nr. 12, decembrie 1986

Proletari din toate țările, uniți-vă!

(anul XCII , nr. 1204)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

puterea visării și a faptei

Pășim în acest sfîrșit de decembrie în cel de al patruzecelea an de existență a Republicii noastre. La 30 decembrie 1947 ultimul bastion al vechilor rînduieli, monarhia, se prăbușea sub presiunea forțelor revoluționare care proclamau Republica în România. Anul cel nou venea pentru pămîntenii de la Carpați, Dunăre și Marea cea mare cu semne bune. Visarea cutezătoare din celălalt veac a Bălcescului se împlinea, făurită de muncitorimea, țărănimea și intelectualitatea românească în frunte cu partidul comuniștilor. Era începutul unei noi istorii, ce avea să devină glorioasă de la un an la altul, de la o etapă la alta. Făurarii actului din decembrie 1947 întrezăreau cu acea capacitate vizionară, proprie revoluționarilor, orizonturile luminoase ale viitorului. Ei vedeau cu ochii minții o lume mai bună pentru oamenii pămîntului românesc. Speranțele lor au devenit realitatea înfloritoare a patriei socialiste de astăzi, înălțată la un nivel de dezvoltare poate de neînchipuit atunci, tocmai datorită muncii eroice a poporului nostru.

Realitatea a întrecut puterea visării. Cum a fost cu putință? Hotărîtoare a fost forța politică conducătoare, capacitatea acesteia de a trasa planuri cutezătoare și de a le da viață. Partidul comuniștilor români, avînd în frunte de mai bine de două decenii un conducător înțelept, energic, un adevărat revoluționar, pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a dovedit capabil să însuflețească masele, să le conecteze la vibrația idealului său.

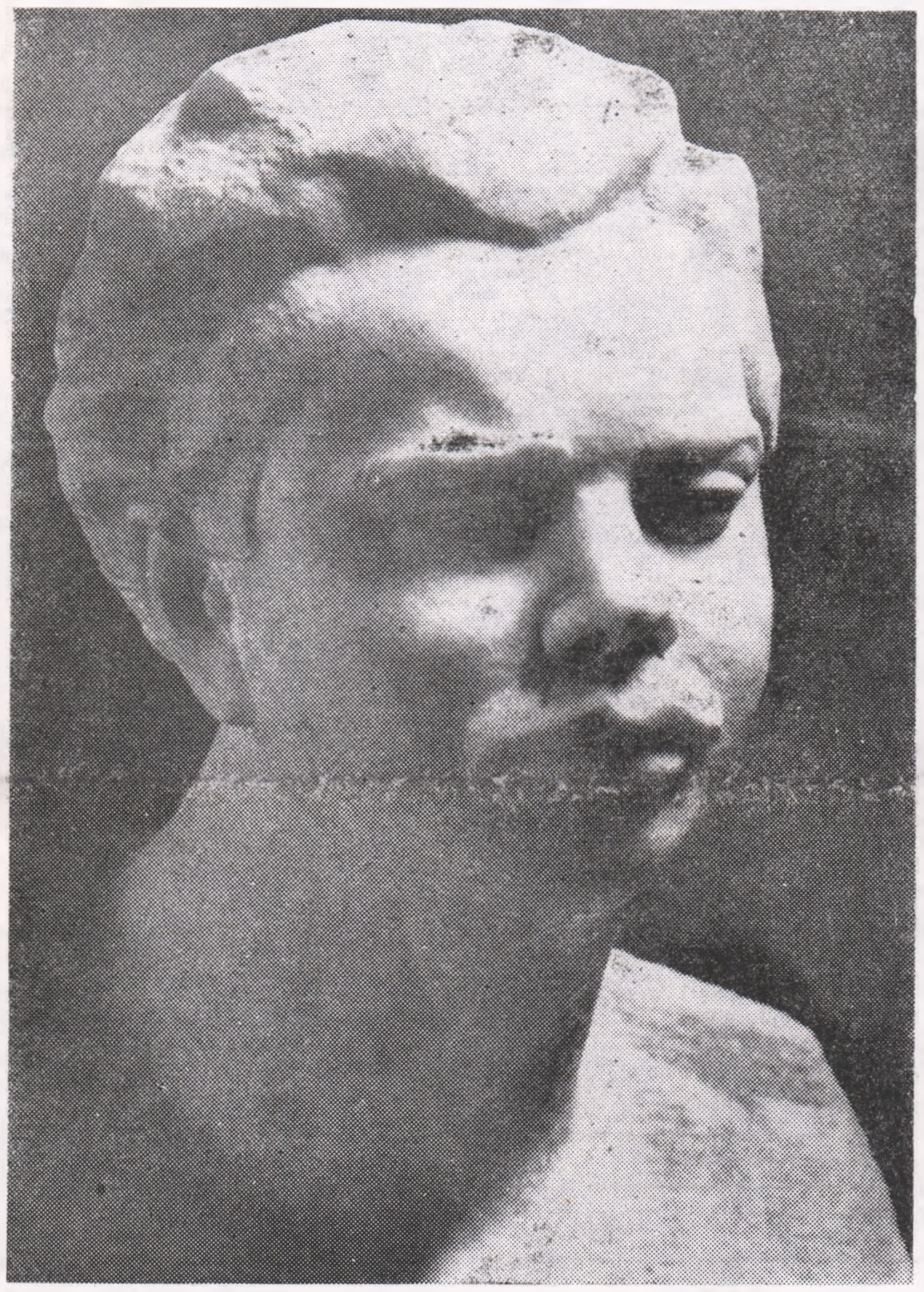
De douăzeci de ani și încă unul aceste energii descătușate rodesc în întreaga cuprindere a pămîntului românesc. Acest segment din istoria Republicii noastre este cel mai bogat în împliniri, fiindcă reprezintă epoca de deplină înflorire a ideilor care i-au înaripat pe partizanii Republicii române.

O țară a tuturor și în egală măsură pentru toți. Acestui principiu îi răspunde conceptul original, rod al gîndirii secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor țării. Un principiu ce se clădește pe adevărul că fără egalitate pe plan economic nu poate exista cu adevărat egalitate umană. Demersul comuniștilor români în această privință n-a rămas într-un stadiu teoretic, ci a fost confirmat de practica socială.

Noi, ca scriitori, obligați să cunoaștem viața, putem depune mărturie că nu este colț de țară românească, care în acești ani să nu se fi trezit la viață. În munți, în cîmpii, în orașe și la sate, semnele noului sînt vizibile cu ochiul liber, sînt impresionante. Ele vorbesc de la sine despre împlinirea visărilor republicane.

În al patruzecelea an de existență a Republicii noastre, în care pășim în sfîrșitul acestui decembrie, avem dreptul să privim cu mîndrie în urmă la ceea ce am înfăptuit și putem scruta cu încredere viitorul.

CONVORBIRI LITERARE

Nicolae LABIȘ (bust aflat la Liceul „N. Gane" din Fălticeni)

decembrie

E devenirea milenară ;
Porți de lumină se văd în vise,
Poeții au cîntat o țară
Turnînd vecia-n manuscrise.

De două mii de ani tot bate
Adînc la Putna și-n Ardeal
A noastră dreaptă unitate
Un imn de soare, aural.

Și nu-i senin mai'nalt pe lume
În prag de iarnă-n alb fecundă :
Decembrie rosti un nume :
Republica, prin noi, rotundă...

Constantin **MÂNUȚĂ**

uniți

Am stat aici ca și Carpații,
De strajă lumii din istorii,
Pe cînd, căutîndu-și alte spații,
Curgeau puhoaie migratorii.

Trecînd pîrjoluri și stihii,
Cu trupul mursecat de moarte,
Creșteam în holde și-n copii
Putere pentru mai departe...

Mereu în luptă cu furtuna,
Cu valul care pururi trece,
Cînd ne-am unit în optsprezece,
Eram uniți dintotdeauna !

Bogdan **SIRETEANU**

Cu prilejul zilei Republicii și a Noului An 1987, revista „Convorbiri literare" urează cititorilor săi La mulți ani !

cei mai viteji și mai drepți dintre traci

Numeroase vestigii arheologice și mărturii scrise din antichitate amintesc de felul în care s-a săvîrșit cristalizarea etno-culturală și lingvistică a geto-dacilor — denumire generică dată tuturor triburilor nord-trace. Izvoarele narative antice, cele mai multe provenind din lumea greacă, începînd cu Hesiod, care în secolul al VIII-lea î.e.n. a introdus în poemul **Theogonia** primul toponimic aparținînd spațiului carpato-danubiano-pontic — Istros (Dunărea) — și continuînd cu Sofocle, cel care a folosit trei secole mai tîrziu, pentru întîia oară denumirea de geți în tragedia **Triptolemos**, au înregistrat o serie de informații de ordin geografic și istoric, deosebit de importante pentru cunoașterea geto-dacilor. Trebuie precizat de la bun început că în scrierile antice termenii de daci și geți au fost folosiți corect, fără echivoc, ei desemnînd unul și același popor. Tucidide, în lucrarea sa, **Războiul peloponesiac**, vorbește despre „geții de dincolo de Haemus (Munții Balcani) și celelalte seminții care locuiesc între fluviul Istros și Pontos Euxeinos". Și autorii greci și cei latini n-au folosit în mod deliberat un singur termen, deși se cunoaște că primii au preferat denumirea de geți, pe cînd cei din urmă au folosit mai des pe acela de daci. Strabon, de exemplu, dă o explicație acestei situații, că unuia și aceluiași popor i se acordă două denumiri, corespunzător celor două regiuni unde viețuiesc : „pe unii îi numesc daci, pe alții geți. Geții sînt cei care se întind spre Pontos și spre răsărit, iar dacii cei care locuiesc în partea opusă, spre Germania și spre izvoarele Istrosului". Cunoscutul istoric Dio Casius, referindu-se la aceeași chestiune, afirma următoarele : „Eu îi numesc daci pe oamenii pomeniți mai sus, cum își spun ei înșiși și cum le zic și romanii, măcar că știu prea bine că unii dintre helleni îi numesc geți, fie pe drept, fie pe nedrept".

Primele informații despre geto-daci aparținînd părintelui istoriei, Herodot, sînt ocazionate de relatarea conflictului militar dintre perșii lui Darius I și sciți. Referindu-se la însușirile militare ale geto-dacilor, care au produs o puternică impresie contemporanilor, Herodot afirma că erau „cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci", iar Tucidide scrie că geții „sînt vecini cu sciții, au același port și sînt toți arcași călări". De la Tomis, poetul Ovidiu, aflat în exil, în **Tristele** sale, îi prezenta astfel : „Îi vezi călări venind și ducîndu-se prin mijlocul drumurilor. Între ei nu-i nici unul care să nu poarte tolbă, arc și săgeți îngălbenite de veninul viperei. Au glas aspru, chip sălbatic și sînt cea mai adevărată întruchipare a lui Marte".

Primele lupte consemnate de istorici împotriva cunoscutei oștiri persane reprezintă o concludentă dovadă despre nivelul organizării sociale și militare la care se aflau uniunile de triburi geto-dacice în secolele VI și V î.e.n. Constituiți în puternice formațiuni politice, locuind un teritoriu întins și bogat din punct de vedere al solului și subsolului, geto-dacii se aflau în acea perioadă istorică la un ridicat nivel economic care a menținut treaz interesul contemporanilor. Mărturiile scrise care ne-au parvenit oferă un tablou veridic despre această evoluție a vieții economice. Ptolemeu, făcînd o descriere a Daciei, remarca faptul că ea are „peste 40 de orașe cu o populație destul de mare". Din scrierile lui Herodot, ca și din acele ale lui Ptolemeu, Strabon și Arrian aflăm ce dezvoltare atinsese apicultura, viticultura, și mai ales cultura grîului. „Cantitatea de grîu adusă din Pont — spune Demostene — este mai mare decît tot ceea ce ne vine din celelalte porturi comerciale" deoarece „acest ținut produce cea mai mare cantitate de grîu". De asemenea, Arianos din Nicomedia descriind expediția lui Alexandru Macedon din anul 335 î.e.n. împotriva geto-dacilor, afirma : „În cursul nopții au mers prin locuri unde holdele de grîu erau îmbelșugate. La ivirea zorilor Alexandros a pornit prin holde. El a poruncit pedestrașilor să înainteze, culcînd grîul cu lăncile înclinate". Crescători de vite neîntrecuți, buni agricultori, geto-dacii au fost, în același timp, excelenți prelucrători ai metalului, așa după cum o dovedesc nenumăratele tezaure arheologice descoperite. Dezvoltarea economică generală a uniunilor de triburi geto-dacice a permis un puternic schimb economic cu lumea greacă îndeosebi, dar și cu ceilalți vecini, încît nu mai surprinde faptul de a întîlni încă de pe acum existența unei monede proprii, care însemna în același timp o puternică dezvoltare economică dar și politică și culturală. Legăturile economice, schimburile de bunuri materiale și spirituale între triburi, interesele comune în a apăra propriul teritoriu și libertatea amenințată de alte populații au contribuit la apropierea între aceste uniuni de triburi și, implicit, au facilitat nașterea unor nuclee statale. Din ciocnirile pe care geto-dacii le-au avut cu armatele lui Darius la anul 514 î.e.n., a lui Alexandru Macedon în 335 î.e.n. și Lysimach în 292 î.e.n., rezultă, indiscutabil, existența unor formațiuni statale geto-dacice închegate, conduse de căpetenii ca Sitalces, Cothelas, Sarmis care au putut să-i înfrunte pe năvălitori și să-i determine să renunțe la tendințele lor cotropitoare. Datele referitoare la aceste expediții ne oferă posibilitatea să înțelegem felul în care a evoluat procesul istoric de organizare social-politică existent încă din secolul al VI-lea î.e.n. și pînă la formațiunea politică solid organizată de sub conducerea lui Dromichaites, puternicul învingător al lui Lysimach. Perioada care a urmat între domnia lui Dromichaites și Burebista se caracterizează prin continuarea procesului de dezvoltare a vieții statale în lumea dacică. După cum afirma marele istoric V. Pârvan, „geto-dacii, stăpînitorii marelui drum de civilizație al Dunării, se mențineau pe același întins teritoriu, la Dunărea de Jos. Ei primeau puternice înrîuriri grecești pe Dunăre în sus — și apoi romane pe Dunăre în jos — dar în aceeași vreme ofereau, la rîndul lor, și grecilor și romanilor o consistență spirituală superioară și foarte caracteristică, pe care literatura antică a însemnat-o uneori cu mirare și admirație, făcînd din geto-daci un popor fabulos prin vitejie, înțelepciune și spiritul lui de dreptate". Deși nimic nu le-a rămas necunoscut din ceea ce lumea greco-romană realizase artistic sau științific, dacii au construit o puternică și originală civilizație care, în secolul I î.e.n., le-a permis să pună bazele statului dac centralizat și independent.

D. IVĂNESCU

doctrina CEAUŞESCU

specificul naţional şi forţa militantă a idealului revoluţionar (IX)

Nu numai uriaşul rol istoric în afirmarea şi păstrarea fiinţei naţionale, alături de folclor, justifică omagiul în eternitate ce-l datorăm şi îl aducem limbii române, dar şi virtuţilor ei artistice, strălucit ilustrate printr-o întreagă galerie de opere reprezentative. Omagiu în sensul deplin nu înseamnă cuviincioasă şi ocazională îndatorire, ci intensă cunoaştere şi manifestare în spiritul nobil al acesteia, iar în opera multor scriitori de vază tocmai farmecul specific al limbii române, cea mai fidelă păstrătoare a structurilor limbii latine, se impune cu evidenţă. Cum era şi firesc, toţi scriitorii noştri reprezentativi, de la cronicari la un Marin Preda sau Nichita Stănescu, au văzut întotdeauna în limbă un instrument al adevărului, al luptei pentru el şi al înnobilării spiritului naţional, au manifestat cea mai mare grijă pentru puritatea limbii, deschizînd şi consolidînd o înaltă tradiţie literară bazată pe folosirea cu talent a tezaurului unei limbi capabile să exprime foarte subtile ori inedite idei filosofice, morale, artistice, permanentizînd, în acelaşi timp, tradiţii, obiceiuri, etosul şi etnosul românesc, trăsături definitorii pentru colectivitatea neamului.

Ceva mai mult: cum precizează pe bună dreptate istoricul Mircea Muşat, în articolul din „Scînteia", 30 octombrie 1986, încă în feudalismul pluralităţii statale (Moldova, Transilvania, Muntenia), datorită specificităţii şi singularităţii românilor în zonă, trăsăturile de unitate naţională au fost ilustrate şi de „limba lipsită de dialecte", constatare ce poate porni încă de la Miron Costin ori Cantemir, dar aparent umbrită ulterior de intensitatea unor cercetări ale graiurilor şi localismelor creatoare. Încă înainte de instaurarea dualismului austro-ungar asupra autonomiei Transilvaniei (1867), la înfiinţarea ASTREI (1861), Timotei Cipariu cuvînta printre altele: „În aceste dureri cumplite am conservat un tezaur nepreţuit, pe care nu li l-au putut răpi nici sabia învingătorului, nici cruzimea tiranului ce dormea pe corpurile noastre, nici puterea fizică, nici politica infernală — un tezaur născut cu noi de la ţîţele mamelor noastre, dulce ca sărutările măicuţelor, cînd ne aplecau la sînul lor, tezaur mai scump decît viaţa, tezaur pe care de l-am fi pierdut, de l-am pierde, de vom suferi vreodată ca cineva cu puterea sau cu momelile să ni-l răpească din mîinile noastre — atunci mai bine, mai bine să ne înghită pămîntul de vii. Să ne adunăm la părinţii noştri cu acea mîngîiere că nu am trădat cea mai scumpă ereditate, fără de care nu am fi demni de a ne mai numi fiii lor: limba românească". Măreţe cuvinte, pline de un adevăr veşnic viu, cuvinte ce au stat, după opinia profesorului Gavril Istrate (v. „Scînteia", 3 sept. 1986), la baza cunoscutului poem-cîntec „Graiul neamului" al lui George Coşbuc şi pe care, cîndva, într-o scurtă perioadă de răpire a intereselor naţionale, generaţiile mai vechi n-au încetat cel puţin să-l murmure. În urma neîntreruptelor perioade de primejdii, confruntări, stăruinţe, studiu şi consolidare, limba română dă azi culturii sale, într-o succintă posibilă sinteză, mijloacele finite ale cuvintelor fixate în dicţionarul-tezaur ce-l aşteptăm şi pe el finalizat, inclusiv tipografic, dar dă şi şansa nuanţării infinite în spaţiul semantic, al semnificaţiilor metaforice, capabile să sugereze toată bogăţia meditaţiilor oricărui geniu.

Încă în Cuvîntarea la Adunarea generală a scriitorilor din 16 noiembrie 1968, tovarăşul Nicolae Ceauşescu sublinia: „Un rol primordial în supravieţuirea şi dezvoltarea neîntreruptă a poporului nostru pe multiple planuri au avut conservarea şi îmbogăţirea limbii, precum şi creaţia artistică populară care a cizelat continuu graiul strămoşesc, a cultivat virtuţile poporului, tradiţiile înaintate şi obiceiurile sale, i-au lărgit permanent orizontul de cultură... În artă, în literatură, ca în orice muncă, nici o cucerire nouă nu poate porni de la zero, ci de la cuceririle anterioare, nici un progres nu se poate clădi pe sol gol ci pe munca, pe realizările înaintaşilor. Aspiraţia spre mai bine — caracteristică tineretului — este o lege a dezvoltării noastre, dar ea nu trebuie să se manifeste prin negarea valorilor acumulate pînă în prezent, ci prin continuarea şi dezvoltarea lor în noile condiţii. Fiecare generaţie îşi aduce propria ei contribuţie creatoare şi toate laolaltă înmănunchează, ca într-un buchet multicolor, arta ţării noastre".

Iuliu MOLDOVEANU

agora

pacea bibliotecii

Citind cîndva un text, în care Pasteur îi îndemna pe tineri să trăiască „în pacea senină a laboratoarelor şi bibliotecilor", am încercat sentimente contradictorii: ca foarte tînăr activist pe tărîm social-obştesc, îmi concepeam existenţa drept o continuă confruntare cu potrivniciile, întru mai buna orînduire a vieţii; ca împătimit de timpuriu pentru stăruinţa asupra bucoavnelor mai vechi şi mai noi, încercam nevoia obsedantă de a-mi dărui puterile pentru limpezirea nedumeririlor ivite în calea generaţiei. Exista oare vreun tărîm de strădanie spirituală, pe care aceste două pariuri ale conştiinţei — altfel alienante prin polarizarea lor — să se conjuge? Aveam să mă conving curînd că există şi el se numeşte **literatură**. După dascălii de şcoală şi împreună cu militanţii politici întîlniţi de la primii paşi conştienţi, scriitorii mi-au fost cei dintîi îndrumători de inimă şi cuget, iar întîlnirea cu pagina tipărită a însemnat mereu o aventură tulburătoare, a cărei miză mi s-a relevat dintru început ca decisivă pentru un destin pecetluit de înţelesurile lumii celei noi.

Ceea ce trebuia să priceapă cu şi mai multă limpezime lumea noastră profund renovată era însă un adevăr politic — sintetizînd şi el cele două dimensiuni ale spaţiului spiritual — pe care istoria l-a confirmat mereu dar pe care, din păcate, societăţile omeneşti nu l-au putut înfăptui niciodată: acela că „dezvoltarea economico-socială a fiecărui popor — deci şi a poporului nostru — se poate realiza numai în condiţii de pace". Aceste înţelepte aprecieri ale conducătorului suprem de partid şi de stat, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, se consolidează întru viitor şi îşi dobîndesc semnificaţia de simbol pentru vocaţia paşnică a naţiunii române, atunci cînd, justificînd de ce România socoteşte indispensabilă reducerea cheltuielilor militare, el sublinia: „Trebuie să facem totul ca minunatele cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, ale cunoaşterii umane în general, să fie puse numai şi numai în slujba progresului economic şi social, să servească dezvoltării economico-sociale, bunăstării, independenţei, libertăţii şi suveranităţii fiecărei naţiuni!".

Oare ar mai putea sau ar mai avea dreptul scriitorul, omul de ştiinţă, cercetătorul oricît de pasionat de problemele unui domeniu izolat, să rămînă departe de marea problemă a vremii lui, care înseamnă pacea şi liniştea, prielnice tocmai existenţei laboratorului, bibliotecii, camerei sale de lucru? Scriitorul se află cu pacea într-un raport de organică interdeterminare, căci se ştie, atunci cînd vorbesc armele, muzele amuţesc.

Unii se vor fi întrebînd cu scepticism, ce poate face pana în înfruntarea cu paloşul? Ce poate făuritorul de „frumuseţi şi preţuri noi" dinaintea unuia care se făleşte ameninţător cu o panoplie de arme? Opera salvatoare a scriitorului începe însă înainte ca semenul lui să prindă gustul malefic al puterii de a ucide. El îşi propune să preîntîmpine recrudescenţa unui instinct care ar fi trebuit să rămînă în peştera cuaternară. Scriitorul e chemat să sublimeze pornirile obscure ale oamenilor, să convertească energia lor sumbră în licărul îmbietor al zorilor vestitori de nouă zi pentru fapta care zămisleşte binele şi frumosul. Vorbind de **Kalokagathon** anticii nu defineau doar rostul actului creator, ci însăşi esenţa fiinţei prin care natura dobîndise conştiinţă de sine. Căci unde, dacă nu în valorile morale şi estetice se distilează mai pur seva dătătoare de sens existenţial şi se orînduiesc mai raţional categoriile meditaţiei noastre asupra destinului uman?

Îndemîndu-i pe scriitori să se adape de la izvorul dătător de vigoare al vieţii social-istorice, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, partidul nostru îndrumă cugetul căutător de adevăruri fundamentale către înnobilarea libertăţii prin simţămîntul responsabil al angajării în cunoştinţă de cauză. De aceea scriitorul militant nu este altul decît scriitorul în cetate, iar libertatea lui de creaţie se afirmă cu atît mai demn, cu cît slujeşte mai fidel marile idealuri ale umanităţii resurecte.

Iată pentru ce scriitorii autentici au fost şi vor fi totdeauna luptători pentru pace, pentru suprema şi neostenita aspiraţie omenească spre un echilibru durabil al raporturilor dintre ţări şi popoare, dintre oamenii de pretutindeni. Referendumul prin care Partidul Comunist Român a chemat poporul nostru să subscrie la reducerea cheltuielilor militare ale României cu cinci la sută capătă, în acest sens, valoarea unui înălţător simbol al vocaţiei paşnice româneşti. Se află în acest gest politic de angajare internaţională majoră un inepuizabil izvor al inspiraţiei scriitoriceşti. Este neîndoielnic faptul că îşi va găsi întruparea în opere de valoare, aşa cum s-au mai scris atîtea în literatura noastră, pe această generoasă temă.

Vlad SORIANU

superbă noapte

„D-ale cui aceste case / Florile dalbe / D-aşa nalte, minunate, / Prin afară văruite, / Prin năuntru zugrăvite. / Zugrăvite, visuri scrise..."; „Pe-o gură de vale / Dalbe flori de măr, / Nouă ni se pare, / Dalbe flori de măr, / Tot de-o casă mare...". Poezie curată, bijuterii lirice. Probabil, colindele au cel mai pur, esenţializat, fior din sufletul acestui neam. Colindele pe-trecerii acestui timp necuprins. Atît de dense, plurivalente şi felurite manifestări de înţelepciune şi frumuseţe ca în noaptea românească a Anului nou nu cred, de altminteri, să existe în lume. Vreau să cred în această posibilă eroare. Dacă e, nu e mai puţin minunată. Cine nu-şi aminteşte de acele superbe nopţi, care vin toate din copilărie, nopţi albe, dorindu-le fără capăt, nopţi mustind de emoţii ispititoare, de isprăvi aproape miraculoase, de colaci, şi mere, şi nuci, şi lumini la ferestre, şi sunete ritmate, urcînd pînă la stele, de tropotul cailor şi boncăluitul buhaielor, de pocnetul harapnicelor şi clinchetul clopoţeilor — neapărat de argint —, nopţi traversate de şiruri fastuoase de haiduci şi măşti de început de lume, de coloratele şi nărăvaşele capre, nopţi pline de glasuri de urători. Urători care nu aveau altă bucurie decît aceea de a fi bine primiţi de gazde, semn al aprecierii spectacolului dăruit, al cinstirii gazdei. „Busuioc verde pe masă, / Rămîi gazdă sănătoasă!" Cine nu-şi doreşte busuioc verde pe masă? Chit că în miez de iarnă de unde busuioc verde? Dar dorinţa şi urarea, logodite sub cer sticlos şi aer neîntinat, rostite de la inimă la inimă, în mijlocul casei, unde este-o masă de mătase, iar în mijlocul mesei, un pahar de aur, şi-n toarta paharului, scrisă-i raza soarelui, nu pot să aducă decît noroc. E dorinţa paşnică, dinlăuntru izvodită, de a te avea bine cu neamul, cu vecinul. Cu Omul. Pizmuirile, răutăţile — voite şi nevoite — mai sînt uitate, împinse în ungherele negre ale fiinţei, zăvorîte cu ceea ce are omul mai bun şi mai frumos în el. Doar umorul pişcăreţ, neranchiunos, care dă savoare pluguşoarelor şi urăturilor de tot felul, îşi face mendrele. Iar, uneori, cînd cineva, hursuz şi piclişit, începe să-şi tragă naşteri îndesate, precum, odinioară, popa Oşlobanu lui Ionică al lui Ştefan a Petrei din Humuleşti, atunci mai că-ţi vine să zici: „Drele pe podele şi bureţi pe păreţi". Oricum, orele cuprinse de acel prag trecător dintre anul ce trece şi anul ce vine — timp măsurat nu de ceasornice, ci de clepsidra sufletului — ne dau, acele ore, sentimentul părelnic că am atins puţin, ca în vis, fîlfîirea misterioasei aripe a veşniciei.

Se petrece în acea noapte, învăluită parcă de o cupolă cosmică mai aproape de noi, pămîntenii, cu străvechi ritualuri, de la geto-daci purcese, cu poezie cîntată în refren de „Lerui, ler", topite într-un spectacol al bucuriei. se petrece, deci, în acea noapte, ceva care ne dă ghes să ne spunem în taină: Clipă, mai stai! Spectacolul din cea mai lungă — ca trăire — noapte, cu sincretismul său fastuos, pe care, dacă l-am numi numai folcloric am greşi, reducîndu-i o parte bună din valenţe, simboluri şi sensuri ce glăsuiesc de însăşi existenţa noastră, acest spectacol este jucat de o lume fără regizori. Spectatorii au fost şi ei, odată, actori, cîntăreţi, dansatori. Nefuraţi de snobism ori de alte păcate mai vechi sau mai noi ne lăsăm purtaţi de iureşul reprezentaţiei. Ingerinţele, fie îngroşînd anume înţelesuri, pentru a stîrni cu orice preţ rîsul deşănţat, fie... subţiindu-le dintr-un oarece fals sentiment de pudoare, nu fac decît să altereze frumuseţea acestor valori ale sufletului românesc. Cînd amestecul vine din partea unor aşa-zişi regizori culturali, denaturarea ia forme de tot rîsul. Satul, acolo unde, vorba poetului, s-a născut veşnicia, trebuie să fie, mai departe, matca păstrătoare a acestor superbe reprezentaţii lirice, dramatice, de cîntec şi dans, de port şi grai, de aici, de-acasă.

Multe pagini de exegeză etno-folclorică s-au scris despre aceste testamentare bunuri spirituale, desfăşurate în sărbătorile de iarnă, mulţi scriitori au găsit în ţesătura lor sugestii pentru cărţile ce aveau să se ivească, mulţi plasticieni, muzicieni s-au aplecat asupra izvorului, nesecat vreodată, ca să-şi împrospăteze puterile creatoare. Dar însăşi noaptea aceasta românească — să nu-i zicem, totuşi, de revelion, ci petrecere de Anul Nou, adică, sărbătoare, dar şi însoţire a scurgerii unui timp artificial socotit —, cu mese pline, lumini în ferestre, un spor de căldură în noi, este şi pentru scriitor o noapte a speranţelor. Şi-adaugă şi el, la fereastra patriei, urarea sa de slove adunate-n cărţi, dăruite cititorilor întru mulţi ani.

Vasile IANCU

cîntec de pace

Trecem prin lumină pe pămînturi dace
Şi cîntăm în struna inimii un cînt
Din Carpaţi răsună doina pentru Pace
Ascultaţi-o, oameni, de pe-acest pămînt

Ne-am zidit un nume, ne-am zidit o Ţară
Şi copiii noştri se mîndresc cu ea
Vrem ca floarea vieţii — albă primăvară
În grădina noastră, liberă să stea!

Cerul să ne fie fără norii negri
El să strălucească-n ochii de copii
Cînd vor creşte falnici, harnici şi integri
Vîrsta senectuţii ne-o vor ocroti

Ascultaţi la mame cîntecul de leagăn
Căci şi voi odată aţi visat în el
Faceţi omenirea mîine ca să treacă-n
Gîndurile bune, nu-ntr-un nou măcel!

România, astfel, oameni vă grăieşte
Prin Eroul care s-a făcut vestit
Ceauşescu — Ţara, un popor iubeşte
Glasul lui de Pace voi l-aţi auzit!

Trecem prin lumină pe pămînturi dace
Şi cîntăm pe struna inimii un cînt
Vrem ca tinereţea s-o trăim în Pace
Gîndurile noastre sînt un jurămînt!

Dionisie DUMA

viaţa noastră

■ Printre manifestările înscrise în tradiţionalele Zile deschise ale Bibliotecii centrale universitare „M. Eminescu", s-au aflat întîlnirea dintre cititori şi scriitorii ieşeni Vasile Constantinescu, Nicolae Turtureanu, Paul Balahur şi Lucian Vasiliu (30 octombrie) cît şi dezbaterea critică pe tema „Editarea operei lui Eminescu azi" la care au participat Mihai Drăgan, Liviu Leonte, Dumitru Irimia. ■ „Decada cărţii româneşti", acţiune culturală de ţinută, s-a încheiat în judeţul Iaşi, la Ceplenița, unde a avut loc un dialog despre „Creaţia literară ieşeană — expresie a patriotismului revoluţionar" la care şi-au dat concursul criticii literari Liviu Leonte şi Al. Călinescu, poeţii Ion Chiriac, Vasile Constantinescu şi Nicolae Turtureanu. ■ În aceeaşi zi (31 octombrie) s-a desfăşurat o şezătoare literară la Tg. Frumos cu participarea lui Dumitru Văcariu, Lucian Dumbravă, Valeriu Stancu şi Dorian Obreja. ■ Aurel Leon a vorbit cu prilejul vernisării expoziţiilor de pictură semnate de Ileana Săndulescu şi Elena Zlei. ■ Ediţia din acest an a Zilelor „Mihail Sadoveanu" s-a caracterizat prin ample manifestări la Iaşi, Paşcani şi Vînători la care au participat Const. Ciopraga, Gavril Istrate, Const. Parascan, Dumitru Vacariu, Lucian Vasiliu. ■ La şezătoarea literară din Tătăruşi (12 noiembrie) şi-au dat concursul Ioan Holban, Al. Pascu, Vasile Constantinescu, Bianca Marcovici, Valeriu Stancu, Dorian Obreja. ■ În cadrul prelecţiunilor „Junimii", la 14 noiembrie, Gabriel Liiceanu a vorbit despre personalitatea lui Maiorescu. ■ „Săptămîna muzeelor ieşene" a programat, în această ediţie, numeroase şi atractive acţiuni la Casa memorială „Otilia Cazimir" (au participat Const. Ciopraga, Ioanid Romanescu, Horia Zilieru), Casa Dosoftei (Al. Andriescu, N. Ursu), Muzeul Teatrului (Const. Ciopraga, Ilie Grămadă, Corneliu Sturzu, Mircea Radu Iacoban, Teofil Vâlcu), Casa Pogor (George Macovescu a conferenţiat despre „Muzica poeziei eminesciene", Zoe Dumitrescu-Buşulenga despre „Sadoveanu şi sufletul românesc"), în comunele Scînteia, Mirceşti şi Ruginoasa (Constantin Mitru a vorbit despre „Literatura sadoveniană în film"). ■ Personalitatea lui Sadoveanu a fost evocată şi la Liceul agricol Miroslava de către Const. Ciopraga şi Gr. Ilisei. ■ În cadrul „Dialogului artelor", la Hîrlău, au participat Mihai Drăgan, Pavel Florea, Ion Chiriac, Nicolae Turtureanu, Vasile Filip. ■ Al. Dobrescu s-a întîlnit, cu elevii Liceului nr. 2, din Botoşani, **în cadrul** unei acţiuni organizată de **Asociaţia Scriitorilor** din Iaşi. ■ Constantin Pricop şi **Al. Dobrescu** au fost invitaţii cenaclului literar al Liceului „Mihai Eminescu" condus de prof. **Livia Levarda**. Au citit şi-au vorbit elevii: Codrin Cuţitaru, Monica Hade, Iulia Matei, Dan Maximiuc, Alexandru Surugiu, Oana Parfene, Diana Stan. ■ Studenţii anului I şi cadrele didactice de la facultatea de chimie industrială (îndrumător: prof. dr. inginer Iancu Hîncu) s-au întîlnit, în cadrul unei seri culturale, cu Horia Zilieru şi Al. Pascu. ■ Asociaţia scriitorilor din Iaşi a primit vizita unei delegaţii a Asociaţiei de prietenie Finlanda—România, compusă din LAURI LINDGREN, Preşedintele Asociaţiei de prietenie Finlanda—România, MARIETTA SIREN şi ALFRED KOLEHMAINEN, membri ai conducerii Asociaţiei. Cu acest prilej s-au purtat discuţii privitoare la relaţiile cultural-artistice româno—finlandeze ■ La manifestările din cadrul **Colocviilor literare gălăţene** (8—9 decembrie), organizate de Comitetul judeţean de cultură şi educaţie socialistă Galaţi şi Cenaclul din Galaţi al Uniunii Scriitorilor, în colaborare cu Asociaţia scriitorilor din Iaşi şi revista „Luceafărul", au participat: Corneliu Antoniu, Ion Chiric, Florin Costinescu, Ileana Cristea, Ion Dumitru-Denciu, Nicolae Georgescu, Apostol Gurău, Gabriel Mardare, Florin Muscalu, Katia Nanu, Iulian Neacşu, Nelu Oancea, Traian Olteanu, Coriolan Păunescu, Maria Petra, Dan Plăeşu, Dumitru Pricop, Ioanid Romanescu, Paul Sân-Petru, Constantin Trandafir, Mihai Ungheanu, Sterian Vicol. S-au desfăşurat: mese rotunde şi dezbateri asupra literaturii contemporane, vizite documentare, şezători artistice. De asemenea, a avut loc o întîlnire a tovarăşului Vasile Bontaş, secretar cu propaganda al Comitetului judeţean Galaţi al P.C.R., cu scriitorii invitaţi.

prezenţe româneşti

Radiodifuziunea elenă (ERT-I), în lunile octombrie şi noiembrie 1986, în cadrul emisiunii pentru străinătate „Vocea Greciei", a transmis un comentariu consacrat activităţii Seminarului de Neogreacă al Facultăţii de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, condus de lector univ. Andreas Rados. Largul comentariu a fost semnat de publicista Depy Nikolopoulou. Din cîte se cunoaşte, Radiodifuziunea Elenă, de nenumărate ori, îndeosebi, în cadrul unor emisiuni s-a referit la fenomenul literar şi cultural românesc din trecut şi din prezent; la relaţiile culturale ale noastre şi de altă natură, care se pierd în negura veacurilor.

agora

bilanțuri

Sfîrșitul de an a devenit prin tradiție moment al bilanțurilor sărbătorești, dar nu numai al acestora ; el înseamnă în primul rînd evaluare lucidă a ceea ce s-a făcut și nu s-a făcut și mai înseamnă privire către viitor, un viitor în ceea ce va trebui să realizăm mai mult, mai eficient, mai bine.

Decembrie este, așadar, luna care prilejuiește satisfacția muncii împlinite, nu mai puțin analiza responsabilă, exigentă a acesteia. Plenara Comitetului Central al partidului, sesiunea Marii Adunări Naționale, plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii, Plenarele Consiliului Național F.D.U.S. și O.D.U.S. au reprezentat tot atîtea înalte forumuri ale conducerii politice și de stat, ale democrației muncitorești în care au fost prezentate și dezbătute rezultatele anului 1986. Au fost evidențiate realizări, performanțe deosebite în toate domeniile : de la ritmul de dezvoltare la creșterea productivității muncii, de la recolta record de cereale, la export, realizări și performanțe ce atestă, cu puterea argumentelor de netăgăduit, justețea politicii partidului, realismul și fundamentarea științifică a hotărîrilor Congresului al XIII-lea al P.C.R., capacitatea partidului de a-i mobiliza pe toți oamenii muncii la o activitate susținută, eroică, în vederea realizării planurilor și programelor de dezvoltare generală a patriei în acest cincinal cînd, practic, se va încheia o etapă importantă a procesului construcției socialiste. Aceste planuri și programe, expresie a idealurilor cutezătoare și deopotrivă a analizei clarvăzătoare, poartă, în fundamentarea lor, pecetea gîndirii revoluționare a secretarului general al partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu, personalitate politică de excepție de numele căreia se leagă toate marile izbînzi obținute în România socialistă în ultimii aproape 22 de ani.

Două imperative majore stau la baza planului unic de dezvoltare pe anul viitor, a planurilor și programelor ce vor fi realizate pînă la finele actualului cincinal : dezvoltarea intensivă și noua calitate. Ne aflăm într-un moment hotărîtor cînd numai satisfacerea acestor exigențe, a acestor principii de dezvoltare poate asigura îndeplinirea principalului obiectiv al acestui cincinal, realizarea condițiilor pentru ca țara noastră să devină o țară socialistă mediu dezvoltată. Acesta este un salt calitativ care angajează toate sectoarele vieții economico-sociale, munca , forța de creație a întregului popor. O nouă calitate în planul dezvoltării generale a patriei înseamnă în mod necesar, determinant, o nouă calitate a muncii și un nou mod, revoluționar, de a gîndi.

Așa cum a subliniat în repetate rînduri tovarășul Nicolae Ceaușescu, toate aceste transformări calitative presupun o atitudine nouă, o conștiință nouă care să se manifeste activ, creator. Progresul economic și tehnic, noul în toate domeniile sînt de neconceput în afara unor mentalități a unei gîndiri ele înseși înnoite și profund înnoitoare. Nimic nu se poate realiza fără o participare conștientă a celui care produce, a aceluia pentru bunăstarea și fericirea căruia este destinat tot ceea ce se produce.

Creșterea nivelului politico-ideologic, lărgirea continuă a orizontului de cunoaștere, de cultură nu sînt activități paralele celei de producție, ci implicate, cu un rol hotărîtor în formarea unei atitudini noi față de muncă, a unor aptitudini noi profesionale. Stăpînirea celor mai noi cuceriri și performanțe ale științei și tehnicii, înțelegerea schimbărilor profunde pe care le presupune noul solicită nu numai o bună pregătire în meserie, dar și largi cunoștințe din varii domenii. Cunoștințe noi fără conștiință nouă sînt, în ce ne privește, de neconceput, aceasta este în fond legătura intimă între factorul creator productiv propriu-zis și cel uman, spiritual care nu este o anexă a primului, ci un element catalizator și un veritabil reper. Și nici nu are cum să fie altcumva, cîtă vreme tot ceea ce producem, tot ceea ce ne propunem să producem la niveluri calitative tot mai înalte are ca obiectiv fundamental omul, bunăstarea lui materială, înflorirea spiritului, fericirea sa.

Așa cum bine se știe, activitatea culturală, de creație are un rol decisiv în perfecționarea conștiinței, eficiența acestei activități are o singură unitate de măsură : calitatea. Nimic, nici ideile generoase, nici bunele intenții nu pot ține locul lucrului bine făcut, valorii care le încorporează pe cele dintîi fără însă a se reduce la ele. Așa se face că deosebitele exigențe în ordinea calității, formulate de documentele de partid vin în deplin consens cu specificul unei activități. Creația artistică, bunăoară, nu se poate nicicînd impune conștiinței maselor prin produse mediocre, inactuale ca problematică și mod de exprimare. Sensibilitatea publicului, care este direct proporțională cu receptivitatea lui se supune modelării, se perfecționează și se înnoiește în pas cu epoca, atunci cînd noul înseamnă calitate, cînd calitatea este ea însăși un semn al noului.

Realizările remarcabile ale literaturii și artei din anii socialismului, îndeosebi din perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, ne oferă în fiecare moment prilejul unor bilanțuri rodnice. Munca artistului e parte integrantă din munca eroică a întregului popor. Noua calitate a creației sale nu poate fi despărțită de totalitatea valorilor materiale și spirituale pe care le produce societatea la un moment dat. Așa se face că la fiecare sfîrșit de an, la sărbătoarea muncii împlinite avem ocazia să ne bucurăm de ceea ce a împlinit artistul întru bucuria semenilor săi. Cu atît mai mult cu cît, în etapa actuală, munca lui a devenit atît de necesară procesului general de formare, de perfecționare a personalității, a conștiinței umane. Omul nou, căruia artistul i se adresează vrea să se regăsească, cu tot ceea ce îi alcătuiește viața, într-o artă pe măsura muncii, a eforturilor și a aspirațiilor sale.

Cristian DUMITRESCU

scrisoare

Încă mai sînt trist, mater dulcissima,
nu sînt împăcat,
unii vor să ne tulbure liniștea
cu rachete și neutroni dezlănțuiți —
și totuși aștept să-mi intre în casă
undele herțiene cu vești bune
ca de la Om la Om.
Știu că ești tristă ca toate mamele
săracă și înțeleaptă ca iubirea.

Îți scriu, mamă. Cîteva cuvinte, vei gîndi,
de la băiatul care luptă
pe Frontul Păcii,
care te-a părăsit într-o dimineață
cu versuri ascunse prin buzunare.

Azi vreau să-ți mulțumesc
pentru cuvintele ce le-ai pus pe buzele mele,
cuvinte ce le strig în lume
despre iubire și liniște
pentru a-i apropia pe oameni.

Ah, delicat timp ce ne înfășori pe toți,
să nu atingi radioul ce încă mai transmite știri,
speranțele mele, toate au pornit de la el ;
să nu atingi privirile, inima lor,
a oamenilor.

Sîntem destui ce spunem : NU
hotărît nebuniei cu umbrelă de rachetă
ca să ascultăm în fiecare dimineață
„buletinul de știri" și „momentul poetic"
în liniște și pace.

Al. Florin ȚENE

armonia dezvoltării

Este știut că fără o putere economică, fără resurse materiale, cele mai generoase inițiative sociale rămîn literă moartă. Cîte proiecte mari, ambițioase, nu au germinat în mintea unor oameni luminați, dar au rămas simple proiecte pentru că le-a lipsit suportul financiar. Este adevărat că acolo unde au existat spirite luminate, oameni dăruiți trup și suflet progresului țării, s-au înălțat și înainte de 23 August spitale, școli, lăcașuri de cultură. A fost, cum s-a întîmplat și la Fălticeni, meritul unor cărturari patrioți, care au știut să-i facă să vibreze pentru o idee pe concitadinii lor. La Fălticeni, un asemenea om a fost profesorul de științele naturii Vasile Ciurea. Prin colecte publice și cu propria cheltuială el a pus, la începuturile acestui secol, temeliile muzeului Fălticenilor, printre primele unități cu acest profil din țară.

Cîte proiecte necesare ca aerul, ca apa, sfîrșeau înainte de a fi însămînțate ca să rodească și la cîte altele oamenii nici nu cutezau să se gîndească ? Întreceau puterea imaginației lor. Partidul nostru, prin platforma politică de construcție a noii orînduiri, nu numai că reitera adevărul acestui raport dintre economic și social, dar făcea din el un factor de bază, dinamizator al dezvoltării. Acest concept, îmbogățit cu elemente noi, trecea din plan teoretic în cel practic, căpăta viabilitate și amploare de la un an la altul, de la un plan cincinal la altul.

Erau atît de multe de făcut că era greu de cuprins întreaga țară. În multe așezări, cu toate schimbările ce apăruseră, aspectul patriarhal se menținea. Congresul al IX-lea a fost și în acest domeniu un deschizător de nouă și luminoasă perspectivă. Secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a declarat dintr-o dată partizanul accelerării ritmurilor de dezvoltare și al repartizării judicioase, armonioase, a mijloacelor pe întreg cuprinsul țării. Era ceva grandios, care solicita forțe uriașe. Cu înțelegerea profundă a fenomenelor și proceselor social-economice, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat modelul dezvoltării noastre, menit a realiza echitatea socială, avînd în vedere că nu poate exista cu adevărat egalitate umană fără egalitate economică. Pentru a se putea înfăptui asemenea planuri, rata acumulării a atins unul din cele mai ridicate nivele pe plan mondial, ceea ce s-a răsfrînt pozitiv asupra ritmurilor de dezvoltare, printre cele mai ridicate din lume.

Într-un timp scurt zone întregi ale țării au cunoscut transformări spectaculoase, un dinamism fără precedent al dezvoltării. S-au creat puternice centre industriale, care au înrîurit întreaga dezvoltare socială a orașelor și satelor. Fălticenii ilustrează cum nu se poate mai bine acest fenomen. În tîrgul cu hudițe acoperite cu noroaie sau praf, mărginite de case umile ce i-au inspirat lui Sadoveanu paginile despre Haia Sanis, cea ieșită dintr-o lume de întunecimi și suferințe, viața economică se bizuia pe comerț. Acesta dăduse un avînt în secolul trecut tîrgului Fălticenilor, dar intrase și el după primul război mondial într-o prelungă criză. Această agonie economică se răsfrîngea asupra înfățișării orașului, asupra vieții oamenilor.

Industrializarea socialistă a trezit la viață așezarea, i-a dinamizat viața și-a conferit Fălticenilor statutul de oraș modern.

Acest proces de implantare a unei industrii moderne, de performanță, a luat amploare după anul 1965, anul Congresului al IX-lea al partidului. Primelor nuclee industriale, create tot în anii socialismului, Filaturii de in și cînepă și Combinatului de industrializarea lemnului, li s-au adăugat : o Întreprindere Chimică, fabrici de Sticlărie, Lapte praf, Amidon și glucoză, de P.A.L., de Mobilă. S-au extins și reutilat capacitățile la Filatură și la Combinatul de industrializarea lemnului și la Fabrica de conserve. Puterea industrială a Fălticenilor este în prezent de peste 5 ori mai mare decît cea din 1965. Agricultura, la rîndu-i, a beneficiat de importante fonduri de investiții. Pomicultura, ramură cu mare tradiție, s-a extins și modernizat. Livezile, ce acoperă acum toate dealurile sterpe de altădată, au intrat de mult în etapa producțiilor intensive. Stau mărturie cele două titluri de Erou al Muncii Socialiste și Medalia Secera și Ciocanul, obținute de Stațiunea de cercetări pentru producțiile record din anii 1980—1982 (32.130 kg mere la ha). De asemenea, piscicultura a devenit o ramură economică cu rezultate remarcabile.

Aceste realizări pe plan economic, se regăsesc în chipul înnoit al orașului. Lumina și frumusețea acelor colțuri cu livezi din partea de sus a tîrgului au cuprins întreaga așezare. Imaginea mahalalelor unde „vețuia" Haia Sanis mai există doar în fotografii sau în amintirea oamenilor. S-au trasat străzi noi, s-au construit peste 5 000 apartamente, spații comerciale ce ating aproape 22 000 m^2, s-a termoficat orașul, s-au construit apeducte cu o lungime de 105 km. S-au amenajat spații verzi pe o suprafață de 26 ha. S-au deschis muzee și expoziții permanente : Galeria Oamenilor de Seamă, Colecția de sculptură Ion Irimescu, Muzeul de Științele Naturii și Grădina Liniștii a lui Mihail Sadoveanu. Alte proiecte se află în plină materializare : construcția unui spital, a unei case de cultură etc.

Istoria cea nouă a Fălticenilor pune în evidență faptul că tot ceea ce construim nu are o valoare în sine, ci este destinat omului, bunăstării lui. Este elementul definitoriu al epocii de glorie pe care o trăim, Epoca Nicolae Ceaușescu. Sub semnul acestor lucruri încheiem și noi, asemenea întregului popor, anul 1986, un an de muncă încordată și rodnică și ne pregătim să pășim în viitorul an, mobilizați de chemarea fierbinte spre o activitate și mai dinamică, ce ni s-a adresat de la tribuna înaltelor forumuri ale partidului, ale clasei muncitoare, ale țării, în acest decembrie, de către secretarul general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Costică ARTENI
primarul orașului Fălticeni

O NOUA ARTERA A FALTICENILOR

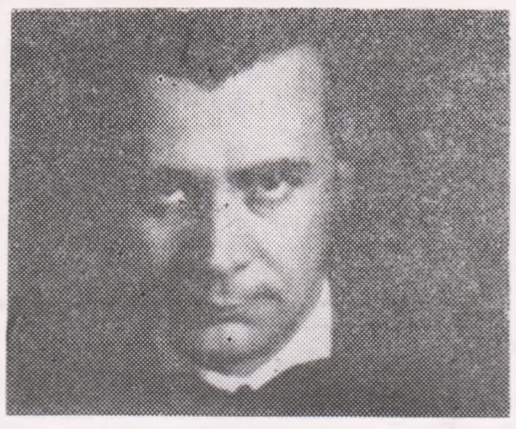
contexte

la orice răspîntie: istoria

Ritualul primăverii de Alejo Carpentier ne readuce în minte opinii, dezbateri, definiții, polemici privind **romanul politic.** Deopotrivă roman de dragoste, roman psihologic, roman istoric, în această amplă compoziție epică, politica, reluînd formula unuia dintre personajele de prim plan ale cărții, **intră pe ferestre.** Invadează totul, pe toate ferestrele, mi-aș permite să adaug. E vorba, deci, de politica mare, la propriu și la figurat, aceea care se face în stradă, pe cîmpul de luptă, și nu atît de cea de cabinet. Clasică și modernă — risc aici, îmi dau seama, o tautologie — în această frescă imaginea unei epoci marcată de două războaie mondiale și în care se produc atîtea revoluții, mari și mici, este reconstituită și restituită prin prisma cîtorva destine umane, la urma urmei ca multe altele din generația căreia le aparțin, dar definitorii, prin traiectoriile lor, pentru secolul cel mai contradictoriu și mai frămîntat pe care l-a cunoscut vreodată istoria. Protagoniștii trăiesc, gîndesc, iubesc, acționează, judecă lumea conform principiilor și credințelor proprii, moștenite sau dobîndite, nimic prea insolit în biografia lor, chiar dacă luptă în Brigăzile internaționale din Spania, chiar dacă trec prin momente și evenimente care le schimbă brutal și dureros viața, atunci cînd nu întrerup firul acesteia : Vera și Enrique pierd cele mai iubite ființe care cad victime Istoriei ieșite din matcă. Dar li se întîmplă, iată, ceva neobișnuit acestor oameni, acestor intelectuali autentici, pentru că sînt intelectuali autentici, spirite neliniștite, interogative, problematice ; întîlnirea, întîlnirile cu Istoria (cuvîntul este ortografiat cu majusculă în textul romanului). Sînt întîlniri inevitabile, dure, tragice și dătătoare de speranță totuși, care îi modifică, provoacă în conștiința lor teribile seisme, le consolidează sentimentele, le potențează încrederea într-un ideal, își pun definitiv pecetea pe întreaga lor existență. „Încă o dată — constată cu amărăciune Vera, personajul cel mai complex și mai tragic al romanului — Istoria îmi ieșise în întîmpinare". Simptomatic, adeseori eroii ajung la astfel de întîlniri, întotdeauna dramatice, revelatoare, călătorind, călătorind efectiv. Numai că Istoria nu ține seama de durerile și rănile individului. Vera călătorește, mai bine zis **fuge,** cum recunoaște ea însăși, de evenimente, de revoluție, pînă cînd i se impune un adevăr fundamental : că ocolirea Istoriei sau evadarea din ea sînt imposibile, că nu există, pentru a supraviețui ca „trestie gînditoare", decît o singură șansă : să înțelegi Istoria și să ți-o asumi : „Mă predau. Am obosit să fug, să fug mereu. Am vrut să ignor să trăiesc într-un secol de schimbări profunde și, fiindcă nu am admis acest adevăr, sînt goală, neajutorată, lipsită de apărare în fața unei Istorii care este cea a epocii mele — epocă pe care am vrut să o ignor. Și îmi dau seama acum, ca într-o scurtă străfulgerare de lumină, că nu poți trăi împotriva epocii, nici privi mereu cu nostalgie spre un trecut ce se mistuie în foc și se prăbușește, fără să te transformi într-o statuie de sare". În proiecția unei asemenea iluminări, „fuga" de la Baku la Petrograd, de aici la Londra, la Paris, în Spania, apoi la Havana și în Mexic se dovedește a fi o lungă agonie, iar vocația și aspirațiile artistice cu totul insuficiente pentru a te simți om adevărat într-o vreme cînd „politica ne intra pe ferestre". Și astfel, străbătînd drumurile a două continente despărțite de un ocean, eroii se descoperă pe ei — cine spunea: „cine caută lumea se găsește pe sine?" — ajung la iluminări decisive, are loc adică un proces complex și profund de politizare, de radicalizare a conștiințelor și una dintre cele mai triste mărturisiri pe care cei ce se confruntă în **Ritualul primăverii** și le fac, sună astfel : „De multă vreme conștiința mea e la casa de amanet". La alt pol : „N-am știut că te-ai politizat chiar așa" — îi spune Verei o prietenă, surprinzînd-o : „Cuvîntul mi-a sunat straniu în urechi. Eu, cea apolitică, **politizată ?**".

„...A călători — observa Marguerite Yourcenar — înseamnă o experiență umană fundamentală. Orice călătorie este un act de cunoaștere, chiar și călătoria în interiorul unei camere". În **Ritualul primăverii** — titlul faimoasei compoziții a lui Igor Stravinski, împrumutat de Carpentier, care o obsedează pe balerină și apoi pe profesoara de balet Vera se încarcă aici de un nou simbol — călătoria este cu adevărat inițiere. Există, de altfel, o propoziție fără echivoc din punctul de vedere al semnificației drumului, a exodului în acest roman ca un fluviu tumultuos : „...orice practică de inițiere implică trecerea prin proba unei Călătorii"... Inițierea ca aventură a cunoașterii, a pătrunderii la esențe și a redescoperirii de sine. Carpentier reușește, urmărind destinele eroilor săi, să ofere cititorului de oricînd și de oriunde — adecvîndu-se perfect la tema romanului, spațiul psihologic și geografic în care se mișcă este practic planetar — posibilitatea înțelegerii sensului Istoriei în veacul XX și a mecanismului complicat al puterii. Însușiri multiple concură la atingerea acestui scop demn de marii creatori. Între ele a fost remarcată, și pe bună dreptate, erudiția. Ai sentimentul reconfortant că scriitorul știe tot, a trăit, a citit și a văzut totul. Fără ostentație și mizînd întotdeauna pe virtuțile povestirii și pe plăcerea lecturii care trebuie întreținută, susținută (mai ales cînd sînt abordate subiecte de factura și anvergura acestuia) de o pană regală, romancierul domină autoritar, stăpînește cu dezinvoltură teritorii vaste. Prin cele două voci — cuplul Vera-Enrique — care se aud alternativ, romanul constituindu-se din două mari confesiuni, prin călătoriile lor reale și imaginare, prin incursiunile în memorie, cunoaștem medii sociale și politice diverse, ambianța unor mari orașe, ne reîntîlnim cu personaje celebre ale scenei politice, al căror nume se leagă de evenimente cruciale, asistăm la nașterea unor mituri și la prăbușirea altora. De la politică la literatură, pictură, sculptură și muzică, de la filosofie la balet, de la economia politică la sociologie, psihologie, pedagogie, de la gazetărie la știința (și arta) reclamei, de la urbanistică și arhitectura colonială creolă la **ars amandi** — ce fină introspecție a sufletului feminin se află în acest roman ! — totul este menit să compună imaginea unui „veac de răsturnări și migrațiuni".

Constantin COROIU

lucian blaga în freamătul timpului

Cu statura sa de tribun roman, dar cu priviri întoarse spre interior — cum l-a văzut sculptorul Romul Ladea —, poetul **Nebănuitelor trepte** pare a trece pe deasupra lucrurilor. Ochii, mari, fosforescenți, pătrunzători, ard hipnotic. Solemnitatea mișcărilor, liniile măștii, rostirea cuvintelor, recomandă o personalitate excepțională. Precum liniștea de piatră a muntelui, muțenia sa e sfîșiată de furtuni și descărcări. Furtuni ale sîngelui fierbinte ; furtuni în conștiința excedată de dubii : „Nu-mi presimți tu **nebunia** cînd auzi / cum murmură viața-n mine ?... / Nu-mi presimți tu **văpaia ?...**". Chiar **jocurile,** grave, istovitoare, sfîrșesc în mîhniri cronice. Aventurilor în spații cosmice, sub semnul contradictoriului, li se alătură altele, în labirintul interior. Viziunile fulgurante, iluminările, exaltările, sînt însoțite de paranteze încetinitoare, de „explicații" care nu limpezesc, ci reconfirmă stări conflictuale perpetue. Între **Zamolxe** și **Meșterul Manole** — căutători de absolut —, un Blaga înconjurat de mister cantonează în miraj : în mit, adică. Apologet al tainicului, ermetismul îl irită. Obsedat de amintirea unității primordiale a lumii, angajat cu Rilke, cu T. S. Eliot și alți contemporani în căutarea cărării pierdute, el va crea un **stil nou** (cu ecouri din timpuri imemoriale), un limbaj de mirări și tristeți planetare. Desenul frazei poetice aspiră să sugereze inexprimabilul ; prin lipsa artificiului, prin firescul modulațiilor, el are ceva din tablourile primitivilor, la care linia, spontană, sigură sau tremurată, păstrează palpitul inimii. **„Sensuri ascunse, ce ar putea să fie formulate în chip abstract** — preciza Blaga — nu se găsesc în poezia mea decît ca alunecări, pe care însumi le condamn. Toate sensurile țin de domeniul unei sensibilități metafizice ce coboară în adînc și vine din adînc, ele n-au confinii cu înțelegerea filozofică discursivă..." judecat după ținuta exterioară (uneori în costum cadrilat de călător englez), modernul Blaga pare un obișnuit al bulevardelor și automobilului. El e însă adeptul umbletului pe jos, al cunoașterii prin experiență directă, „iscodind" repetat „locurile cele mai retrase din preajma cetății, cîmpul, vegetația, dealurile, viile, crîngurile, apele". Se ajunge, astfel, la descifrarea lucrurilor trecătoare în raport cu cele care durează ; privirea trece de la fenomen la esență : „Nu este drum subt soare sau cărare adumbrită, de unde să nu mă întorc acasă cu existența sporită de cîte un nou stih (...). De la forma versului liber, în ritmuri abrupte, trec tot mai mult la forma clasică, căutînd totuși să păstrez și să amplific modernitatea expresiei. Pe drumuri subt soare, sau pe cărări adumbrite, mă simt redat rostului meu de ziditor"... **(Elanul insulei).** Pe aproape se mișcă încîntat Sadoveanu, cu care Blaga comunică afectiv în căutarea lumii transcrizontice, lumea sadoveniană **de dincolo de negură...**

Prea mult s-a vorbit de poetul din Lancrăm ca fiind dator expresionismului. Că el a cunoscut manifestările acestuia, inclusiv în teatru și în artele plastice, e sigur ; o demonstrează, printre altele, cîteva comentarii docte, de la **Filozofia stilului** (1924) pînă la **Orizont și stil** (1936). Ca și Eminescu însă, Blaga refuză înscrierea într-un curent. Structură marcat romantică, suflet clocotitor-exploziv, iată-l dînd curs unui nietzscheanism frenetic canalizat într-un patos al spiritului. Reversul pasionalității exaltate e, ca la Richard Dehmel, instalarea în puritate sau nostalgia acesteia. Mit tragic, acaparator, la Nietzsche : un mare mit liric la Blaga ; elenism și indianism la unul, substrat arhaic autohton la altul. În **Poemele luminii,** în **Pașii profetului,** masca lui Blaga e a unui Hyperion ardent, născut pe pămînt, „străfulgerat de-avînturi nemaipomenite" ; personaj rîvnind condiția celestă a Hyperionului eminescian, însă fără dilemele acestuia. Nemărginitul invocat de Blaga trebuie tradus prin ideea de Univers, de spațiu în care **om, natură, lucruri,** realități congenere, evocă pierduta unitate primordială. Retoricul **Vreau să joc** din **Poemele luminii** nu e deloc al unui ludic, ci demers ontologic lucid, în spiritul titanismului romantic de la Byron și Novalis pînă la Eminescu. Sfidînd timpul și spațiul care-i desparte, creatorii se întîlnesc, simțindu-se solidari, într-un timp al revelațiilor fundamentale. Dincolo de norme estetice perisabile, Baudelaire și Rimbaud exercită interes asupra lui Georg Heym, la care ambianța citadină e infern și moarte, asupra lui Georg Trakl, acesta copleșit de spectrul morții și privind tensionat spre natură. Franz Werfel, citat de tînărul Blaga în **Fețele unui veac,** e unul dintre expresioniști, notorii, dar cine ar putea stabili o legătură directă între disperările lui existențiale, între elanurile lui naturist-umanitariste și „zările" poetului nostru !

Cei vechi aveau în vedere un **spirit al veacului** și e posibil ca, fundînd în 1943 o revistă proprie, Blaga să-i fi zis **Saeculum** în intenția de a sintetiza în cuprinsul ei un asemenea **spirit global.** Un veac e însă o suită de reliefuri inegale, succesiune de căutări și răspunsuri în conflict. Mai convenabil e conceptul de sentiment al timpului, un **Zeitgeist** cu trăsături configuratoare definind interiorul cîtorva decenii. În cadrele acestui „suflet al timpului", creatorii participă la un anumit sincronism, de unde, de pildă, modernismul interbelic cu ramificații europene, sau, după războiul mondial al doilea, tendința explorării existenței sub specia absurdului, O „raliere" nedeclarată expres e de observat în modul, nu neapărat convergent, în care poeți afirmați în prima jumătate a secolului — Apollinaire, Rainer Maria Rilke, Saint-John Perse, T. S. Eliot, Giuseppe Ungaretti și alții — consideră, condiția omului, timpul, remodelarea existenței în funcție de contextul istorico-spiritual dat. Autorul **Nebănuitelor trepte** li se alătură, și dacă ne spunem că timp de treisprezece ani în misiuni diplomatice (la Varșovia, Praga, Berna, Viena și Lisabona) el a făcut stagii semnificative, ne apropiem de adevărata-i personalitate de european. Definitorii, în această lumină sînt nu influențele, ci anumite similitudini și coincidențe traducînd **Sentimentul timpului** — formulă care la Ungaretti devenea titlul unui volum de poeme dintre 1919 și 1935. Iată-l pe Ungaretti cercetînd, întocmai ca Blaga, „semnele lumii", invocînd mirajul luminii, vorbindu-și sieși ca unui străin. Spune peninsularul : „Ungaretti / Om al necazului / ți-e destul o iluzie / ca să-ți faci curaj" (Pelerinaj). Gest similar la poetul român, în Autoportret : „Lucian Blaga e mut ca o lebădă (...). El caută apa din care curcubeul / își bea frumusețea și neființa...". „Sînt un poet / un strigăt unanim" — scrie Ungaretti (Italia). Sîngele lui Blaga „strigă prin păduri / după îndepărtata-i copilărie". **(În marea trecere).** Somnul le apare identic : amînare și inerție, obișnuirea cu moartea, suspensie în inconștient : „Pînă la moarte sub semnul călătoriei / Avem doar răgazul somnului" —, afirma Ungaretti în **Lindoro din pustie.** În somnul lui Blaga „dăinuie un suflet în adieri. / fără azi. / fără ieri" **(Somn).** Fondul amar, suportul reflexiv, din **Moartea meditată** a lui Ungaretti, e consonant în totul viltorilor lui Blaga din în **Marea trecere.** Din nou Ungaretti, într-un suav **Cînt** : „O Evă îmi trage pe ochi / Cortina pierdutelor raiuri". Lui Blaga, o altă Evă îi îneacă „obrajii", „ochii", cu „valurile-i negre și bogate de păr", îngroșînd misterul **(Din părul Tău).** Comune la ambii mari poeți sînt frecventele febre și jaruri, limpezimile și ocultul. În viziunea lui Ungaretti poezia e **„limpedea minune / a unui ferment delirant".** Concomitent cu Blaga, care slăvește **corola de minuni a lumii,** peninsularul invoca (în **Fluviile**) o **corolă de tenebre : „la mia vita mi pare / una / corolla di tenebre...".**

Reacții existențiale analoage îi apropie pe Blaga și Eugenio Montale, acesta din urmă contemplînd o dimineață „făcută din milenii sau mai mult" **(Lauda timpului nostru)** ori conchizînd că „a trăi nu e o problemă de demnitate sau de alte categorii morale", că „nu depinde de noi" **(Dintr-un carnet).** Poetul „marii treceri" e, uneori, în ton cu spaniolul Antonio Machado, care exaltă „dulcea bucurie de a trăi", dar deplînge, „reaua știință a trecerii" **(Glosa).** În acest „spirit al timpului", se întîlnește cu Frederico Garcia Lorca dintr-un **Cîntec autumnal,** cel care în 1918 simțea că lumina „îi trunchiază aripile" ; „corola de minuni a lumii" e motiv de sublim la foarte apropiatul Jorje Guillen.

Constantin CIOPRAGA

opinii

personalitate și generație în poezia de azi

O cultură modernă se constituie, se impune și trăiește prin personalități. În orizontul creativității, personalitatea este individualitatea de o puternică originalitate, cu o pregnantă „unitate de sens", care se proiectează cu un rest cît mai neînsemnat în operă. Unde nu e personalitate, nu e cultură, cu atît mai puțin „modernă", pentru că modernitatea e produsul persoanei accentuate valoric. La această noțiune „cheie" se cuvine raportată, înainte de a o examina prin vizorul nu tocmai clar al altora („creație" etc.), noțiunea de „generație".

„Ce este" mai întîi ? Personalitatea sau generația ?

Eminescu Maiorescu, Slavci și Creangă sînt considerați încă de cărțile interbelice „de recitire", a alcătui „generația marilor clasici". E cazul în care personalitatea precede generația. Cei patru s-au descoperit împreună după ce deveniseră deja marile nume ale literaturii române. N-au pornit la drum în formație compactă : s-au născut într-un interval de cincisprezece ani (cel mai „vîrstnic" e Creangă, iar cel mai „tînăr" — Caragiale), au intrat în literatură la date de asemenea foarte diferite și și-au cîștigat prestigiul pe cont propriu. Un program comun la debut n-avea cum să fie posibil. Intr-o constelație i-au legat ulterior, afinitățile în ordinea personalității. Generația s-a conturat în timp ce protagoniștii își desăvîrșeau opera și s-a desăvîrșit după ce și-au încheiat-o, în așa fel că Macedonski a putut deveni „mezinul" ei. Același model de „înființare", în care materia generației este personalitatea, îl relevă „generația pierdută" în cultura americană și, în literatura română încă, „generația marilor poeți interbelici".

În peisajul postbelic, îl reflectă generația care poartă mai multe nume : „generația '60" (după anul în care debutează primii ei reprezentanți), „generația Congresului al IX-lea" (după evenimentul politic care i-a favorizat, practic, afirmarea), „generația «Luceafărul»" (după colecția în care și-a publicat primele cărți), „generația Labiș" (după poetul care a anticipat-o), „generația Nichita" (după marele ei poet). În multiplul cognomen s-a întipărit procesul plămădirii generației. Scriitorii despre care a început să se spună, după zece-cincisprezece ani de la debutul lor, că o compun nu s-au simțit generație la ora debutului. De aceea, nu se înregistrează, din această epocă, nici un program de „acțiune" literară comună. Opiniile pe care le formulează atunci — atîtea cîte sînt — exprimă adeziunea la transformările radicale pe care le cunoaște, concomitent cu întreaga viață social-politică a țării, cultura ei. Ele se confundă cu opiniile celorlalte generații părtașe la actualitate și n-au deloc un aer de strategie generaționistă. Că ar putea fi vorba de o nouă generație, e o senzație care a apărut după ce un număr (important) de poeți s-au afirmat ca personalități inconfundabile. Sentimentul comuniunii s-a născut în timp ; atîta cît scriitorilor în cauză le-a fost necesar pentru a-și definitiva marea operă. Primii critici care emit și promovează ideea unei noi generații în literatura română argumentează cu acest sentiment. Nu e, ce-i drept, un sentiment oarecare, ci unul de o singulară forță integratoare. Grație lui, protagoniștii generației s-au pus de acord asupra unei strategii culturale solidare și au convenit (tacit) asupra inutilității unei strategii creative comune. Toate trăsăturile, generale și certe, ale generației (reînnodarea cu marea tradiție modernă, reabilitarea specificității etc.) speculează impactul cu un anume context cultural. Nici una nu derivă nemijlocit din substanța artistică : pentru a cuprinde în aceeași acoladă toți poeții de marcă ai generației se impune o lungă reducție succesivă, care nu poate să ducă, în cele din urmă, decît la niște banalități ori, în cel mai fericit caz, la rădăcinile poeticului. De aici, nevoia, tot mai acută, de a determina mai multe modele poetice caracteristice. Nici inițiativa, ce se intensifică pe măsură ce generația își finalizează opera, de a-i reconstitui programul —

în fața autobiografiei

În **L'Autobiographie en France** (1971) Philippe Lejeune distinge patru elemente din patru categorii diferite, care concură la definirea autobiografiei : 1) forma lingvistică : a) narațiune, b) proză ; 2) subiectul tratat : experiență individuală, istorie personală ; 3) situația autorului : autorul (al cărui nume desemnează o persoană reală) și naratorul sînt identici ; 4) poziția naratorului : a) naratorul și eroul sînt identici, b) narațiunea este orientată retrospectiv. Speciile „înrudite" cu autobiografia, firește, nu întrunesc cel puțin una din aceste condiții. Să vedem : memoriile : (2) ; biografia : (4a) ; romanul la persoana întîi : (3) ; poemul autobiografic : (1b) ; jurnalul ; (4b) ; autoportretul : (1a și 4b).

Două din condițiile citate mai sus țin de ordinul esenței (3 și 4a). O cît de mică alunecare în aceste două puncte compromite cu totul imaginea de ansamblu care este, altfel, destul de rezistentă din moment ce suportă contaminări diverse. Autorul autobiografiei este dublat de un memorialist cînd povestea vieții lui se împletește cu aceea a unor evenimente contemporane ; cînd narațiunea se întrerupe pentru a lăsa loc unor notații personale autobiografia e invadată de jurnalul intim. Autobiografia, comentează Jean Starobinski **(Relația critică),** oferă un cadru destul de larg, în interiorul căruia pot să se manifeste o mare varietate de stiluri particulare.

În raport cu aceste „intruziuni", identificarea cititorului cu eroul poate atinge cote destul de înalte. Nici vorbă însă de acea implicare absolută realizată de amatorii de narațiune polițistă. Să concludem că romanul la persoana a III-a e mai bine echipat să stabilească iluzia de experiență nemijlocită. Cititorul absorbit în acest timp de narațiune devine actor, și ceea ce simte el nu-i nicicum o simpatie abstractă, ci o identificare adesea pătimașă cu eroul. El însuși este eroul — la modul imaginativ —, el însuși suferă și acționează cu o intensitate care i-ar fi inaccesibilă spectatorului de teatru. Și aceasta se întîmplă în pofida faptului că el urmărește acțiunea la a doua mînă, printr-un filtru adesea simbolic sau chiar înșelător, niciodată direct : prin simțul văzului și al auzului ; în pofida faptului că el nu-i prezent acolo „în persoană" ; în fine, în pofida faptului că, afară de pasaje ocazionale în formă de dialog, adică prezentate dramatic, cele mai multe romane sînt scrise la persoana a III-a, perfectul compus.

Cum se explică atunci identificarea ? Trecutul în care sînt redate majoritatea romanelor, explică A. A. Mendilow **(Time and the Novel,** 1952), nu-i compact, ci prezintă diverse grade în ceea ce privește distanța față de prezentul discursului. Și există de regulă un moment în recit care poate fi considerat un început. Cititorul activ se plasează în acest punct, pe care-l adoptă ca prezent al său, și de aici se deplasează înainte, purtat de iluzia că participă la acțiune, sau cel puțin e martor la ceea ce se întîmplă, nu la ceea ce s-a întîmplat. Tot ce precede acel punct, cum ar fi expozițiunea, e simțit ca trecut fictiv, în vreme ce tot ceea ce-i succede — prolepsele, de exemplu — sînt resimțite ca viitor. Totul poate fi la fel de trecut din punct de vedere morfologic. Din punct de vedere psihologic însă, odată ce s-a stabilit punctul de referință, fiecare eveniment care se derulează în ordine e un punct din prezentul — dispus în serie — al lecturii, iar orice contravine ordinii temporale în raport cu această serie e apreciat ca aparent trecut sau viitor. Mai concret, odată cu pefectul compus al narațiunii — **a făcut** — este tradus în mintea cititorului prin prezent — **fac** —, mai mult ca perfectul — **făcuse** — se traduce prin perfectul compus — **am făcut** —, condiționalul — **ar face** — devine viitor — **voi face.**

Acest transfer e incomod dacă nu de-a dreptul imposibil cînd cititorul este în fața autobiografiei. Contrar așteptărilor, romanul la persoana I nu-i eficace în a-l convinge că se află „în situație". În loc să favorizeze identificarea lui cu eroul, narațiunea pare îndepărtată în timp. Un astfel de roman este totdeauna retrospectiv, așa că apare o distanță temporală între timpul fictiv — acela al evenimentelor în ordinea desfășurării lor — și timpul lecturii, acela al înregistrărilor. Există o diferență esențială între cursul în aval al istoriei, ca în romanul la persoana a III-a și cursul în amonte, ca în romanul la persoana I. În primul caz avem impresia că acțiunea are loc acum, în al doilea ni se pare că ea a avut deja loc.

Cititorul autobiografiei este deci în dezavantaj de la bun început. Și nu numai că acțiunea se derulează **post festum,** ea este și livrată ca autentică în virtutea unui contract autobiografic. Autorul este acum cel mai puțin dispus să-și asume anonimatul ; el, dimpotrivă, își prezintă aventurile ca pilduitoare, iar numele de pe copertă este mai mult decît oricînd un garant al autenticității documentului. Acest nume se va interpune mereu între eul narațiunii și eul cititorului, și el reprezintă un eu de excepție, ceea ce presupune dintr-o dată o distanță reverențioasă. Naratorul încetează să mai fie acea persoană abstractă cu care, totuși, identificarea ar avea o șansă, chiar dacă ne întîmpină persoana I.

opinii

care n-a existat ca atare, turnat în literă — și de a-l proiecta asupra începuturilor și devenirii ei ,n-a izbutit să hotărască un set unitar de indici la nivelul, esențial, al artisticului. „Vina" — o vină benefică o poartă densitatea de personalitate a generației.

Istoria literaturii cunoaște și generația care tinde să abolească personalitatea. Actul de naștere al unei asemenea generații constă într-un program riguros de creație. Autorii se învoiesc asupra „obiectivelor" și „căilor de urmat" înainte ca măcar să-și fi schițat opera. Ei nu știu (bine) dacă au talent, dar știu (bine) ce au de făcut. Deși, prin forța lucrurilor, „punctele" din programul pe care se grăbesc să-l subscrie n-au claritatea și rotunjimea voită, ele trec în ochii „performerilor" ca recomandări ale unui nou „decalog". Sau, în orice caz, se străduiesc să le onoreze astfel. Orice abatere de la normele instituite și consimțite e sancționată prin excomunicarea, vremelnică sau definitivă, din generație. Individualitatea se vede pusă la grea încercare. Dacă longevitatea generației e condiționată de permanenta pulverizare a individualității, „răzvrătirea" individualității atrage după sine stingerea generației. O asemenea generație, pe care individualitatea (ca personalitate) o stingherește și o destructurează, se vrea ea însăși personalitate, adică o „unitate de sens" distinctă și dominantă.

Literatura română, ca și alte literaturi moderne, e bogată în generații subsumabile, indiferent de substanța intrinsecă, acestui tip : două (poate chiar trei) generații avangardiste, una sau două generații sămănătoriste, o generație onirică, și ar mai putea fi adăugate și altele. Toate aceste generații și-au consolidat personalitatea în detrimentul personalității componenților, care, de altfel, au admis să și-o inhibe sau să și-o sacrifice, și toate au fost silite să părăsească actualitatea sau să agonizeze într-unul din colțurile ei, din momentul în care obediența normativă a devenit, prin supralicitare, dogmatism .Și, de obicei, asemenea generații se consumă repede, chiar dacă efectele, benefice sau negative, ale „nălucirii" pot persista multă vreme. Cu dispariția lor, dispar și „purtătorii" sensului ei. Nu se salvează decît excomunicații și aceia care și-au tăinuit gîndul apostaziei. De exemplu, din prima generație sămănătoristă s-au desprins, pentru a-și developa individualitatea, Mihail Sadoveanu și Cezar Petrescu, iar din prima generație avangardistă — Ion Vinea și Geo Bogza.

Ca o generație de acest tip a debutat „generația '80". In timp ce își scriau primele versuri cu o mînă, poeții ei își redactau cu cealaltă programul. Înainte de a concepe, ei știau cum le va fi poezia : „depoetizantă", „prozalcă", „pragmatică", „explicită", „sarcastică", „parodică" ș.a.m.d. Într-o anume proporție, ea chiar așa a și fost și mai este (în 1986). Intr-un timp record — încă un semn al accelerației cu care se prefac lucrurile la sfîrșitul secolului XX ! —, această generație a „materializat" toate structurile și avatarurile proprii tipului tutelar : și-a constituit o personalitate identificabilă, și-a pus la lucru „decalogul", a încercat gustul dogmei (dogma sarcasmului), a rostit primele excomunicări. Însă foarte curînd după debut, exponenții nucleului originar au fost puși în dilema de a alege între a se subordona rigorilor literale ale programului și a-și desfășura liber, neinhibat virtualitățile. Drama opțiunii nu s-a isprăvit, e încă vie, poate și dureroasă. Lăsîndu-se în voia tensiunilor lăuntrice, oricare dintre exponenți poate luat act de sine ca slujitor al liniei pure, fundamental lirice. Faptul ar echivala cu o autoexcludere din formula generației. Acestei „primejdii" se expun înșiși poeții ale căror texte au permis cristalizarea personalității generației și i-au elaborat programul. Mișcarea centrifugală a fost (și continuă să fie) încurajată și solicitată de nașterea sincronă a unor nuclee („școli", uneori) poetice al căror principiu de existență e dreptul la individualitate și, implicit, la indiferență față de înscrierea prealabilă într-un șablon. Cum sforțarea de a antrena într-o mișcare centripetă, față de nucleul bucureștean al generației, individualitățile viguroase de aiurea a eșuat, evidența că realitatea poetică „tînără" din anii '85 e una policentrică și polimorfică a trebuit să fie recunoscută. Simpla recunoaștere a evidenței, de către mentori și de către discipoli, a dinamitat instantaneu modelul generaționist prefabricat. I-au rămas fideli doar poeții de o înzestrare modică, a căror șansă de a se afirma depinde de perpetuarea lui. Celorlalți, pregătiți pentru „apostazie" — unii suspectați, de altminteri, din capul locului, de posibilul gest radical —, criza de personalitate a generației le-a îngăduit să-și exprime cu dezinvoltură personalitatea. Cînd din același germene a explodat o „mulțime" de individualități, geamurile serei s-au făcut țăndări.

Pe măsură ce poeții generației își scriu opera (și o fac publică), programul inițial se arată tot mai inapt să-i cuprindă și să-i definească totalitar. În 1986, solidaritatea limitată de litera unui program s-a metamorfozat într-un simplu sentiment de comuniune iar unitatea de timp, de loc și de acțiune e pe cale de a se dizolva. Poeții generației au renunțat la a se mai considera neoavangardiști, așa cum s-au voit o vreme, și și-au schimbat (sau îmbogățit) modelele poetice : i-au descoperit, în literatura română, nu parodic, ci în proprietatea lor spirituală, pe Blaga, Barbu, Bacovia, Arghezi, Macedonski și Eminescu, și trăiesc revelația limbii române medievale și a poeziei populare. Cu o nemimată gravitate, aceiași „tineri", care pînă mai ieri pozau ca iconoclaști și jemanfișiști, făgăduiesc să-și asume marile teme ale culturii române, a raportului dintre specificitate și universalitate, înaintea oricărora. Nu e, desigur, imposibil — mai ales într-un teritoriu ca acela artistic, unde evoluția e, prin definiție, imprevizibilă — ca mulți poeți „optzeciști" să rămînă sau, în cazul altora, să redevină semne cuminți ale generației. Cei mai talentați vor învinge însă prin individualitate.

Iată, deci, două modele generaționiste din perspectiva ideii de personalitate : în primul, personalitatea precede generația, în al doilea, generația precede personalitatea. Se poate vorbi și de un al treilea : al simultaneității constituirii generației și personalității. În acest caz, procesul e lent și nespectaculos. Nu se dau ordine de luptă, nu se fixează consemne și nu se aud strigăte de victorie, nu răsună petarde și nu se organizează ceremonii. Dubla consolidare se produce într-o discreție care seamănă cu muțenia. Se află în această situație „promoția '70". Acesteia îi repugnă însăși ideea de generație. Cînd, în 1976, a fost emisă ipoteza apariției unei noi generații în literatura română și a fost ilustrată cu scriitorii ei, aceia care au recuzat noua realitate au fost chiar aceștia. E un paradox, dar ceea ce caracterizează în mod special acest model generaționist este reticența manifestă față de spiritul de echipă, de generație adică. A fost nevoie de asiduitatea unui critic pentru a stîrni în posibilii protagoniști ai generației sentimentul coeziunii. Cauza e de căutat în (con)centrarea particulară asupra „obiectului" (cultură, creație etc.) : conștiința propriei personalități și a apartenenței la o generație apare în răstimpul aprofundării lui.

Direct sau pe căi ocolite, toate cele trei modele generaționiste fac dreptate în cele din urmă, personalității. E firesc și reconfortant să fie așa : cum s-a spus, în cultură ca și în viață, personalitatea este binele suprem.

Constantin SORESCU

Să presupunem că narațiunea ni s-ar dărui la timpul prezent : ea n-ar trece de senzații și gînduri răzlețe. Autointerpretarea și conștiința actului de a scrie ar dispare, iar acțiunea — care presupune durată și mișcare — ar fi exclusă.

Să presupunem, iarăși. că s-ar folosi persoana a III-a, ca în unele pasaje din **Comentariile** lui Cezar. Naratorul ar intra astfel și mai mult umbră, iar evenimentul ar rămîne, în compensație, în prim-plan. Autorul, care se vrea, formal, un istoric imparțial, ar absorbi acum — indirect, prin evenimentul în care a fost protagonist principal — întreaga glorie pe care o impune **valoarea** acțiunii.

Cronicarul din Evul Mediu recurge, de asemenea, la persoana a III, dar el procedează astfel cu conștiința propriei nimicnicii. Nu-l simțim însă foarte aproape — el depune mărturie, este, clar, în fața divinității. „Eu, subsemnatul. cer cu umilință legalizarea celor pomenite mai jos".

Refrenul acesta — minus apelul la umilință care este, totuși, un caz singular — este un alt motiv de inhibiție. Mai lesne ne identificăm cu o ficțiune decît cu un proces verbal... Iar spectacolul acesta, al unei inteligențe care se autoanalizează — reflecția autobiografică, pe lîngă o incursiune în timp, întreprinde și o radiografie a **devenirii** eului, diferit acum față de momentul cînd a intrat în **recit** — ne pune, iarăși în inferioritate.

În calea identificării cu autobiografia survin deci numeroase piedici, și autorul, dacă le-ar vrea diminuate, ar trebui să se refugieze în domenii limitrofe.

Sorin PÂRVU

spectacolul amînat

Într-o cameră galbenă în care permanent plouă, sub o umbreluță roșie, stă domnul Hokusai Kathushika, cel cu trei mîini, cel cu patru ochi, cel cu șapte picioare, cel cu trei bărbi, cel cu zece mustăți ; bea ceai și scrie cu bețișoare de bambus pe foițe subțiri de mătase : „cică există și speranță : / un bătrîn actor cîntă la trompetă / undeva la etajul șapte // și curtea interioară se umple de îngeri / de nu mai știi cine spune scuzați și cine scuză // și bătrînul actor își scutură trompeta / o amforă / plină de cenușa morților // și rîde privind îngîndurat vesela îmbulzeală / da, da / cică există" (v. Florin Mugur, **Spectacolul amînat**, pag. 6, poezia **Actor**).

In mijlocul camerei, o umbreluță roșie, pe peretele din dreapta : un mare acvariu uman în care plutesc, cu burta în sus, legănîndu-se alene pe „valurile vieții" regi umpluți cu paie, măgăruși de aur, bufoni bîțîindu-și pe umeri capul de lemn și îngeri, da, mai ales îngeri cu aripi scîrțîind ca niște balamale ruginite. Pe pereți : hărți vechi, albume, enciclopedii, „Poeții Chinei și Japoniei", enciclopedia „Mangiwa", foi din **Cartea regilor,** ocheane, busole de navigație : **„în jurul soarelui pămîntul descrie curba riguroasă a unui vers".**

Bețișoarele de bambus aleargă pe nisip : ce nu scrie dreapta completează stînga, și invers ; un scris ușor tremurat, căruia îi e teamă parcă să accentueze liniile : „El e asinul, mereu împovăratul asin / cel care n-a făcut rău niciodată / capul lui mare și greu e lacrima unei spălătorese // el e asinul / catîrul / măgarul // dacă-ți vine să rîzi, n-ai decît // și ce dacă ieri dormea de-n picioarelea / în înghesuială / cu capul pe umărul tău / și tresărea cînd tramvaiul se oprea în stații // e asinul — // atît de plini sînt sacii pe care-i poartă-n spinare / în iulie / încît parcă se zbate în fiecare — un copil / care nu mai poate de rîs" **(Bătrînul asin).** Da, da, bunul, bătrînul asin, despre care cu bucurie și tristețe blîndă a scris bătrînul și tandrul, mult drag sufletului nostru, poetul don Juan Ramon Jiménez. (Amintiți-vă de Platero și cîntecul său).

Peisaje lăuntrice, cu bețișoare de bambus pe un perete galben, pictează bătrînul domn Hokusai. Scene în penumbră, peisaje transparente : în general apă, spital, arbori, norișori ovali, albi, galbeni, roșii, verzi. În fine, tot ceea ce am zice că ar reprezenta sau ar putea să reprezinte peisajul lăuntric. Peisaj ușor transparent dincolo de care „se întrevede" realitatea imediată. Zicem „se întrevede" și nu „se vede", fiindcă ni se pare impropriu să folosim verbul „a vedea" pentru realitatea imediată. În fiecare clipă realitatea pe care o percepem se schimbă. Și nu numai realitatea pe care o privim se schimbă, ci se schimbă și ochiul cu care privim această realitate. Ochiul în fiecare clipă e altul : alte celule îl populează. Parafrazînd celebrul dicton heraclitian, putem spune : nu poți privi de două ori aceeași realitate. Ceea ce rămîne în noi e un peisaj lăuntric, populat de simboluri : „iată, spune ghidul, aici e cîmpia sinucigașilor / se îmbulzesc la mijlocul zilei și dau unul peste altul / dacă au fost regi / da, unii au fost // grîul crește în liniște, n-are treabă cu ei / de ce s-ar speria ? nimeni nu se sperie / doar ne aflăm în mijlocul zilei / în cîmpia sinucigașilor / nu vă-mbulziți așa / nu vă îmbulziți așa, nu vedeți că dați unul peste altul // măriile voastre, și de ce scheunați ?".

Da, desigur, „un măgăruș dansează lent pe mormîntul meu / distrat de parcă mi-ar citi poemele" și totuși, domnilor, de ce scheunați ?

Da, da, cică într-o cameră galbenă în care permanent plouă, sub o umbreluță roșie, înconjurat de îngeri transparenți stă domnul Katsushica Hokusai ; bea ceai și scrie cu bețișoare de bambus pe foițe subțiri de mătase. În fața lui, îngerii își aranjează ținuta, își răsucesc mustățile (da, da, zise-se, au și îngerii mustăți, dragii de ei, și de ce, mă rog, n-ar avea ?) ; își pun lornionul pe ochi (da, da, au și îngerii lornion și de ce, mă rog, n-ar avea ?) ; își pun jobenul (da, da, poartă și îngerii joben, frumoșii de ei, și de ce, mă rog, n-ar purta ?) și apar pe scenă (da, da, au și îngerii o scenă a lor : fiecare aripă a ei e un nor pe care zac îngeri strigînd în cor : „Nevermore ! Nevermore ! Nevermore ! Ah, tu, scumpă a inimii noastre, Lenore !"), deci îngerii se deghizează și apar pe scenă, dar în sală nu mai sînt spectatori (au plecat ?), poezia a murit, iar spectacolul, zice-se a fost amînat. Dar nu, nu, fără spectatori, spectacolul totuși continuă : Da, da, continuă : „uite-l, doamne, un bătrîn zbanghiu / inima lui care zdrăngăne e o căruță plină de îngeri beți // uite-i ochii / doi nebuni albaștri / care se ceartă / uite-i pleoapele adormite / fotolii pentru mierle / la bătrînețe cea mai adîncă / s-a apucat să picteze / cu lăutari înaripați toate tavanele // ceilalți se uită / nu mai pot de rîs / îl pocnesc în cap cu o linguriță / și ce să facă un bătrîn zbanghiu / în luptă cu o linguriță? /.../ dansează cu o pensulă în gură și se gîndește la cer / cerul cum să-l picteze ?".

Se spune că orice artist privește lumea din unghiul său de vedere, și numai din el. Artistul vede numai o parte din realitate. Între el și lumea pe care o observă se află o „ușă", un „zid". Cea mai mare parte din universul care se ascunde în spatele acestei „uși" îi va rămîne inaccesibil. Căci artistul privește lumea doar dintr-un punct de vedere, „printr-o crăpătură, făcută în „zid". Dacă universul care există în spatele zidului ar fi, de pildă, un elefant, unii ar vedea ochiul elefantului, alții urechea, alții trompa, alții un picior, iar alții alte părți din universul acesta în formă de elefant Întrebarea care se poate pune este : dacă toți artiștii de-a lungul timpului ar lipi una de alta particulele mici din realitatea văzută de ei și transpusă în opere de artă (muzică, poezie, pictură, sculptură etc.), atunci această sumă a tuturor operelor de artă, de-a lungul tuturor timpurilor, ar putea reconstitui realitatea aflată dincolo de „zid" ? Dacă această realitate ar fi un elefant sau un munte de nisip și fiecare artist ar vedea doar un fir de nisip pe care l-ar reda prin opera lui, mutînd firul de nisip din partea „invizibilă" în partea „sensibilă" a realității, opera finită a tuturor artiștilor lumii ar reconstitui elefantul sau muntele ? În loc de „elefant" s-ar putea să putem reconstitui doar trompa sau doar o parte din trompă. Sau în loc de elefant ar ieși o balenă sau un cocostîrc. (Cititorul își poate imagina orice, chiar și o ceașcă de cafea, dacă este băutor de cafea și n-a mai băut cafea de o lună). Care ar fi în acest caz menirea artei, țelul ei suprem ? Să mute realitatea în ficțiune și s-o reconstituie întocmai ? Și care ar fi menirea lumii ? Am putea să ne imaginăm că realitatea din spatele acestei „uși" este tot o ușă. Iar între cele două uși : neantul. Un imens gol în care se scurge timpul. Și, de asemeni, ne-am putea închipui fiecare operă de artă ca o imagine a acestui neant ; deci un fir de nisip care reprezintă o ușă în spatele căreia stau lipiți o infinitate de ochi și contemplă abisul. Iar Muntele de Nisip : un gol, o închipuire clădită din astfel de goluri — o infinitate de uși în spatele cărora veghează o infinitate de ochi.

În haine de bufon, Florin Mugur stă călare pe un asin și privește printr-un mic gemuleț realitatea ce se ascunde dincolo de ușă (care ușă, domnilor, despre ce fel de ușă vorbiți, ai ? Domnilor, domnilor și de ce chicotiți. ai. de ce chicotiți ?). Ce vede el ? Vede un rege călare pe un asin ? Ce reprezintă acest rege ? Ce părticică din realitatea ascunsă în spatele ciudatei uși ? Să ascultăm : „praf și pulbere / turcea virgil nichita / și deasupra tuturor acestor morminte / mîinile tale tremurătoare ca mîinile orbilor /.../ praf și pulbere, / n-auzi acum ce mai vrei". Și : „undeva e o cameră în care se cuprind toate camerele **și în cameră o femeie bolnavă care se uită la mine și rîde — și de departe zidul plîngerii pe care se rostogolesc lacrimile ei de rîs mari cît pumnul".** Cine vede, cine ascultă susurul lor? Un măgăruș de aur dansează lent pe mormîntul meu distrat de parcă mi-ar citi poemele și, totuși. domnilor, domnilor. de ce rîdeți, de ce chicotiți ?

Nichita DANILOV

---

urme de zăpadă

singurătatea la tinerețe

Închide cartea, își strînge mîinile la piept și, rezemîndu-și capul de spătarul fotoliului, închide ochii. Aceleași gesturi, gîndește ea, repetate de mai multe ori, de cînd s-a urcat în tren. Poate măcar acum va reuși să adoarmă. Oricum, așa, cu ochii închiși, nu-i mai vede pe cei doi bătrîni, așezați în fotoliul din fața ei. In anii aceia ei doi erau perechea invidiată, cuplul ideal, familia exemplară... La naiba, de ce își mai amintește acum, doar acum, cînd... Poate ar fi bine să se ducă la vagonul restaurant, poate printre oamenii de acolo, care... Deschide brusc ochii și întîlnește privirea bătrînului, albastră, apoasă, nesigură... Ce face ramolitul ăsta, a început s-o dezbrace cu ochii lui de pasăre moartă ?... Hai, fii serioasă, își spune repede, într-un fel de panică, nu exagera... Bătrînul tocmai zice : M-am luat după tine, avion îți trebuia..., avion, iarna, pe viscol..., ca să petrec revelionul aici. In viața mea nu mi s-a mai întîmplat să petrec revelionul în tren. Poate sînt primele fraze rostite de bătrîn, de cînd s-a așezat în fotoliu, și nevastă-sa îl întrerupe rîzînd : Nu-i nimic, mai ai încă o amintire plăcută, ha, ha... De fapt, nu-i așa, duduiță, omul nu-i decît o îngrămădire de amintiri. Așa zice și fiul meu cel mare, cel despre care ți-am povestit că a divorțat. Ce băiat și ce noroc a mai avut !... Ultimele cuvinte, rostite pe un ton categoric, îl fac pe bătrîn să încremenească din nou și să-și miște doar ochii albaștri-apoși, acum cu un fel de scîrbă senilă, în vreme ce nevastă-sa începe să turuie din nou despre cît de bine le-a făcut băile, de unde vin acum, și ce nepoți deștepți și frumoși are, de la fiul cel mic, din capitală, la care, în drum spre casă, s-au oprit două zile... Ea n-o mai ascultă, se uită la bătrîn și își amintește de bunicul ei, cam așa arăta și el, în ultimii ani, prin șaizeci, cînd citea ziare dintre cele două războaie, găsite în podul casei, și înjura regii, guvernele schimbate mereu... Și dumneavoastră, duduiță, ce profesie aveți ? o aude deodată pe bătrînă. Arhitectă, răspunde ea în silă. O, frumoasă profesie, ei, da..., artistică... Soțul dumitale trebuie să fie neliniștit rău ?... De ce ? zice ea. Am scăpat un tren, am telefonat... Sigur, continuă bătrîna, dar oricum, pe o femeie atît de frumoasă e periculos s-o lași singură nu numai într-o noapte ca asta, hi, hi... Ea îi vede frămîntarea buzelor de broască, dar nu mai înregistrează nimic. Toată ființa i s-a revoltat. Cît va trebui să mai mintă din cauza lui ? se întreabă cu disperare. E gata s-o oprească pe bătrînă, să-i spună să înceteze cu trăncăneala, ea nu mai are soț, l-a părăsit, și-a luat fetița și a fugit, încearcă să se elibereze de un monstru. Da, ăsta-i cuvîntul, negîndit pînă acum, monstru..., unul care o tîrăște prin procese, s-o umilească, s-o mînjească în tot felul cu vorbele lui, ale avocatului, ale martorilor... Nu, nu se mai poate, strigă toată ființa din ea și începe să-și adune lucrurile din jur.

Culuarul e gol, luminile din compartimente stinse, miroase a metal, a gudron, a urină... În următorul vagon, la fel. Parcă e o casă pustie, își spune ea, căutînd să meargă cît mai repede. Așa trece prin alte două vagoane, pînă la restaurant. Chiar și după ce își scoate paltonul și se așează la masă, mai simte în nări mirosul acela greţos. Își aprinde o țigară și abia acum, cînd chelnerul o întreabă ce dorește, își dă seama că a mers ca o somnambulă, că nici n-a observat că în restaurant este doar o singură masă ocupată, de patru bărbați, și ea s-a așezat chiar în fața lor. De teama singurătății, oare a cuprins-o această frică ?... Chelnerul îi aduce o vodcă mică și niște friptură cu cartofi, totul aproape rece. Atîta are, friptură la tavă cu... Soarbe puțină votcă și începe să mănînce în silă, în timp ce unul dintre bărbați continuă să vorbească : Să mărturisesc..., dacă mă credeți... de trei ani îmi petrec revelionul în tren. Mă urc, ca acum, în primul tren care îl văd în gară. Anul trecut, într-un personal, am petrecut cu niște marinari... Ea îi privește acum pentru prima oară cu adevărat. Cel care vorbește, în costumul său bleumarin, arată chiar așa, pregătit pentru revelion. Îmbrăcat impecabil, cu tîmplele puțin grizonate, pare o figură de om inteligent, drăguț... De ce nu l-aș crede ? se întrebă ea. Eu n-am mințit-o la telefon pe mama, că sînt invitată la niște foști colegi, întîlniți în capitală, să petrec revelionul cu ei ?... Și îi vin în minte culuarele reci, cenușii, ale tribunalului suprem, chipul avocatului care a terfelit-o cumplit, apoi ziua petrecută pe străzile capitalei, mergînd, doar atît, mergînd să treacă timpul... Și apoi aici, în trenul acesta... o explozie de rîs, la masa vecină. Nu, nu rîd de ea. Bărbatul în bleumarin își potolește tovarășii, precizînd : Rîdeți, dar dumneata, zice el, arătînd cu mîna spre singurul militar dintre ei vei rămîne colonel și după ce nu vei mai avea stele pe umăr ,pînă la sfîrșit... Mentalitatea, adică... Și dumneavoastră, doi, ingineri... Dar dumneata ce profesie ai, să-i judeci pe toți ? întreabă colonelul, rîzînd gros. Nu judec pe nimeni, zice celălalt, încerc doar să-i înțeleg... Cum vă spuneam, ăsta, prietenul meu, o găsește pe nevastă-sa în pat cu unu, în casa lui... în patul lui, înțelegeți ? Normal ar fi fost ca el să-l ia de guler pe individ, asta este reacția firească, bărbătească... Dar el, director în minister, cu perspectiva să ajungă chiar ministru, tot purtat cu mașina, tot ocupat cu ședințe, în călătorii de serviciu..., nu mai știe ce-i firesc și ce nu e... Fie vorba între noi, nici nu mai știa să circule pe stradă ca pietonii, cît costă o pîine etc. etc... Ce face, cînd îi vede acolo, în pat ? Se așează pe scaun și așteaptă încremenit, pînă ce celălalt se îmbracă și dispare. Abia atunci se trezește bărbatul din el și-o ia pe femeie la bătaie, atît de rău, încît o internează la spital... Bineînțeles, urmează divorțul, probe excelente... La tribunal nu merge cu nu mai vrem să trăim împreună, ci cu acte, certificate medicale, probe concrete de adulter, adică mizerie... Au divorțat, a cîștigat ea, iar el, dat afară din post, învață să reintre în pielea omului de pe stradă... Poate călătorește și el cu trenul acum, poate a luat obiceiul meu... Și ea, ascultîndu-l atent, își spune că nu este exclus să fie chiar el acel om, care a avut perspectiva să fie ministru... Ceva mai tîrziu, cînd îl vede trist, lîngă ceilalți extrem de veseli, este convinsă că este el, că și-a spus chiar povestea sa... Ce-ar fi să le povestească și ea ? Soțul ei vrea s-o aducă acasă numai pentru că îi dîrdîie fundul pentru postul în care se află. Să-i mai fie soție, după ce a murdărit-o în fața tuturor acolo, la tribunal, în oraș... Nu, nimeni nu o poate obliga, ea nu va trăi în aceeași casă, în același pat cu legile și hotărîrile tribunalului... Mulți ani, domniță, e anul nou ! strigă spre ea colonelul. Ridică paharul și dă din cap : Mulți ani !... și-i vine să țipe, să plîngă. Totuși se stăpînește, își aprinde altă țigară și se gîndește la bucuria fetiței ei, cînd îi va dărui păpușa...

Corneliu ȘTEFANACHE

„bătrînii şi tinerii“ în viziunea lui Eminescu

istorie

Criza în care erau afundate generaţiile tinere postpaşoptiste este intuită de Eminescu în chiar rădăcinile ei încîlcite şi de adîncime. Mai întîi de toate este vorba de o criză generală, cauzată de înfrîngerea idealurilor revoluţionare, apoi de conflictul între generaţii, între *bătrîni* şi *tineri*, între înaintaşii *„conservatori“* (ai naţionalităţii, ai tradiţiilor şi ai obiceiurilor neamului) şi contemporanii poetului indiferenţi la autentica idee de românism, blazaţi şi dezabuzaţi, dar mişcaţi totuşi de formele strălucitoare ale apusului pe care le voiau implantate cu orice preţ şi la noi. Există, în fine, un conflict în ordine strict literară, între *„sîntele firi vizionare“* ale înaintaşilor romantici şi *„moderni“ (=contemporanii)* „reci“ şi sterili *(„sleiţi“* de puteri), roşi de *„neîncrederea sceptică în propriile creaţiuni“*.

Ca texte reprezentative, în acest sens, trebuie citate *scrisoarea* către Iacob Negruzzi din 17 iunie 1870 şi, automat, poemul de hotar *Epigonii*, dar mai ales, pentru discuţia de faţă, drama romantică *Mira* (1867—1870), construită, insistent, pe antiteza trecut-prezent, bătrîni-tineri, reprezentată aci prin hatmanul Arbore, *„carte veche“* cu un *„coprins adînc“*, bătrînul înţelept din *„zilele de aur“* ale lui Ştefan cel Mare, şi Ştefăniţă Vodă, urmaşul rece şi dezabuzat *(„bătrîn de tînăr“)*, chinuit de gelozie faţă de faima marelui său înaintaş şi, în acelaşi timp, abrutizat prin „pasiune“ erotică tulbure şi beţie care-l macină necruţător făcînd din el un suflet *„pustiu“*, ajuns în pragul nebuniei.

Conflictul, tensionat, între Arbore şi Ştefăniţă înseamnă, de fapt, confruntarea între două *idei*, care frămîntau intens cugetarea şi imaginaţia tînărului Eminescu. Este vorba pe de o parte de o idee energetistă, de mare fervoare patriotică, simbolizată în spiritul trecutului măreţ de luptă şi de încredere în puterile vii ale naţiei eterne, pe de alta de aceea pe care o semnifică un prezent vlăguit, realitatea contradictorie a celor *„noi“* cu *„viaţa cea fără frîu şi ţintă“*, a *„boierilor cei tineri“* (din jurul lui Ştefăniţă), *„slugile linse / a unui suflet rece, a unei inimi stinse“*, incapabile să citească în cartea trecutului.

Ceea ce le lipseşte acestora e tocmai *capacitatea vizionară*, *„cugetul de profet“*, credinţa inflexibilă în rezistenţa şi puterea de dăinuire a naţiei, văzută mai presus de personalităţi şi de *„noaptea morţii“*. Ştefan cel Mare, care nu apare propriu-zis în piesă, domină, în spaţiul *„trecutului rege“*, *„ca un soare mîndru cu inima de jar, / Ce soarbe nori de aur din marea de amar“*; trecutul devine, în viziunea înţeleaptă a lui Arbore (aici un *raisonneur* al scriitorului), un simbol de vastă cuprindere în care sălăşluieşte puterea unui exemplu de *„magică lumină“*, la care urmaşii (tinerii) ar trebui să se raporteze spre a se înţelege mai bine pe ei înşişi şi totodată menirea lor de *„credincioşi aginţi ai istoriei“*.

Asemenea acelor contemporani ai poetului despărţiţi de trecut şi de tradiţii, şi dezabuzaţi prin plăceri, pentru tînărul domn (dedat fără frînă plăcerilor — *„eu voi viaţă, ziuă, eu voi să beau, să cînt“* — şi *„tîmpit“* de amorul pentru o femeie ce nu-l înţelege) *trecutul* e *„palid“*, e *„locuinţa sură de visuri sperioase“*, e ceva ce trebuie clasat ca un lucru vechi. Ruptura de spiritul patriotic al trecutului (pe care nu poate sau nu vrea să-l înţeleagă) înseamnă, simbolic, pentru Ştefăniţă Vodă, o *ruină* sufletească pe care eroul şi-o mărturiseşte cu amărăciunea unui om căruia nu i-a mai rămas decît un singur lucru de preţ: *luciditatea*: „În inima mea stearpă nimic nu mai e viu / Eu nu mai am voinţă, eu nu mai pot ave... / Eu am numai dorinţa pustie şi mişea / Ca să-mi petrec! Ce-mi pasă pe conta cui: Ei bine! / Eu voi petrece-n lume făr-a-mi păsa de nimeni“ *(Opere*, IV. *Teatru*, ed. îngr. de Aurelia Rusu, Ed. „Minerva“, 1978, p. 64).

Este mult prea evident că Eminescu a voit să facă din piesa *Mira* o dramă a generaţiilor ce nu se pot întîlni, în concepţii şi interese, într-un punct de sigură convergenţă. „Prăbuşirea“ lui Ştefăniţă Vodă, (care, înainte de aceasta, a năzuit el însuşi cu ardoare şi suferinţă să-şi schimbe structura prin puterile erosului purificator: „O de m-ar iubi Mira, de m-ar iubi, atunce, / M-aş face-o filomelă ce cîntă-n sînte lunce, / M-aş face-un poet înger dintr-un tiran de fier / Ce înnegreşte lumea sub cel mai senin cer“ — *Ibidem*, p. 69), sintetizează în ea tragismul omului conştient că ar fi putut, cu înzestrarea sa spirituală, să fie altceva. El eşuează însă datorită întîmplării şi orgoliului, şi mai puţin datorită istoriei. Scriitorul transferă în sufletul eroului *răul* veacului său, făcînd din demonicul Ştefăniţă Vodă un *„înger căzut“*, un *„Satan“* ros de grele melancolii, ce se consumă steril în temniţa propriului său for interior, apăsat de nestatornicie şi de umbrele morţii: „Azi sînt bătrîn de tînăr / Ce fel eram eu ieri! / Pe fruntea mea senină al bucuririi mir / Şi sufletu-mi o rouă în aurit potir — / Pe ceru-mi stele negre să văd şi să ador / În geniu-mi speranţe — lungi aripe de zbor. / Pe buza-mi zîmbet rece, regal cum aştri-n nord / Surînd l-a mărei triste sălbatecul acord. / Un zeu scăldat în cerul a mii de rugăciuni! / Satan ce nu căzuse în timpii cei străbuni / A vieţii lui damnate. / O, cînd mi-aduc aminte cum inima mea jună / Zbura prin lumea albă ca geliţa nebună / Ce-neacă a ei suflet în suflete de flori / Şi-n visuri aurite aripele-i recori!“ *(Ibidem*, pp. 68—69).

Eroul acestei drame face parte, într-o măsură mult prea evidentă, din familia tipologică a romanticului Toma Nour, eroul romanului poetic *Geniu pustiu*, similitudinile de trăiri şi de reacţii sufleteşti fiind nu puţine şi chiar spectaculoase prin redundanţa lor. Faptul se explică prin aceea că tînărul Eminescu îşi căuta acum, cu teribilă înfrigurare demonică, identitatea propriului său suflet în contact maxim cu toate solicitările exterioare. În structura dramei *Mira* şi în însemnările scenice şi proiectele adiacente acesteia apare ca personaj chiar Toma Nour, de unde concluzia că scriitorul, încercînd să-şi obiectiveze trăirile sufleteşti, căuta şi formele cele mai convenabile pentru exprimarea lor, concepînd un personaj de excepţie, capabil să-i poată sintetiza, sublimat, drama spirituală.

Cît priveşte *eşuarea* sufletească şi morală a romanticului Ştefăniţă Vodă, este de spus totuşi că explicaţia sugerată de Eminescu trece dincolo de acţiunea destructivă a fatalităţii. Eroul devine un *„geniu pustiu“*, un suflet absolut steril nu din lipsă de înzestrare, ci pentru că s-a sustras spiritului istoriei, *continuităţii* pe alte trepte a pildelor trecutului, ale marelui Ştefan din care Eminescu face, prin prezenţa lui Arbore, un simbol şi totodată un personaj de incoercibilă forţă titaniană.

„Bătrînul“ Arbore este vocea profetică a trecutului de glorie şi încredere entuziastă în puterea neamului, e un simbol al rezistenţei şi el ar trebui să poată cataliza, în jurul lui, energiile sufleteşti ale *tinerilor* spre a le da o orientare în sensul testamentului sacru al miticului înaintaş. Eminescu însuşi, la începutul dramei, îşi caracterizează personajul în sensul valorii de simbol pe care textul, atîta cît a fost scris, îl pune pregnant în evidenţă: „Arbore. Sever contrastat din mari speranţe în viitor — mari suveniri din trecut şi cu toate astea scepticist prin meschinătatea curtizanilor, ce-l încongioară şi-l ameţesc pe Ştefan cel Tînăr. El e sufletul rămas încă pe pămînt a lui Ştefan cel Mare, e suvenirea lui vie încă, e omul ce l-a văzut pe leul murind, i-a strîns mîna eroului în război — e ca un sfînt care-n visul tinereţelor lui a văzut pe asprul şi bătrînul Dumnezeu. [...]. Mîndru şi mare faţă cu Domnitorul. Despreţuitor sublim faţă cu curtizanii“ *Ibidem*, p. 45).

Esenţială în structura dramatică a piesei, chiar aşa fragmentară cum a rămas, este scena a V-a. *„Boierii tineri“* îndemnă, cu viclenie, pe Ştefăniţă să-l înlăture pe Arbore care împreună cu *„bătrînii“* l-ar fi dorit urcat pe scaunul domniei pe Petru Rareş. Prin intermediul antitezei romantice se schiţează o înfruntare tensionată de concepţii ce luminează şi mai clar ideea centrală a textului: micimea şi dezabuzarea urmaşilor, a *„piticilor de azi“* a *„epigonilor“* lui Ştefan cel Mare.

„Nestatornic, de-o beţie tristă, nobil în fundul inimei, dar abrutizat prin pasiune — c-un mare fond de grandoare concentrat în unele momente — altfel meschin — caracter melancolic, sanguinic“ *(Ibidem)*, Ştefăniţă Vodă ratează, dintr-o gravă neputinţă (sau infirmitate) sufletească, *întîlnirea cu spiritul conştientizat al istoriei*, ca moştenire a trecutului, şi deci posibilitatea de a fi mare prin întărirea şi înălţarea poporului său şi a Moldovei: „Nu ştiu la ce sînt Vodă! Nu ştiu de ce trăiesc / Îmbăt sufiarea-mi caldă, urăsc, visez, iubesc! / O, viaţa e-o amară... e-o dulce nebunie, / Ce zboară fără ţintă, ce trece şi nu ştie. / Cînd moartea te trezeşte din visul cel plăcut / Bagi prea tîrziu de seamă că viaţa a trecut!“ *(Ibidem*, pp. 75—76).

Practic, eroul nu ştie (sau nu poate) să facă din confruntarea, tragică totuşi, cu suferinţa dragostei şi cu obsesia morţii posibilitatea unei înălţări spre *înfăptuiri* măreţe. Acestea n-ar fi altceva decît *„gîndul de aur“* al marelui Ştefan: întărirea naţionalităţii şi realizarea unirii românilor (idei ce formează una din marile dimensiuni ale gîndirii şi preocupărilor eminesciene). Vocea înaintaşului, *geniu* conştient de propria lui putere şi menire profetică şi, de aceea, implicat total şi eficient în viaţa poporului şi a patriei sale, răsună ca un memento în marele monolog al lui Arbore, din scena ospăţului de la curtea lui Ştefăniţă. Istoria freamătă în ritmurile impuse de spiritul vizionar al geniului demonic al poetului care jubilează la măreţia ideilor tocmai pentru că el însuşi, mîhnit de abulia şi meschinăriile prezentului său, se regăseşte pe sine în spaţiile fastuoase ale fantaziei creatoare, ale trecutului fabulos în care *„cei bătrîni erau altfel“*.

Forţa titaniană a ideilor şi căldura profetică a expresiei fac din acest monolog, în care nu mai vorbeşte Arbore ci însuşi Ştefan cel Mare ca geniu al istoriei, un text cheie pentru înţelegerea trăirilor şi metamorfozelor *geniului creator eminescian* în epoca tinereţii sale: „În mintea mea bătrînă, în inima pustie / Răsare gînd de aur, ca steaua ce învie / Din marea adormită şi-n ceruri se înaltă / Trecutul e în mine şi eu sînt în trecut / Precum trăieşte cerul în marea ce-l respiră! / Mi-aduc aminteacuma de un ospăţ măreţ, / Pe care l-a dat Ştefan naintea morţii sale. / Îngălbenit ca raza şi slab ca vechiul leu / Stetea Ştefan cel Mare în falnic tronul [său]. / ... / Venit-am eu în lume cînd nouri groşi şi ceaţă / Îngreuna văzduhul cu neagra lor viaţă / Dar am trecut prin lume un tunet falnic, sînt. / Şi-am curăţit deodată şi ceruri şi pămînt. / Dar azi în umbra morţii din viaţa mea apusă / S-a-rat-un geniu palid, s-arată o stea dusă, / E geniul Moldovei, acel cernit de dor, / E steaua de lumină pe ţară şi popor. / Prin nouri sparţi, prin umbra a oamenilor cari / Frămîntă lumea-ntreagă în visele lor mari. / Eu văd o stîncă albă, o stîncă de argint, / Lucind prin veacuri negre, prin moarte mări lucind, / Lucind peste morminte cu faţa ei senină. / Şi văd că-n lumea asta fui umbra-i de lumină. / Acea sublimă [stîncă] ce stă cu capu-n cer / E-unirea Românimei... E visul meu de fier / Ce l-am visat o viaţă făr' să-l pot ridica. / Azi sufletu-mi înceată, se stinge viaţa mea. / Azi sufletu-mi înceată şi ochiul meu se stinge / Dar las o moştenire ce-am scris-o cu-al meu sînge, / Las Românimei toate grozavul frumos vis / Ca-n fruntea ei senină etern să steie scris! / Ridic cupa de aur în sînta pomenire / Celui ce priceput-a înalta lui menire!“ *(Ibidem*, pp. 77—80).

Dacă în trăirea nefericirii erotice şi-a melancoliei provocate de visurile obsedante ale morţii Ştefăniţă Vodă, ca personaj romantic, este chiar o voce îndurerată, pînă la tragism, a poetului însuşi (aşa cum am demonstrat altădată), atunci cînd priveşte furios *„marmura trecutului“* (statuia lui Ştefan cel Mare) sau ascultă, cu indiferenţă rece, tirada lui Arbore şi se naşte în el dorinţa sfărîmării idolilor („orcine vei fi tu Dumnezeu al trecutului te despreţuiesc“ — *Ibidem*, p. 408), eroul devine un *contemporan (modern)* şi este străfulgerat o clipă de gîndul neputinţei lui totale de a se autodepăşi, drept care se refugiază cu obstinare în aburii vinului şi al visului (consolator).

În urma confruntării cu viziunea lui Arbore din marele monolog citat mai înainte, *drama* lui Ştefăniţă Vodă capătă, surprinzător poate pentru datele caracterului său din această piesă, un timbru nou. Acesta este dat de *frica de a se trezi la realitate, de a „schimba frumosul vis al beţiei cu cugetarea cea rece şi posomorîtă despre aieve“*, de a coborî în *realitate („aieve“)* şi de a recunoaşte adevărul. Numai astfel ar mai fi poate speranţă într-o renaştere spirituală, de reintegrare în orizontul vremii sale. Lucrul nu e cu putinţă deoarece „cel mai mare păcat al oamenilor — meditează altădată Eminescu — este frica, spaima de-a privi în faţă, ş-a recunoaşte adevărul. El e crud acest adevăr — dar numai el foloseşte“ *(Fragmentarium*, 1981, p. 126).

Timpurile trecute nu se mai pot întoarce, lumea s-a schimbat iar Ştefăniţă, nefiind un *agent al istoriei*, conştient deci de misia lui, nu are de gînd *„s-o ridice cu umărul“*. Totul i se pare deşertăciune, timpul trebuie să-şi urmeze calea inexorabilă, singurul refugiu pentru individualitatea eroului exacerbată la maximum şi, în consecinţă, respinsă de istorie fiind *visul* (*„visuri care mint“* şi-i *„farmecă gîndirea“*). Replica dată lui Arbore, în această ultimă scenă a dramei *Mira*, sintetizează aceste idei într-o frază obosită, de sfîrşeală, de amorţire a conştiinţei, marcată de trecerea în spaţiul unui vis steril: „E! ...nu cumva vei zice... că eu n-o-am înţeles? / Lăsaţi, boieri!... Bătrînii aşa sînt! Sînt eu de vină, cum că lumea nu mai e cum a fost, o s-o ridic eu cu umărul? Vin, cupare!... Cînd lumea e mai veselă, atunci portarul meu se scoală şi-i învenină inima cu aducerea-aminte a unor timpi, ce nu mai vin, căci nu mai pot veni! De ce? Vin, cupare!... *(Pe jumătatea beat)*. Ş-apoi de ce să cuget trist, de ce să schimb frumosul vis al beţiei cu cugetarea cea rece şi posomorîtă despre aieve?... Din contra... îmi place să visez, căci lumea-i vis. Armele? Deşertăciune!... Iubirea — deşertăciune!... Lumea — deşertăciune!... Ei bine, să fim deşerţi ca gîndirile unui amant şi nenţeleşi ca suspinele unei fete ce nu ştie de ce suspină!... Şi ce-i beţia alta? O nebunie zveltă, frumoasă, gînditoare, / Un cîntec fără arpă, o rază fără soare, / Un murmur fără ape, un miros fără flori / Un vînt, care nu bate din aripe răcori, / Ci stă-nvelit în noapte şi-mbălsămit / Precum respiră Eol în diafana-i liră“ *(Opere*, IV, *Teatru*, p. 89).

Textul îndeamnă totuşi la o întrebare: să fie chiar un *vis steril* starea de *„chief“* a lui Ştefăniţă Vodă? *Luciditatea* nu se opune, la Eminescu, *visului*, ci, dimpotrivă, se identifică pe nesimţite cu el, fiind una şi aceeaşi posibilitate de transcedere a realului pentru a-i găsi ordinea ascunsă, sensurile ce scapă celor obişnuiţi. Interesant este că Eminescu a vorbit odată *(Ms. 2 287*, f. 4) de starea de *„chief“* favorabilă unui *„fel de luciditate“*, pe care o apropie, cu prudenţă, de poezie, considerînd-o, de fapt, prielnică visării: „În dispoziţia sufletească, care se numeşte cu chief — în orice caz efectul unei băuturi, ochiul are un fel de luciditate, poate în urma eliberării inteligenţei de grijile zilnice, care face ca toate lucrurile să apară într-o lumină proprie — poate cea adevărată — lumina oarecum estetică, căci într-adevăr în asemenea momente par toate caracteristice şi de aceea frumoase“, „încît această stare seamănă mult cu momentele argintoase ale poesiei, în care omul vede umbra luminoasă a lucrurilor, fără ca el să-l escite voinţa“ *(Fragmentarium*, pp. 97, 98).

Potrivit acestor observaţii s-ar putea spune că starea de *„chief“* a lui Ştefăniţă Vodă poate fi apropiată cu alunecarea într-un vis ce *„seamănă mult cu momentele argintoase ale poesiei“*, deci cu un anumit fel de poezie care, e de presupus, i-o provoca eroului şi cîntările bardului Maio de la curtea sa. Cînd Ştefăniţă Vodă spune că *„lumea-i vis“* şi doreşte *„să audă suspinul a arpei ce iubesc“* e mai aproape de poezie (ca formă consolatoare pentru ruina sufletească în care se află) decît de starea de *„chief“*. Din proiectele adiacente şi variantele piesei *Mira* nu se putea însă imagina evoluţia sufletească a eroului în drama eminesciană şi o pronunţare hotărîtă asupra structurii sale în totalitate este dificilă.

Mihai DRĂGAN

convorbiri — 1886

Studii extinse, publicate în numere succesive, privitoare la Cestiuni de gramatică **(de G. Gr. Băleanu) sau** Magistratura în statul român **(de N. Mandrea). Cel dintîi analizează în amănunt declinarea perifrastică şi cea „mai determinată“ atrăgînd atenţia că „de acestea trebuie să ţinem seama, pentru că gramatica este datoare să constate legile existente în limbă, iar nu să-şi formeze legi din teorii gata. Limba română a stabilit pe o temelie anumită o declinaţiune proprie prin care se deosebeşte şi de declinaţiunea latină şi de declinarea celorlalte limbi surori“. Al doilea urmăreşte, încă de la Regulamentele organice, lupta pentru neatîrnarea şi inamovibilitatea instituţiilor judecătoreşti şi a magistraţilor, considerînd acest deziderat ca una din condiţiile „de cultură“ fundamentală ale unui stat modern.**

Novela Spre mare **de Duiliu Zamfirescu pune în evidenţă un caz de egotism „autoanalizat“, eroul, tînărul Haralamb, dezvinovăţind de fapt nu acte de psihologie fortuită, ci de comportament aparent nedesluşit, ba încă vinovat. Un ins ce are idei destul de limpezi asupra unei omeniri încîlcite şi întristătoare, ce a priceput „întotdeauna“ cu o rară înlesnire durerea, avînd simpatii cel puţin învecinate pentru istorisiri fantastice, versuri răsunătoare sau drame atingătoare, deci pentru scris etc. se grăbeşte a spune doar peste cîteva pagini că „N-avem nici un fel de simţimînt pentru lumea din afară“, „chipurile necunoscute cu care intru în vorbă mă intimidează“, „deşi adeseori simt că lumea mă înşeală, cînd pot să fac binele, îl fac...“. Trăieşte intens emoţia produsă de cîntecul ţiterei unui ţăran în noapte, cînd i s-au părut coardele, vorbitoare şi dureroase, întinse direct pe un piept ce suferă. O reîntîlneşte pe Matilda, prietena din copilărie şi i se pare că-i descoperă frumuseţea. Acum încep divagaţiile teoretice mai tîrziu „justificative“: „Toată lumea le caută [pe femei] pentru că temelia esteticii fiind chiar ochiul omenesc, subiectele care vin să turbure, prin comparaţie, noţiunea obiectivă a frumosului din noi, ne devin simpatice. Dar cine a văzut femei care nu au nimic din regulile primite ale frumosului, si care cu toate astea plac, atrag la dînsele ca nişte primejdii? Oare ochiul meu este bolnav şi urîtul [de care suferea] mi-a stins puterea de a pricepe liniile?“. La bal, Matilda e totuşi în centrul atenţiei. Timidul Haralamb şi-o doreşte („cu ce drept cel dintîi nătărău venea să-i prindă mijlocul în braţele lui strîmbe şi îndrăzneţe?“), fata îi face o invitaţie, Haralambie ezită. Zile de remuşcări, incertitudini, autoanalize. La o excursie „pentru toţi“, cei doi, sub ocrotirea furtunii neaşteptate, îşi dau îmbrăţişarea „tăinuitei“ lor iubiri. Toţi aşteaptă nunta. Haralamb se simte ofensat de imixtiunea celorlalţi în „afecţiunile“ sale, Matilda, compromisă, părăseşte incognito staţiunea. Haralamb o caută disperat şi inutil, rămînînd să se autoexamineze în continuare — însă acum şocat de-a binelea.**

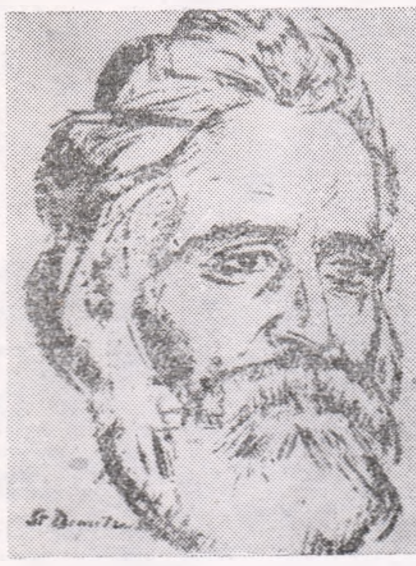
Un fragment din biografia lui Costache Conachi, ce-i va însoţi ediţia a doua a poesiilor, întocmită de un mădular al familiei, scoate în relief lipsa de fermitate în conservatorismul celor vechi, ceea ce a permis altora „în loc de a studia omul aşa cum l-a făptuit natura, cu pornirile, cu pasiunile şi cu trebuinţele lui, au vrut să-l plăsmuiască de isnoavă, după concepţiunile lor, avînd drept călăuz un ideal fictiv“.

Poate hazardul uneori ricanatoriu a făcut ca melancolia gravă („Tot astfel cînd al nostru dor / Peri în noapte-adîncă, / Lumina stinsului amor / Ne urmăreşte încă“) din La Steaoa **să se învecineze, în urma unei despărţiri rău prevestitoare, peste o singură pagină, cu iritarea nestăpînită şi oricum prea terestră din versurile Veronicăi Micle (nu tot ea scrisese în precedenta creaţie: „Frumoasă, sfîntă poesie“?): „Şi dac-un dor mai simt în pept / Cînd se iveşte luna, / E ca să nu te mai aştept / Şi azi ca-ntotdeauna. // Şi mîngîieri de mai pot fi / Unei vieţi de jale, / Ar fi de-a nu te întîlni / Nicicînd în a mea cale. // Iar fericită de eram / Să fiu în astă lume, / Pe tine nu te cunosteam / Nici îţi stiam de nume (Lui X...)“.**

Lucian DUMBRAVĂ

literară

fenomenul creangă

„Nici vorbă, Creangă n-a fost un vizual, ci un auditiv", conchidea prin 1964 Const. Ciopraga (**Viața românească**, nr. 12), sintetizînd o credință statornică a criticii, începînd cu Eduard Gruber și pînă la contemporanii noștri. Într-adevăr, toate datele interpretate de critică pledează pentru o atare tipologie antropologică. În consecință, de aici au pornit, inevitabil, majoritatea judecăților critice asupra marelui humuleștean, multe dintre ele de o indiscutabilă finețe. Totuși, trebuie să observăm că dintr-o asemenea premisă comentatorii au ajuns la concluzii foarte adesea contradictorii. Care să fie pricina ? Nu cumva lucrurile sînt ceva mai complicate ? Să ne gîndim că pînă și **oralitatea,** care ar părea să fie cea mai firească urmare a tipului **auditiv,** și-a primit amendamentele de rigoare. Tonul l-a dat însuși G. Călinescu. Deși criticul a afirmat, ca și alții, că „talentul lui Creangă stă în a auzi bine vorbirea țărănească vie", el s-a grăbit să precizeze : „Exagerarea valorii artistice a limbii lui Creangă vine dintr-o **iluzie acustică** (s.n.), formulată în regulă estetică". (**Viața lui Ion Creangă,** 1938, v. pp. 285—286). Cu trecerea anilor, va aduce noi precizări : „Realismul rezultat din cultivarea detaliilor și din punerea în evidență a unei individualități stilistice nu aparține la Creangă oralității, ci artei de scriitor". (**Creangă. scriitor universal,** 1964). Bănuind, deci, că **auzirea** nu duce cu necesitate la virtuțile atît de lăudate ale **oralității** și nici la **umorul** mirific, Călinescu nu putea să nu-și ia măsurile de precauție, invocînd „arta de scriitor". Cum și aceasta e un concept ambiguu, criticul apelase la ceva mai „profund", în **biografie :** farmecul umorului crengist este **inanalizabil** „ca și farmecul poeziei eminesciene, unde nici ideea în sine, nici muzica în sine nu explică nimic". Călinescu demonstrează aici cum **neputința** criticii poate să fie ultimul omagiu adus artei. De aceea, despre Creangă pare să se fi spus totul, fiindcă nu se poate spune mare lucru. Al Philippide era uimit de neputința criticii în fața operei lui Creangă : „judecățile critice asupra operei lui sînt de obicei sumare și de suprafață". (**Considerații confortabile,** Ed. Eminescu, 1970, p. 123). Să nu ne descurajăm totuși și să urmărim și alte consecințe ale premisei dintîi. Luînd **ad litteram** unele afirmații călinesciene, Al. Piru concluziona : talent descriptiv nul, portrete „cu desăvîrșire plate" și „Hotărît, Creangă nu este poet". (**Ion Creangă interpretat de...,** Ed. Eminescu, 1977, pp. 303—307). De ce ? Fiindcă „nu știe să facă rime". Și de mai ce ? Nu are metafore. Așa e, într-adevăr, cînd reducem „poezia" la **cuvinte,** mai ales la cele ce au a suna „din coadă". Vladimir Streinu spusese însă că I. Creangă are o **metaforă** mai redutabilă decît toate — **umorul.** Tudor Vianu admira cadența perioadei crengiste și o punea în vers liber. Mai încoace, G. Munteanu aducea o astfel de „completare" : „Creangă a făcut dovada magistrală că și arta prozastică poate fi tot atît de sugestivă cît și lirica savantă a cutărui mare poet simbolist". (**Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici,** 1980, p. 402). Același se arată neîncrezător în opiniile criticilor că humuleșteanul n-ar avea „simțul naturii" și „capacitatea de a portretiza". Firește, iarăși depinde ce înțelegi prin „simțul naturii" și ce înțelegi prin „portret". În realitate, Creangă — în felul său — a făcut „concurență stării civile" ca și Caragiale. Asta ar vrea să spună că ar fi de datoria criticii să-și schimbe canoanele despre aprecierea artei portretului, cînd realitatea literaturii o cere. Nu s-a întîmplat astfel cînd modernii au creat „personajul fără identitate" ? Și de ce Creangă n-ar fi un scriitor „modern" de o structură insolită ? Nu cumva enigmaticul lui rafinament ne sfidează încă ? Interesant că străinii au atras atenția cei dintîi asupra „modernității" lui Creangă. „Literatura sa — zice A. L. Lloyd — rămîne absolut «modernă» și ea se refuză cu hotărîre uitării". (în **Ion Creangă interpretat de...,** p. 335). Să mai cităm ? Jan Vladislav : „un adevărat martor al epocii sale, din postura unui scriitor modern". (Ibid., 338). Secretul acestei modernități ? Ceva asemănător ca și în cazul lui Brâncuși, aparenta lui „primitivitate", ascunzînd o conștiința artistică singulară, de un rafinament desăvîrșit.

Să mai semnalăm și alte contradicții ale criticii ? Ibrăileanu vedea în Creangă un mare autor epic, iar Pompiliu Constantinescu zicea : „Forța lui creatoare este epica". (Ibid., 137). Un scriitor obiectiv, un realist. Însă Călinescu n-a întîrziat să nege virtuțile epicului obiectiv : „Obiectivitatea, condiția esențială a prozei, lipsește din **Amintiri".** Dar „optimismul structural al scriitorului" de care vorbea Zoe Dumitrescu-Bușulenga ? (p. 113). El va fi surprinzător amendat cu anticipație de N. Manolescu : „Creangă e un sceptic și «filosofia» lui e aceea a a ecleziastului". (**Lecturi infidele,** 1966, v. pp. 8—9).

Ne oprim aici cu înșiruirea de „dublete" exegetice. Din ispita prea mare de a arunca o privire asupra provocării lui N. Manolescu. De fapt, „scepticismul" ar fi singura consecință firească a limitării lui Creangă la tipul **auditiv.** Auzul este simțul **interiorității** prin excelență, pe cînd văzul este **exterioritatea,** prin excelență. Ele dau cele două fundamentale **intuiții pure** kantiene : timpul și spațiul. Timpul, prin disimetria sa structurală, creează sentimentul tragicului, cum bine a intuit Eminescu într-o reflecție a cărei lecțiune a fost mult controversată de eminescologi : „desperarea e timp" ; pe cînd spațiul este creator de optimism, este „euforic", cum spunea Petre Botezatu, grație **simetriei,** reversibilității sale. Așa se întîmplă cînd privim lucrurile dinspre **extreme.** Și așa ar fi trebuit să vadă critica atunci cînd a absolutizat importanța **auzului** la Creangă. Criticii n-aveau însă cum să fie consecvenți cu ipoteza de lucru. De aici toate **contradicțiile** pline, în felul lor, de umor. Dacă povestitorul ar fi rămas în limitele remarcabilului său dar auditiv, el ar fi devenit un scriitor tragic, de structură să-i zicem „existențialistă". Dar n-a rămas. Și-a depășit datul ontologic sporind într-altfel **ființa,** deși **ceva a rămas.** N. Manolescu, cu darul său de observație incontestabil, a sesizat că „fondul" „filosofiei" crengiste este similar cu al Eclesiastului, un fel de „romantism" structural (G. Munteanu) grefat, ca și în cazul lui Eminescu, pe o stare precară a sănătății — în linie maternă —, care l-a făcut pe Vl. Streinu să exclame, cu un pilduitor accent polemic : „Creangă sănătos ! Mirifică putere a ficțiunii artistice ! În realitate, era tot atît de sănătos pe cît era și de bogat". (**Ion Creangă,** Ed. Albatros, 1971, p. 119). Fondul „ancestral" singur nu explică în nici un fel „saltul" spiritual realizat de Creangă, dobîndirea harului suprem — **umorul.** „Euforia" umorului este deja o „locuire poetică" a **spațiului,** o putere de **exteriorizare** și de prindere a **exteriorului** pe care un auditiv pur n-o are. Complexitatea personalității lui Creangă crește deodată. El a avut a se lupta cu sine, cum bine a înțeles Streinu, și de aici măreția experienței sale, asemănătoare în epocă doar cu aceea a prietenului Eminescu. **Auzul** i-a fost neașteptat, **obstacol** convertit în har numai apropiindu-și puterile **privirii** „nerecunoscute" de critici decît indirect. Umorul nu era posibil doar prin **auzire** (oralitate), ci și printr-o **privire** a lumii ținînd în absolută cumpănă auzul. Astfel, veninul zestrei ancestrale a dat mierii umorului întreagă dulcea ei putere, ca să-l parafrazăm pe poet. Umorul lui Creangă e o cucerire a spiritului, nu un dat „natural". Numai în acest sens avea dreptate Călinescu să susțină că fondul viziunii lui Creangă nu ține de oralitate, ci de arta scriitorului. Ceea ce nu vrea să spună că umorul e un **artificiu.** Geniul e prezent în puterea cu care creatorul iese din **sine** pentru a trăi în alți oameni. Timpul cel ireversibil este silit să se-ncovoaie „spațializîndu-se". Luigi Salvini bănuia că în viața fiecărui autor există „o perioadă magică la care scriitorul se reîntoarce despuiat de experiențele și de necazurile vieții, aproape eliberat și departe de toate problemele pe care i le-au adus timpul, cultura și întîmplările. (...) Ion Creangă are în copilăria sa punctul său magic de întîlnire cu sine însuși..." (**Ion Creangă interpretat de...,** 149). Numai că această **intîlnire,** rod al regresiunii în timp, este urmarea **ieșirii din sine** și capacitatea proiectării in **ceilalți,** ca un veritabil arheu eminescian. Drumul spre copilărie trece prin **basm.** Poetul spunea că in **poveste** trăiește Archaeus, fiindcă poveștile ne fac să trăim și-n ceilalți oameni. În noi, e un șir nenumărat de oameni. O veritabilă întîlnire cu tine însuți (cu partea „magică" a ființei tale) nu-i posibilă decît înfrînîndu-ți micul eu, in faptă, o întîlnire cu toți oamenii perindați in timp. „Copilăria copilului universal". este lecția superoă de intrare în **obiectivitate** pe care ne-au dat-o Eminescu și Creangă, fiecare în felul său inconfundabil. Poetul a spus că omul inteligent este înclinat să rîdă de toți și de toate, pe cînd geniul rîde de sine insuși. Fericită și explicabilă prietenia dintre cei doi. Creangă a devenit scriitor cînd a descoperit, prin Eminescu, că el însuși nu gîndea **altfel.** Pînă atunci **timpul** îi furase cu necazurile vieții ; de acum trebuia silit să se întoarcă în poveste și în copilărie. O întoarcere „subiectivă" ar fi făcut din el un modest autor de „amintiri"-memorii sau un povestitor cu oarecare forță de evocare sentimentală. Creangă a înțeles însă că singura lui șansă este „rîsul". Și rîsul nu-i al **timpului.** Heraclit, filosoful **curgerii,** a fost supranumit „filosoful care plînge". Creangă trebuia să metamorfozeze **plînsul** ființei sale („filosofia" de Eclesiast) în **spațialitate euforică.** De aici uimitoarea putere de a **vizualiza** situațiile de viață și oamenii cu mijloacele **auzirii.** Adunînd extremele intr-un singur **punct,** rîsul lui Creangă este profund **ontologic.** El rîde întotdeauna întîi de sine pentru ca rîsul să nu devină nedrept pentru ceilalți. Umorul, spunea Karel Capek, este cea mai „democratică" dintre reacțiile spiritului. Umorul lui Creangă este Ființa însăși, suficientă sieși. Rîsul lui e un Tot, niciodată n-are fragmentarismul discordant al satirei sau batjocurei. Este splendidă această observație a lui Iacob Negruzzi : „Cînd rîdea Creangă, ce hohot puternic, plin, sonor, **din toată inima** (s.n.), care făcea să se cutremure păreții ! Singur rîsul lui înveselea Societatea fără alte comentarii !" Fiindcă nu era doar o simplă reacție organică, ci cunoaștere și viață în aceeași plasmă. În ironie, Jankelevitch vedea forma supremă a cunoașterii totale. Ironia „înconjoară" obiectul, nu zăbovește împietrind într-o secvență a realului. Umorul lui Creangă e **privirea-auzire** a obiectului din toate părțile. Humuleșteanul a făcut dovada că umorul poate fi cea mai rafinată și mai înaltă culme a ironiei, realizînd identitatea subiect-obiect, recte spirit-materie. De aceea, nu-i un nonsens să se vorbească de o „filosofie" a lui Creangă. Umorul lui, într-adevăr, poate să ne apară „inanalizabil" ca și **armonia eminesciană.** Opera lui este „ermetică" în splendida ei accesibilitate. Asta ne face să bănuim că arta povestitorului își va spori necontenit „actualitatea". Prin el, țăranul român a dobîndit eternitatea Ființei universale, chiar dacă se crede adesea că acest țăran a și dispărut. În cazul lui Creangă, critica va trebui să se pregătească de un drum lung.

Theodor CODREANU

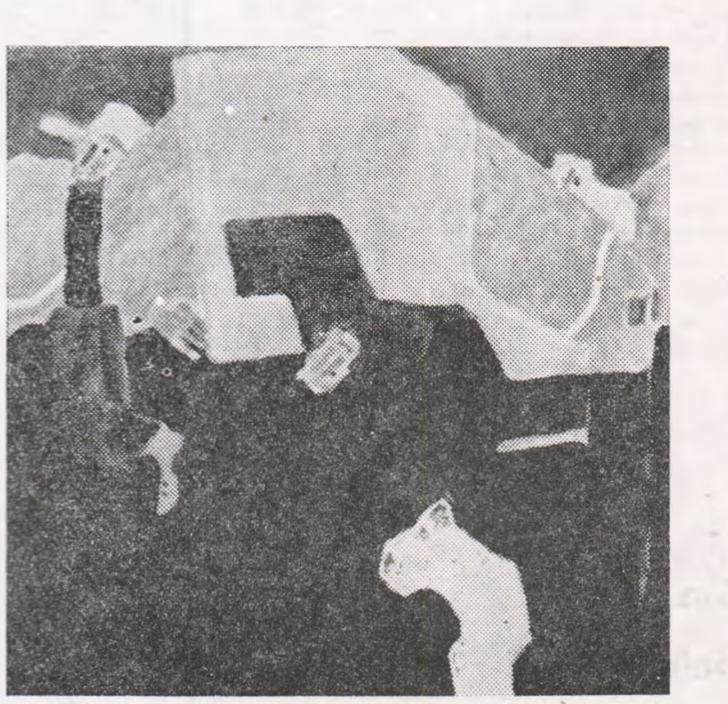
a doua voce

Oricît se va fi străduit să pară neafectat, păstrînd aparențele seninătății, reacțiile provocate de apariția articolului **Scriitori și curente,** al cărui rost de căpetenie era precizarea ideologiei literare a **Vieții românești.** îi vor fi dat de gîndit lui Ibrăileanu. Altfel nu ne-am putea explica de ce, dincolo de superioritatea cam nepotrivită a tonului și de expresiile nu tocmai academice, textul de răspuns (**«Morala» în artă**) adoptă o poziție de o surprinzătoare moderație (în raport cu **Scriitori și curente**). Nu numai că autorul cedează întinderile de teren ocupate anterior printr-o acțiune rapidă, dar renunță și la o porțiune pe care nimeni nu i-o solicitase. Totul cu condiția, unica pe care și-o mai îngăduie, să i se recunoască dreptul de a pretinde scriitorului o atitudine morală față de țăran („Această atitudine **nu o putem** g. și cere decît numai în operele unde e vorba despre țărănime sau despre acele clase care stau în antagonism cu ea — aiurea nu poate fi și nici n-o cerem"). Dacă ar ceda și această palmă de pămînt, poporanismul ca orientare literară ar înceta să mai existe.

Cel mai mult îl va fi îngrijorat acuzația că urmărește să dirijeze literatura. Se grăbește, de aceea, să-l asigure pe M. Simionescu-Râmniceanu că se enervează degeaba, că îi face chiar o nedreptate, el nesusținînd nicăieri așa ceva. Și, bucuros că a găsit soluția ieșirii din impas, contraatacă. descoperindu-și preopinentul în flagrant delict de **ignoratio elenchi.** S-ar zice că Ibrăileanu nu-și amintește ce scrisese în precedentul număr al revistei. De fapt, își amintește, și încă foarte bine, însă preferă a trece peste vizibila dificultate din motive tactice. Obiecția ca atare l-a marcat totuși serios, căci o bună bucată de vreme nu va scăpa nici un prilej ca să se scuture de ea. În același număr (2) al **Vieții românești,** recenzind un volum de versuri al Mariei Cunțan, notează : „Dacă am face pe moraliștii, poate i-am imputa d-rei Cunțan această predispoziție funebră, care e, trebuie s-o spunem, morbidă. Dacă am face pe pedagogii, poate am sfătui-o să alunge această predispoziție, cîntîndu-i (?) bucuriile naturii și ale vieții. Dar nu sîntem nici una, nici alta. De aceea ne mărginim să constatăm". Iar o lună mai tîrziu, cînd prezintă **Jérusalem parle** de Fanny Emeric, cuvintelor de apreciere („o operă interesantă și instructivă") le adaugă precizarea : „chiar dacă uneori atitudinea autoarei poate să nu fie și a noastră". Aproape că nu e intervenție pe tema orientării revistei în care să nu se apere de grozava bănuială. Cînd, în 1920, reapare **Viața românească** și Ibrăileanu încearcă un rezumat al conduitei publicației, aproximativ o jumătate din articolul cu pricina e afectată acestei chestiuni. Pînă și în tîrzia controversă cu Paul Zarifopol găsește prilejul să-și declare independența de opinie și justa mînuire a criteriilor : „Eu n-am prețuit niciodată valoarea estetică a unui scriitor în măsura conformității idealului lui și al meu. Eu am lăudat pe Eminescu atît de superlativ, (...) și pentru că am găsit in opera lui o «artă instructivă» care să propage idealurile mele. Am lăudat pe Maiorescu, nu pentru că sînt și eu junimist și pentru că am găsit în opera lui etc. Și cînd am vorbit fără de nici un entuziasm de poezia umanitaristă și poporanistă a lui Cerna (lăudînd numai pe cea erotică) n-am făcut acest lucru pentru că sînt pornit împotriva umanitarismului și a poporanismului".

O asemenea tendință disculpatorie, activă pe întinderea a două decenii, nu poate fi cu totul pusă pe seama acelei imputări din 1906. Prezumția de vinovăție e insuficientă ca explicație a perseverenței în etalarea probelor inocenței. Sigur că, în timp, acuza fusese în cîteva rînduri actualizată, înainte și după război, dar chiar așa fiind, e greu de admis că ea singură e răspunzătoare de îndelungile eforturi de desvinovățire ale criticului. Sîntem mai degrabă înclinați a vedea aici simptomele unui complex de vinovăție. Gîndul influențării literaturii nu a fost niciodată străin lui Ibrăileanu. În tinerețe risipise destule afirmații în stare să conducă la o atare presupunere. Nu mai departe decît execuția romanului lui Traian Demetrescu, unde nu însușirile artistice ale cărții erau puse sub semnul întrebării ci oportunitatea concepției acesteia. Și tocmai acest gînd reapare în **Scriitori și curente.** De mirare e, în schimb, refuzul criticului de a-l recunoaște deschis. De ce, dacă era convins de dreptatea poziției pe care se situa ,nu și-a asumat-o fățiș ? De ce a preferat să se contrazică, și încă atît de flagrant ? Socotim că vizibila dezicere deschide o cale de acces spre intimitatea lui Ibrăileanu, pe care nevoia de devotament l-a împins în direcții nu întotdeauna conforme adevăratei sale structuri. Socialismul din junețe și poporanismul ulterior sînt numai două dintre ele. Și dacă a slujit cu excesivă fervoare și pe o baricadă și pe cealaltă, dacă și-a cheltuit astfel surplusul energiilor sufletești, nu înseamnă și că secretele lui convingeri sînt identice cu acelea exprimate în public. În arenă s-a lăsat purtat de apele entuziasmului provocat de speranța recîștigării visatului echilibru. De aceea n-a precupețit nici un efort, de aceea a susținut fără să clipească idei pe care — altminteri — nu le împărtășea. Firea lui Ibrăileanu nu era a unui luptător, intimitatea îi era bîntuită de îndoieli paralizante. Însă a ajuns luptător, lăsînd impresia că-l răsfață certitudinile și ar fi greșit a pune această metamorfoză pe seama ambiției și a orgoliului. Ambiția și orgoliul au nevoie de voință ca să devină active. Și tocmai ea îi lipsea în cel mai înalt grad omului Ibrăileanu. Puținele scrisori păstrate mărturisesc o dureroasă absență a voinței. Cel care ziua se arăta neșovăitor și polemiza neostenit pe cîmpia literaturii, era cutreierat în tihna nopții de chinuitoare neliniști. Iar cînd îl părăseau, epuizat, la limita puterilor omenești, prima senzație nu era aceea a eliberării de teroarea lor, ci de spaima că, nu peste multe ceasuri se vor întoarce. Și se întorceau invariabil. Și dacă, în pofida alcătuirii sale nepotrivite bătăliilor și a convingerilor lui pașnice, s-a afirmat ca fidel apărător al cîtorva cauze, e pentru că nu avea altă soluție, la îndemînă. Ibrăileanu se aruncă, orbește — am zice, în luptă ca să scape de sine însuși, fără să știe că nu există salvare, că, în loc să-l apere și să-l îndepărteze de sine, profesiunea militantismului va determina abia dacă o închidere superficială și trecătoare a rănilor sufletești. În nici un caz vindecarea. Ajunge să nu se lase o clipă furat de îndatoririle meseriei de debater și gîndul să se întoarcă asupră-i, ca să le simtă, parcă mai dureros decît înainte, prezența. Atunci realizează cel mai bine ce prăpastie se cască între sine și atribuțiile pe care și le-a asumat. Atunci, cutremurat de străinătatea drumurilor pe care s-a avîntat, aproape fără să-și dea seama, încearcă să restabilească ordinea inițială a lucrurilor. În majoritatea textelor militantului Ibrăileanu se aude, alături de vocea tonică, fermă, categorică a combatantului, o alta, firavă, șovăitoare, timidă, dramatică, ce se chinuie să tempereze excesele primeia. De regulă, cea dintîi, o acoperă fără dificultate pe a doua. Dar în răgazurile, scurte, cînd ea își trage sufletul, cealaltă reușește să se facă auzită. Prea îi sînt slabe puterile și prea mici răgazurile ca să convingă. Abia dacă are vreme să-și ducă gîndul pînă la capăt. Să fim înțelegători cu ea și să nu-i imputăm absența argumentelor ! Nici faptul că momentele cînd iese în primul plan nu sînt întotdeauna și cele mai potrivite ! De n-ar fi întreruperile, cît o respirație adîncă, ale debitului vocii autoritare, nici n-am ști că există !

Adrian OPRINA

VAL GHEORGHIU : „TRIO PLANIND"

acompaniament

O, serile de altădată exclamă
Bătrîna domnișoară și în glasul
Ei se aud chermezele roze
Frisonînd nemuritoarea
Grădină de vară
Îmi vine să rîd
Fără multă rigoare
Atît cît să nu mi se observe
Găurile care imi ciuruiesc
Nonșalanța
O, serile de altădată hehei
Mă aud și vocea mea
Aduce cu o pisică
Rotindu-se după propria-i coadă.

la belvedere

Trei cai pentru fuga orizontului
Pot spune despre tăcerea
Ce se trage spre tine
O clipă suspendată
Peste orașul demodat
Alt anotimp golit de emoție
Trece
Cu el aiurează aceeași
Intimplare
Voi vinde păsări violent
Colorate în speranța
Regăsirii de sine
Deși pe dealul deșert
Se fringe-n așteptare
Pianul pentru care
Nu se găsește nici un amator.

deasupra ierbii

Cețuri sărate unduie
Valea pină miine umbra ajunge
Pragul de sus al cetății

Multe cuvinte se pierd
Peste pietrele moarte

Mina ridic să caut lumina
Despre voi voind să aflu
Răspuns

Strada se umple de ropot.

gimnastica matinală

Cit timp imi fumez țigara
Clopotele inundă orașul
Trece don Sancho Panza
Se deschid ușile ce
Ipocrită poate fi
Această gimnastică
Matinală
Numai case, numai tramvaie
Și eu nu-mi doresc
Decit o mică mașinărie
De măcinat singurătatea.

brahms. concert nr. 4

El pregătindu-și alicele
Pentru vinătoarea de sensuri și
Întrebarea : ce vrei să știi
Despre durere ? Oho
Înaintea mea acoperișurile-s
Gata să se rupă in timp
Ce discul continuă
Concertul numărul patru
Allegro agitato
Acum vioara va incerca
O ultimă piruetă
Pină la derută sfișiindu-și
Grațiile
Îți poți permite să aprinzi o
Țigară noaptea moțăie ciuruită
Și totuși de unde
Firul acesta de iarbă
Fixindu-mă ca pe o
Arătare nemaivăzută ?

ion beldeanu

vicențiu donose

amintiri despre viață și moarte

Nu scriu pentru a-ți cere iertare, pentru că nu ai cum să mă ierți ! Vinovații obișnuiți pot fi iertați, dar un vinovat ca mine, nu poate să se bucure de această iertare, pentru că, de fapt, ce este iertarea, deci: trecerea la capitolul „riscuri normale" a greșelilor cuiva, ca, în cele din urmă, fiecare greșeală să fie înmormîntată între atîtea și atîtea vechituri uitate. Iți scriu, pentru că o veche prietenă a sufletului meu — sinceritatea — nu mă lasă în pace de ani și ani de zile. Parcă nu ar avea altceva de făcut, decît să-mi amintească de toate trăirile mele și chiar că nu mai știu să mă port cum trebuie citeodată. Prietena aceasta, de care nu mă pot despărți, deși uneori imi joacă renghiuri, ea, numai ea mă îndeamnă să-ți scriu, ca să-mi bată din pumni, după aceea, că iar m-a prins pe picior greșit ! Dar, mai poți, oare, să minți, cînd ea îți stă in coastă și te îndeamnă mereu : Spune ! Spune ! Spune ! Trebuie să spui ! Altfel, ești un laș ! Spune ! Spune ! Nu fi diplomat ! De aceea ești om, de aceea ai darul vorbirii !

Am considerat, întotdeauna, că intreținerea prieteniei este o dovadă a ceea ce se numește caracter. (Indiferent, dacă prietenia este între bărbați, între femei, ori între bărbat și femeie).

Nu mi-am trimis niciodată gindurile la distanță, adică la o distanță prea mare de înțelegerea mea, numai ca să nu mă pierd în această imensitate de gînduri. Eu știu că altfel te înțeleg cei pe care ii cunoști, față de cei care nu au habar de existența ta. Nu știu dacă e o lege, dar îmi închipui că dacă frumosul se întilnește cu urîtul, frumosul intîlnirii ar putea fi doar o simplă întrebare : „De ce nu ești ca mine ?", deși, nici pe frumos, nici pe urît nu trebuie să-l intrebi despre ce le-a dat natura. Mama natură are concepțiile ei, de arhitect convins, atît în ceea ce privește fauna în care ne includem, desigur, ca posibile ființe superioare, pentru că uneori avem capul in nori — cît și flora, despre care n-am știut niciodată, dacă nu cumva o doare, atunci cînd fetele se bucură de frumusețea florilor dăruite...

Iată, însă, că în loc să-ți fi dăruit o floare, chiar dacă mi-ar fi intrat, ca niște obrăznicături, spinii prin epidermă, îți trimit această scrisoare și despre noi, după atîția ani, amintindu-ți, ca pe un vis, cum mușcau valurile din nisip atunci ! Valuri tacticoase, cu mișcări de crabi imenși. Mai intîi de toate, ar trebui să-ți amintesc de întîlnirea de la mare, pentru că perfidul acesta de timp ne poate șterge din memorie chiar și cele mai frumoase întîmplări, ale noastre, ca să nu mai vorbim despre cele auzite ! Dacă vrei să-ți povestesc, poftim : Chiar in prima zi, m-am avîntat pînă la piept în apă, apoi am inotat pînă dincolo de geamanduri. Învătasem înotul în iazul lui moș Sofronie, adică fostul iaz care astăzi nu mai are nici o importanță în satul copilăriei mele. Peste iazul lui moș Sofronie se poate face astăzi chiar și cale ferată, atît de încremenit este pămîntul fostului iaz, în care mulți pești vor fi murit ! Îmi pare rău că nu sînt procuror, pentru a-i întreba pe cei ce l-au secat, de ce au făcut asta ? Iartă-mi digresiunea, dar atunci cînd înotam în mare știam să calc valurile și mai știam și altceva. Știam să plonjez pe ele. Și mai știam să mă uit, ochi în ochi, cu peștii, să le văd ochii rotunzi și roșii...

Printre ochii peștilor, la vremea aceea, a glumelor nevinovate, am văzut moleșeala gleznelor tale, in timp ce gîndeai la Feți-Frumoși, pe salteaua pneumatică. Și, cum vîrsta îmi permitea să glumesc, am scos dopul de la saltea, fără ca tu să simți, la început, vreun șoc. Am înotat pe sub apă, așteptînd ca legea lui Arhimede să-și spună cuvîntul. Știam că aerul din saltea bolborosea, fără ca tu să-ți dai seama, pentru că bucuria zgomotoasă din jur nu te putea atenționa asupra a ceea ce se petrecea sub salteaua purtată de valuri chiar catre mine, care urma să fiu salvatorul tău, aflat „întîmplător" pe acolo. Eu trăgeam cu ochiul, ca să „intervin", la nevoie. Efectul muncii mele pe sub apă întîrzia, însă. Parcă te înțeleseseși cu zeul imponderabilității, să nu-ți pese de gluma făcută de mine. Pluteai, în continuare, dar pluteai într-o derivă periculoasă, apropiindu-te de linia balizelor. Un val norocos te-a trimis înapoi, către mal. Abia atunci ai înțeles că salteaua de sub tine nu mai este decît un înveliș sintetic dezumflat, nefolositor pentru cei ce nu știu să înoate. Venise momentul „salvării" ! Din cîteva bătăi de brațe am ajuns la tine. Chiar și speriată de moarte erai tot frumoasă ! Te-am prins la timp în brațe, lăsîndu-l pe prietenul meu Sandu, să tragă „epava" spre mal. Eu te duceam pe tine în brațe, ca să te așez lîngă prietena ta, Monica, la fel de frumoasă ca și povara scoasă din lumea mării. Cinstit să fiu, la vîrsta aceea încă nu știam cui să-i administrez un asemenea risc, pentru că amîndouă luminați pe unde treceați. Dar, pentru că despre ea nu mai știu aproape nimic, iți scriu ție, amintirile fiindu-va adresate în egală măsură. Trebuie să-ți amintești că astfel a început o taină a mea, o oscilație între a fi mai aproape de tine sau de prietena ta, Monica...

Culmea a fost atunci cînd ne-am intîlnit, din nou, în orașul nostru, ca să aflu că, de fapt, am fi putut să ne cunoaștem de mai înainte. De dragoste nu putea fi vorba, chiar dacă eu voisem să ți-o fur atît de tîlhărește. Consideră, însă, că vîrsta aceea, cînd am făcut gluma din apă, voia să însemne apropiere cu orice risc. A fost cam obraznică gluma, a solicitat destul de mult efort pentru a te scoate la mal, dar povara pe care o purtam în brațe mă făcea să calc sigur peste nisipul atît de înșelător altădată. Mă făcea să gîndesc intens la fericire, în timp ce te purtam, ca pe un balast mirific, bucurîndu-mă că lumea din jur nu și-a dat seama de farsă, crezînd, în același timp, că nici tu nu ai să-ți dai seama. Și nu ți-ai fi dat seama, dacă nu ți-aș fi spus chiar eu, într-o clipă de frumoasă destăinuire, cînd ne ascundeam sub un portal, de ploaia care începuse, dezmățată, să facă ravagii deasupra pămîntului. Apa aceea, căzută din cer, mi-a adus aminte de întîmplarea de la mare și m-am apucat să-ți povestesc de ce a trebuit să te „salvez". Începusem să cred că ne înțelegem foarte bine, că viața ne făcuse o concesie, dîndu-ne, în cele din urmă, posibilitatea de a ne reintîlni, chiar dacă întîlnirile noastre erau de scurtă durată, pentru că tu aveai de dat examenul după care urma repartiția. Numai de tine depindea, să rămîi sau să pleci in altă parte. De oameni ca tine și orașul nostru avea nevoie. Într-o seară, însă, mi-am dat seama că vei pleca !

El era, intr-adevăr, mai inalt și mai frumos decît mine ! Și era atîta tandrețe între voi, cum nu putusem niciodată să concep, dintr-o reținere a cărei cauză o cunosteai : mi se părea că tot ce se face in văzul lumii (la fel cred și acum), nu inseamnă numai demascare, ci un fel de infidelitate față de sentimentele cele mai intime, mai puțin trecătoare, de mare intensitate, trăite intr-o stare intensă în doi. Nu pot spune că mi-a fost ciudă aunci, pe fericirea voastră. Ba, chiar am avut senzația să sînt puțin inutil, deși nu erai obligată prin nimicul acela de la mare, să spui da sentimentelor mele. În definitiv, eu nu eram decît un copil dintr-un sat, care stia ce inseamnă întîlnirea dintre bărbat și femeie în lanul de porumb sau in pădure, fără prea mult ritual, numai în urma unui semn făcut cu ochiul. Văzusem asemenea semne și, fără să vreau, chiar în lunca noastră, a satului vreau să zic, era gata să asist la finalul unei astfel de înțelegeri, dacă bunul simț, sau rușinea din mine — spune-i cum vrei — nu mă alunga de acolo. De aceea, și in cazul sărutului vostru, am intors capul, dar nu am putut să uit, multă vreme, scena pe care tocmai eu trebuia să o văd. Mai văzusem pînă atunci scene similare, dar treceam pe lîngă ele așa cum se trece pe lîngă un grup statuar deja cunoscut. In acele cazuri, nu aveam nici un fel de afecțiune pentru femeia care se lăsa, atît de ușor, sărutată în public.

Cu toate acestea, într-o toamnă blîndă ne-am intîlnit ca să mă întrebi ce mai fac. Mi-ai dat un număr de telefon, ca să aflu, prin intermediul acestui număr, că, de fapt, urmează schimbarea numelui cu o literă mai jos, în alfabet, cînd eu aș fi putut să te ridic, tot în alfabet, cu o literă mai sus, numai dacă ai fi vrut.

Mă simțeam pustiu. Nu aveam cu cine vorbi, iar tu erai departe, cu alt nume, cu obligații, cu sentimente de nederanjat, desigur ! Un om care iubește nu poate să facă rău, niciodată nu poate sa-i facă vreun rău omului pe care îl iubește! Dacă ți-aș fi dat telefon, puteam declanșa un conflict în familie. Nu știam că el se declanșase, așa cum n-am știut niciodată prin intermediul căror canale de informație ai aflat adresa mea, de la noul combinat, pentru a-mi trimite, tot de pe malul mării, vederea aceea, cu un copil gol-goluț, aproximînd în cîteva cuvinte, că așa voi fi fost eu odinioară ! Bineînțeles, așa am fost, dar nu la mare, ci pe malul lacului lui moș Sofronie, pe vremea cînd nu știam nimic nici despre mare, nici despre tine. Știam numai despre iazul lui moș Sofronie, care însemna cea mai mare bucurie a copilăriei mele, însoțită de prietenia lui Nelu, singurul prieten adevărat, pentru că numai în copilărie prieteniile sînt dezinteresate. Mai tîrziu, odată cu adolescența și maturizarea intervine acea notă a personalității care filtrează totul ; un fel de tăvălug neiertător în ceea ce ne privește. De multe ori s-ar putea să avem nevoie de acest tăvălug, dacă nu chiar la vîrsta desprinderii de copilărie, ci mai tîrziu, cînd oamenii încep să iasă din magma ființei primare, cînd adevărul din om, dacă nu izbucnește, clocotește cu forță de gheizer în interiorul său, încercînd, încercînd, încercînd mereu o ieșire în față...

...Deci, mi-ai trimis ilustrata aceea, foarte amuzantă, ca să îmi aduci aminte cît de copil am fost. Cel puțin, asta am înțeles eu ! Altcineva, poate, ar fi gîndit la probleme mai grave, nu atît sentimentale, cît în ceea ce ar fi privit funcția socială pe care o ocupă. Mie însă, pînă acum, cînd scriu această scrisoare, nu mi-a trecut prin minte vreo interpretare stupidă. Și asta, numai pentru că știu intenția cu care ilustrata a fost expediată, aceea de a-mi aminti nu numai de mare, cît și de copilăria aceea, la care țin atît de mult, pentru că în ea nu a fost nimic urît, de care să-mi amintesc cu părere de rău... În nevinovăția pe care mi-o amintea ilustrata trimisă de tine se află, de fapt, ideea de bună-cuviință, de dragoste față de oameni, nicidecum zăpăceala de după război, cînd am găsit aruncată, în luncă, o pușcă. Bineînțeles că eu nu știam nimic despre istorie în anul 1948 ; instinctiv, am ridicat pușca în poziție de trageere, înspăimîntînd de moarte pe țața Galița, urcată într-un prun, pentru că era vremea culesului... Pînă la urmă, am ajuns cu instrumentul morții în casă, reușind să-l înspăimînt și pe tata, însă el nu a căzut, așa cum se întîmplase cu țața Galița ; el a chemat jandarmul. Pe atunci încă nu era constituită miliția de azi. Unele organe rămăseseră să poarte tot numele vechi... Armele, chiar și aruncate, ca aceea găsită de mine în luncă, însemnau că războiul încă nu plecase din satul nostru. Oricînd cineva care avusese asemenea instrumente, ar fi putut să se folosească de ele. Bineînțeles, nu pentru a-i săruta pe copii... Atunci, îmi amintesc, tata a fost chemat la comună, pentru a spune cum am găsit pușca... Ca să vezi ! El era vinovat de ceea ce găsisem eu în lunca satului ! Mai înainte de asta, căutînd cuiburi de vrabie în Lutărie, descoperisem un proiectil. Cum naiba se va fi facut să fie rupt la jumătate, de asta nu pot să-mi dau seama nici acum. Era un obuz din celălalt război, iar eu, copil „cuminte" și îndatoritor, voiam să le duc femeilor de pe malul rîpii trotil, pe care, nu știu de ce îl preferau pentru colorarea liniii, inului și cînepii... Umblam împreună cu Nelu, în carapacea aceea și tot scoteam trotilul primului război mondial. Deodată, l-am auzit pe tata, care, pe vremea aceea, încă mai era învățătorul satului, cu toate că absolvise o facultate : „Ce cauți acolo, măi băiete ? Ieși afară, să te omor eu !"

Bineînțeles că nu am fost de acord cu această propunere, destul de hazardantă. Am pornit-o pe rîpă, la vale, împreună cu Nelu, ieșind la șes deschis, unde palma tatei nu mă mai putea ajunge... Dar, dacă am fi ajuns la focos, oare cine îți va mai fi scris această scrisoare ? Și, ține seama, era un focos din războiul mondial iscat de morții de la Sarajevo, nicidecum de ciuda lui Hitler împotriva vieții popoarelor ! Se rupsese în două, cine stie cum, și rămăsese implantată în mal tocmai partea din față, aceea cu focosul. Dacă mai scărpinam puțin încărcătura de trotil, ajungeam pînă la focos și, adio scrisoarea de față !...

Scriu aceste rînduri numai pentru că norocul m-a făcut să trec pe lîngă moarte, fără ca ea să știe că eu am trecut pe lîngă ea. Morții nu poți să-i spui bună ziua ! Cel mult, poți să fugi de ea și să-i strigi de la distanță la revedere ! Poate, așa am făcut și noi atunci, cînd am fi putut să ne pupăm, fără să vrem, cu ea. Altfel, ce s-ar fi ales din Nelu, care este un virtuos constructor, sau din mine, cel care rememorează și etichetează faptele ca atare ? Cine știe ce s-ar fi ales, dacă nu chiar nimic ! Din praf și pulbere nu se poate reconstitui o ființă umană care și să mai glumească, din cînd în vînd !

După cum se vede, voiam, cu tot dinadinsul, să îl scot din mormînt pe zeul Marte, despre care habar nu aveam ce ravagii făcuse pe pămîntul tinereții tatălui meu și, mai apoi, in eternitatea copilăriei mele.

Degeaba mă striga tata, atunci cînd fugeam cu Nelu, pe rîpă. In clipele acelea, toate cuvintele lui rămîneau departe, în urmă. Parcă era mai frumos șesul, decît o palmă aspră !

...M-am întîlnit, mai tîrziu, cu rămășița de obuz, hîdă, altfel nu pot să-i spun, m-am întîlnit cu rămășița aceea de obuz chiar în ograda noastră, după ce doi militari specialiști o dezamorsaseră, cu destulă trudă. Era trîntită, ca o amintire pentru mine, chiar lîngă lemnele pentru foc, anume parcă să-mi amintească ce ar fi putut să mi se întîmple dacă mai umblam mult la ea, cînd se afla dincolo, în rîpă...

Pentru că nu a trecut mult timp și satul s-a trezit, în plină zi, cu geamurile sparte. Ma aflam sub geamul casei, cu Nelu și sora lui, Eliza, cînd s-a zguduit satul. Era duminică și toată lumea a ieșit în drum, să afle ce s-a întîmplat. Ca dovadă că războiul nu se terminase, încă, unul dintre băieții lui Ghidu, Victor, se jucase cu un brand, ca să-i fie culese bucățile de trup chiar și pe valea Orgoieștilor, dincolo de deal. Prunul sub care se așezase, în livada lui moș Nicu Dobrin, fusese pulverizat și el ! Ca să vezi ce înseamnă o armă a morții, trimisă pe deasupra capetelor, ca să-și facă efectul mult mai tîrziu, după ce o adusese în car, lîngă sacii cu făină, de pe șesul Vasluiului. Săracii boi, au avut mult noroc ! Dacă brandul ar fi explodat în car, din cauza zdruncinăturilor ? Oare pe unde le-ar fi poposit copitele și coarnele, în destrămarea aceea produsă de explozie ? Pe care costișă a dealului Ghearăș ar fi trebuit să se înfigă ele, fără ca nimeni să le mai caute ? Desigur, mai tîrziu, ele ar fi fost descoperite, dar asta nu ar fi încîntat pe nimeni. Și acolo, sub dealul Ghereas, putea să se producă explozia, ucigînd liniștea satelor din jur. Efectul însă avusese loc în satul dintre păduri, ucigîndu-l într-o clipă pe Victor al lui Ghidu, care încercase să desfacă brandul pentru a scoate trotilul din el, de parcă frunzele de nuc, sau frunzele de ceapă nu vopsesc, de-o veșnicie, atît de frumos, firele de lînă, sau de cînepă, sau de in, sau de bumbac !...

Mi se părea că uitasem aceste întîmplări vechi, ca și altele petrecute în acea perioadă copleșită de incertitudini și oameni obosiți de trecerea măcelului și schimbarea bruscă a convingerilor politice, pentru foarte mulți dintre ei. Ilustrata trimisă de tine mi-a adus aminte, însă, tot ce se pierduse în zona întîmplărilor vîrstei de atunci, la sfîrșitul celui mai mare apocalips pe care l-a cunoscut pămîntul. Mai mare chiar și decît potopul trăit de Noe, pentru că pe vremea aceea nu cred să fi existat cincizeci de milioane de victime, nefiind atîtea ființe bipede pe pămînt, mulțumiți, nevoie mare, să se purifice, pentru totdeauna, prin apă !

...Trecuse mult timp de cînd nu mai comunicasem unul cu altul, și asta numai pentru a nu-ți produce necazuri. Ce rost ar fi avut ca tocmai eu să fiu acela care să declanșeze certuri în familie ? Ș-apoi, odată cu schimbarea locului de muncă, îți rătăcisem numărul de telefon, singura cale prin care mai putusem să ne întrebăm de existență după căsătoria ta. Îmi spuneam că acolo, la mare, totul fusese o glumă a tinereții, ale cărei urmări nu întîrziaseră prea mult. De unde puteam eu să știu, că nu puteai s-o uiți, că în clipe de criză o vedeai ca pe un liman de sinceritate ? Nu trebuia să-mi povestești cum a murit copilul acela, în cîmp, dezamorsînd o grenadă... Mai bine îmi povesteai despre tine, despre cîte s-au mai întîmplat de cînd nu ne-am văzut. Tristă reîntîlnire ! De ce nu ne-am vorbit despre plimbările noastre de atunci ? Cu totul alt rost avea întîlnirea noastră, aceea de a ne aminti despre mare și despre noi, dar tu mi-ai adus aminte, fără să vrei, de cît de mult ne urmărește războiul, chiar și după ce el s-a terminat de mult, de mult... Și, pentru că nu sînt omul care să nu dau explicații, îți scriu, așa cum am promis, pentru a nu crede că am uitat tot ce a fost. Dar, ca și tine, am început, mai demult, încă din copilărie, să urăsc tot ce este neomenesc. Atunci cînd aud de atrocități sau sechelele acestora, mă înfior și mă retrag în pielea mea, destul de subțire, ca semn că nu răspund la război cu război. Au murit destui oameni nevinovați, nu numai pe cîmpul de luptă !...

Nu mai trebuia să-mi aduci aminte de copilul cu grenada !

condiții ideale

dan nicodim

Hotărît lucru, aranajasem treburile la fix : dormisem vreo oră și ceva, pe urmă băusem o cafea al cărei gust nevastă-mea îl nimerise exact cum îmi place, în sfîrșit, îmi anunțasem consoarta că am de gînd să lucrez, așa că n-ar face rău deloc dacă și-ar vizita părinții. Ceea ce ea și făcu, astfel că pe la vreo trei după-amiază stăteam la masa din bucătărie, în fața cu o foaie albă asupra căreia îmi ațintеam insistent privirile, avînd credința că imediat îmi va veni în minte fraza acea inspirată, magică, ce avea să-mi elibereze inspirația mult dorită. Ba începu să și plouă, fapt care la început îmi deturnă bunele intenții, făcîndu-mă să gîndesc : ce condiții ideale, ehe, nu în fiecare zi se-ntîmplă să fii singur și odihnit la masa de lucru, iar natura să te ajute atît de potrivit, oferindu-ți acea ambianță ce te îndeamnă să scrii..., să tot scrii... (Deci : stau la masa de lucru, adică masa din bucătărie. In fața mea coala albă de hîrtie. In stînga, scrumiera și țigările. In dreapta, ascuțitoarea, cîteva creioane și radiere. Din sufragerie se aude exact cît trebuie de tare o muzică ce se potrivește de minune cu momentul — am pus banda „specială". Cecilia a plecat în vizită. Afară plouă. Minunat. Mi-nu-nat ! Teo băiete, dar e **într-adevăr** minunat !) Trecuse o oră bună de condiții ideale și eu, concret, ajunsesem la a șaptea sau a opta țigară. Drept să spun, începusem să mă și enervez. Trecusem chiar la exerciții de autosugestie : „hai, Teo, hai medium, concentrează-te, doar nu-i greu, ce naiba, o frază, ce spun, o propoziție, măcar o propoziție simplă și plină de miez și gata, pe urmă totul curge, hai băiete, doar știi **foarte bine despre** ce vrei să scrii..." Tocmai repetam trucul cînd zbîrnîi soneria. Cine o fi ? Eram nemulțumit și dezamăgit : o fi Cecilia. S-o fi săturat de stat în casa aia mare și friguroasă, în care și vara devii candidat la pneumonie și-acum iată, s-a întors și desigur că o să înceapă să se fîțîie pe lîngă mine. Cu tot respectul, firește, față de munca mea de creație, cu tot respectul, adică tăcînd și mergînd în vîrful picioarelor etc., dar oricum, tot fîțîială se va chema și gata, pot să spun adio după-amiezei mele ideale de scris... (Mă ridic oftînd resemnat, mă duc și deschid ușa de la intrare. — Ai ve... — încep, dar în fața mea se află un bărbat la vreo patruzeci de primăveri, suplu, șaten, îmbrăcat într-un costum negru. Cămașă albă, cravată petrol cu dungulițe roșii, pantofi de lac. Părul, pieptănat pe-o parte, cu o cărare ireproșabilă, ce seamănă cu un bulevard proaspăt măturat. Expresia feței — teribil de serioasă. Aș zice solemnă. — Bună ziua, spune el și pășește pe lîngă mine, intrînd în holul micuț al apartamentului.)

Țin minte că în momentul în care individul a intrat așa, nepoftit în casă, încercasem sentimente contradictorii : **teamă** — dar nu : n-am auzit de borfași care vin să prade îmbrăcați ca la nuntă... **perplexitate** — ei drăcie ! dar ce, chiar așa mă poate lăsa oricine, orișicare, cu gura căscată !? Chiar așa, cu una, cu două ?... în sfîrșit, **indignare.** Da. **Sfînta indignare,** care era, nu-i așa, ceva foarte adecvat momentului : cine ești dumneata domnule ? Și cu ce drept intri pe nepusă masă în casa omului, dai buzna așa, nici tu să-ți ceri voie, nici tu să te recomanzi măcar... Formulasem în gînd toate astea și deschisesem gura să le dau glas : — Pe mine mă cheamă Dumitru Adomnicăi, spuse tipul școlărește. Titi. — Poftim ? — întrebai luat prin surprindere. — Cunoscuții îmi spun nea Titi, sau doar Titi, mă rog, cum vrea fiecare. Sîntem vecini, nu mă țineți minte ? Că doar avem balcoanele unul lîngă altul. L-am privit cu atenție : ori mă sugestionase, ori chiar așa era, dar îmi părea într-adevăr o figură cunoscută. Vag, e adevărat, dar parcă... — Bine, domnule... Titi. Domnule vecin. Și ce dorești de la mine ? (Vecinul Titi mă privește contrariat. Pe urmă — dacă pot spune așa — se trece în revistă : își privește pantofii strălucitori, dungile perfecte ale pantalonilor, poalele și piepții hainei, manșetele imaculate ale cămășii. Pe urmă iar mă privește, de astă dată semnificativ. „Cum adică, mă mai și întrebi ce doresc de la dumneata, cînd mă vezi astfel îmbrăcat !?" — par a spune privirile lui, încărcate și de o serioasă doză de reproș. La rîndu-mi, încep să cuget dacă n-am uitat cumva ceva. Dacă nu cumva am amnezie : cine știe de cînd îl cunosc..., cine știe ce i-oi fi promis și deodată, acum pac ! amnezia ! Doamne păzește !... Totuși... Totuși — nu. Nu-l cunosc !) Ceva din siguranța cu care mă abordase dispăruse, parcă. Acum se legăna ușor, mutîndu-și centrul de greutate de pe un picior pe altul, iar mîinile și le ținea la spate. Cîteva clipe de tăcere. Apoi spuse : — Păi, știți dumneavoastră pentru ce-am venit... Eu, oarecum nesigur de memoria mea, deși nu aveam nici un motiv, absolut niciunul, răspund : — Domnule, îți spun cu toată sinceritatea că nu țin minte să-ți fi promis ceva, sau să te fi chemat aici, de altfel pînă azi nu cred că am avut onoarea și ca atare... — Păi nu. Nuuu ! — mă întrerupse vecinul. Nu mi-ați promis nimic. Dar știți, mi-a spus un prieten că dumneavoastră... Așa că am venit să vă rog **știți dumneavoastră ce.**

Nu-mi plac astfel de situații echivoce. Mai ales cînd, în sfîrșit aveam și eu, nu-i așa, parte de cîteva ore tihnite, cîteva ore de scris cum nu prea am parte de obicei — cu naveta asta a mea... Cîteva ore în care, cine știe, putea să se contureze chiar Capodopera — nu știi niciodată de unde sare iepurele, nu ? ...Așa că replica mea iritată sună, cel puțin în închipuirea-mi, dur : — Uite ce e domnule ! Scurt pe doi : ce vrei de la mine ? Și te rog fii concis, că am treabă ! (Vecinul meu, căci într-adevăr îmi e vecin și încă singurul cu care — după întîmplarea din acea zi — am ajuns la relații amicale, de pildă uneori jucăm table, alteori ne ducem la cîte un meci, deci vecinul meu este un om cu multe însușiri, dintre care una fundamentală ar fi aceea că nu se intimidează ușor. O alta este tenacitatea. Așadar, vecinul meu, pare fisticit, dar nu e. E adevărat că se leagănă de pe un picior pe altul și își ține mîinile la spate, făcîndu-mă să-mi închipui că și le frămîntă de zor. In momentul în care mă privește, în ochii lui nu citesc decît o siguranță de sine plină de tîlc, gen „lasă domle, știu eu că o faci pe modestul, dar..."). — Păi, ce mai tura-vura, îmi răspunse, am venit să-mi faceți portretul.

Adevărul e că mă așteptam la orice, numai la așa năstrușnicie nu. Eram atît de surprins, încît timp de vreun minut cred că am avut o expresie de-a dreptul tîmpă. L-am scrutat cu maximum de atenție : totuși tipul din fața mea nu avea deloc aerul unuia pus pe șotii. Sau era un actor perfect și savura în tihnă efectul spuselor sale. Pe urmă m-am relaxat dintr-o dată, dîndu-mi seama că, de fapt, situația absolut neobișnuită pe care o trăiam este, în definitiv foarte amuzantă — desigur, cu condiția ca ea să nu dureze prea mult... Așa că i-am zîmbit, apoi am deschis ușa de la intrare, i-am arătat cartea de vizită prinsă pe ușă, după care l-am întrebat : — Domnu Titi, fii așa de amabil și spune-mi, rogu-te, ce scrie aici, dedesubtul numelui meu ? Ce cuvînt e scris ? Vecinul citi mișcînd ușor buzele și-mi răspunde : — Profesor. — Vezi ? Asta-i, domnule : sînt profesor, nu pictor. Așa că cine te-a trimis la mine să-ți fac portretul și-a bătut joc de dumneata. Și de mine. Sau poate mă confundă cu cineva. — Nu ! Dumneavoastră sînteți **în mod sigur** persoana la care trebuia să vin și nu altcineva !... Știți, eu sînt o persoană discretă... Și dacă iese bine, vă mai aduc și alți clienți, la fel de... — Bine omule, dar nu-nțelegi că nu mă ocup cu așa ceva ? — Lăsați, dom pictor. Uitați, eu chiar vă rog foarte frumos. Știți, eu sînt maistru și cîștig bine așa că nici o problemă cu onorariul... Hotărît lucru, vecinul meu știa ce vrea și nu dădea înapoi. Fără să vreau, m-am pomenit că încep să mă explic : — Domnule vecin, uite care-i treaba, îți repet încă o dată și cu toată seriozitatea că nu pictez, n-am pictat și nu voi picta niciodată în viața mea. După care, neinspirat, trecui chiar la confesiuni : — E adevărat că în afara profesiunii am o preocupare specială, sau pasiune, cum vrei să-i spui, artistică, dar... — Ei, vedeți ? — făcu vecinul. — Stai domnule, așteaptă să termin. Deci, e adevărat că am o pasiune ce ține de domeniul artistic, dar nici vorbă ca ea să aibă vreo tangență cu pictura. Nici măcar nu fac fotografii. Domnule, eu scriu. În timpul meu liber scriu. Poezii, povestiri... Așa că nu știu cine naiba a făcut gluma asta proastă — și nici nu mă interesează cine, sînt destui „isteți" pe lumea asta —, trimițîndu-te la mine să-ți fac portretul, dar gata, acuma știi adevărul. Sigur, și-n literatură se fac portrete, dar nu cum dorești sau îți închipui dumneata, în literatură portretul se face prin cuvînt. Din cuvinte. Pricepi ? (Vecinul Titi nu se dă dus afară din casă. Vecinul Titi pare a se gîndi la ceva. Oricum, nu dă semne că ar dori să plece și din acest moment simt cum calmul meu, ba chiar și dorința de a mă amuza pe seama ciudatei situații se duc pe apa sîmbetei. Timpul trecea, omul care intrase samavolnic în casa mea, năpustindu-se cu brutalitate asupra bietelor ore de scris **ale mele,** aflase doar că nu-i puteam fi de vreun folos și totuși nu pleca !... Vecinul Titi se bîțîie în continuare de pe un picior pe altul și are o figură serioasă, preocupată.)

— Păi, domnu pictor, dacă așa stau lucrurile, cum mi-ați spus, faceți-mi portretul așa cum știți dumneavoastră : din cuvinte.

Pe lîngă faptul că-mi spusese iar „domnul **pictor",** situația era de-a dreptul absurdă. Cu toate că omul nu părea nebun. Era doar încăpățînat, nerenunțînd la un scop la început foarte clar, dar a cărui realizare, în noile condiții însemna cu totul altceva, fapt care, iată, nu-l deranja defel. „Las' că-ți arăt eu, nea Titi ! Vrei portret ? Îți fac unul de n-o să-ți mai ardă de-așa ceva niciodată !" — mi-am spus, simțind cum crește în mine un soi de rautăcioasă bucurie : citisem doar atîtea despre portretiștii de geniu care, în mod paradoxal își pierdeau clientela, ba pînă și prietenii, din cauză că portretele lor surprindeau adevărul ființei acelora ce slujiseră drept modele, adevăr care, ca toate adevărurile, nu convine celui în cauză — „ehe, nea Titi, îți ard un portret de n-ai să-l poți duce !" — Bine domnule, văd că nu pot scăpa de dumneata decît făcîndu-ți pe plac... Bine. Poftim aici în bucătărie, asta e „atelierul" meu, intră și șezi pe scaunul ăsta. Stai drept și privește încoace... Ridică puțin bărbia... Așa... Și-acum să nu te miști pînă nu termin. (Desigur că chestia cu nemișcarea era tot răzbunarea mea — „he, he, he, să stai așa pînă m-oi plictisi, he, he, portret ai vrut, portret îți fac...")

Și timp de o oră am scris la portretul vecinului meu (mult timp după acea întîmplare, jucînd table cu el într-o zi, l-am întrebat ce carte a mai citit în ultimul timp. Mi-a răspuns cu indiferență, deși în ochi îi sclipea o undă de malițiozitate, sau poate de ironie : „Nici una. Nu prea am timp, domnu' Teo."), umplînd două pagini bune cu tot felul de bazaconii. Pe scurt, bietul om deveni în acele rînduri : un sadic ce se ascundea sub o înfățișare normală ; un individ a cărui frunte bombată sugera capacitatea lui de disimulare, sau poate și asta era o iluzie, poate că era doar un dobitoc a cărui frunte înaltă crea numai aparența inteligenței... ; în fine, buzele pline întruchipau înclinarea firii sale spre dezmăț, în timp ce privirile, inexpresive și pierdute undeva, departe, exprimau cu certitudine abulia. Etc. Ce mai, timp de o oră l-am încondeiat, nu glumă ! Iar el a stat în tot acest răstimp nemișcat, exact în poziția în care îl așezasem, fără să dea semne de oboseală.

— Gata, i-am spus după ce am terminat de transcris textul. Gata. Poftim. Ia-ți mult-doritul portret, domnule.

Vecinul meu luă cele două coli de hîrtie, apucîndu-le cu grijă, ca nu cumva să le boțească. — Cît costă ? făcu el. — Fugi, domnule, de-aici și lasă-mă-n pace. Nu costă nimic. Mai ales că nici n-ai citit ce scrie aici „Că dac-ai citi..." — continuai în gînd... Chiar : nu ești curios ? Doar despre dumneata este vorba. — Nu. Acum nu. Mai tîrziu. Acasă. Eu vă mulțumesc tare mult. Și dacă ziceți că nu vreți... că nu primiți..., poate mergem și noi într-o zi la o bere, sînteți invitatul meu. Vă mulțumesc tare mult, domnu' pictor. — Nu sînt pictor, omule ! Și-acum, gata ! La revedere ! L-am condus pînă la ușă. Din prag îmi spuse : — Să trăiți. — Salut, salut !, bodogănii, pe urmă am închis ușa și gata, întîmplarea aceea stranie dispăruse o dată cu individul ce-o provocase. Cel puțin, așa mi s-a părut.

EPILOG

Intr-o zi, vecinul meu, domnu' Titi, cam așa îi spune toată lumea, insistă mult de tot să-i fac o vizită. — Bem un șpriț, facem o tablă, vedem meciul cu Anderlecht... Haideți, dom' profesor, vă rog mult. N-am putut scăpa de stăruințele sale și astfel a început o amiciție ce durează și în prezent. ...Ca oricine care intră pentru prima oară în casa cuiva, am privit curios în jur (bineînțeles, mă invitase în sufragerie) : o masă cu șase scaune în jurul ei, o servantă, o vitrină pe care era instalat televizorul, două fotografii ce înfățișau o pereche de miri și doi copii, frate și soră, la vîrste fragede. Vis a vis de acestea, pe perete era atîrnată o ramă din lemn maroniu ce încadra două coli acoperite cu un scris mărunt. La vederea lor am tresărit, apoi l-am întrebat : — Ai pus pe perete hîrtiile astea. De ce ? Și am primit cel mai simplu răspuns cu putință : — Păi, altfel cum ? Vin la dumneavoastră, vă deranjez, vă pun la muncă și eu să-mi bat joc de timpul și munca dumneavoastră ?

fănuș neagu

de pe terasă

Cînd mă aflu la Brăila sufăr de o patimă imprevizibilă. Cei din bălți (acum Insula mare), atunci cînd vorbesc despre Bărăgan și Brăila spun : acolo sus, pe Terasă unde crește amar pelinul. Iar noi, cei de pe Terasă, care știm despre băltăgani că sînt mai puțin poeți și mai mult un sentiment, spunem despre ei : acei stîrci albaștri care bat în geamul Dunării. Dar și pe unii și pe alții ne pîndește deopotrivă centaurul Dunării de jos, jumătate cal de aramă, jumătate pește de argint și ne adună dragostea pentru Brăila, ținut cu buza ruptă de toamnă, acum, fagure întors înăuntrul său, șoim ciugulindu-și ametistele ochilor orientali, promontoriu al faraonilor visînd. Acum, pe Terasă, e toamnă galbenă ca într-un mesteacăn și pămîntul acesta ocrotit cu inima alor mei s-a schimbat într-o meserie de iarbă coaptă, de porumburi și de dor. Privindu-l după legea de aici, care spune că orice păgîn e cîinele lui Dumnezeu, simt cum pulsează-n mine toată narațiunea stepei, lemnul acru al salcîmilor, trinitatea fîntînilor de lemn din răspîntii, lespedea tălpilor goale, lutul alb al drumurilor albastre, durerea duminicii, colacii de lemn smintit ai căruțelor, singurătatea răbdării, oi bolnave de spovedania fricii de must, făgăduința bobului de rouă pe care-l leapădă pe mai și în ceairuri (largile pășuni pentru cai) zeul născut dintr-un fulger, menit să-și doarmă înfrîngerile sub vîntul care aduce vîntul de la Moldova.

Căci peste Terasa și bălțile Brăilei, peste divinitățile lor de purpură, s-aude ca un sunet de clopot neprielnic lupului, ci numai omului, o adeverire de vinuri din dulcea Moldovă răsărind. Mulțumim din suflet.

25 octombrie 1986

aș putea

In următoarele cinci minute
Aș putea locui pe oricare altă planetă.
Iată-mă însă strigîndu-te
Neputîndu-mă înfășura-n tăcere.

ora optsprezece

Gîndurile-mi zboară rîndunici
Sau pietre căzînd de la mari înălțimi.
Ar fi și asta o metaforă
Dacă m-aș ascunde în mine
Și nestingherită m-aș strecura
In inima plină de iubire a ceasului.
Plin de bune intenții
Mă prinde în marea lui hoinăreală
Și mă face să întîrzii
Sau să mă grăbesc la ora iubirii
Și altă dată mă uită mă uită
Sinucigîndu-se în vis alături de mine.

Doina CETEA

umila întrebare

De ce nu scrieți ca Eminescu ?

Unii i-au uitat și însemnul numelui :
cu E mare ? cu e mic !

Pînă unde bătaia inimii va încăpea
un singur Eminescu ?

Economia e oricînd binevenită,
cînd un nume nu începe cu literă mare.

Dar spaima transcrierii de fulgere
în cosmos ?

El — zeul tutelar,
lumină, dragoste și har.

Eugen MEWES

cînd soare și dor...

La lumina difuză a toamnei, sub cerul
veșnic al patriei de dor și iubire,
aceste cuvinte abia șoptite de poetul privindu-se
în oglinda înfiorată de amintire.

De-acolo, din bucuriile și durerile Neamului
i-au izvorît versurile suave și blînde invocînd
primăverile fragede... Dar mai ales moldavele
toamne,
cînd soare și dor și văzduh coboară în gînd.

Acolo, în bucuriile și durerile Neamului
va rămîne poetul să cînte
iubirea de oameni, una cu iubirea de adevăr,
singurele flori ale vieții pururea sfinte.

lamura inimii

Vouă, luminilor preacuratele
ce să vă las drept tainic comînd
acum, la acest asfințit de stele pierdute
șoptindu-mi prin cuget, cu întristare :
„prea curînd, prea curînd ?"

Un singur cuvînt mi-ar mai mîngîia înnoptarea:
acela al Mamei... Eram mai senin decît soarele
ascultînd puterile supreme
ale mîinilor ei frămîntînd pîinea,
magica, unica putere de toate zilele.

Și iată cuvintele lumii
celei văzute și nevăzute. Ochi siderali
se revarsă în ochii mei, îmbătîndu-mă
cu însuși adîncul nemărginirii.

Vouă, lumini, preacuratele, de tainic comînd
lamura inimii, cu stele în ea,
singura peste timp cuvîntînd !...

ochi limpezi

Am cîntat un cîntec de iubire
pentru maci și stele negurate...
Fremătau prin gînduri precum arbori
magice șoptiri de viață, bucuria
de-a ne ști... Eram
singurul cuvînt al lumii, fără teamă
nici de clarul nopților cu lună,
nici de taina morții, necuprinsa.

Respiram azurul din cuvinte,
nesfîrșirea mută, solitară,
a izvoarelor ce din adînc de piatră
își ascultă murmurul etern.
Și purtam în ochii noștri limpezi
anotimpuri fragede, suave,
bucurii fără de număr, pentru care
ne născusem precum mugurii visînd.

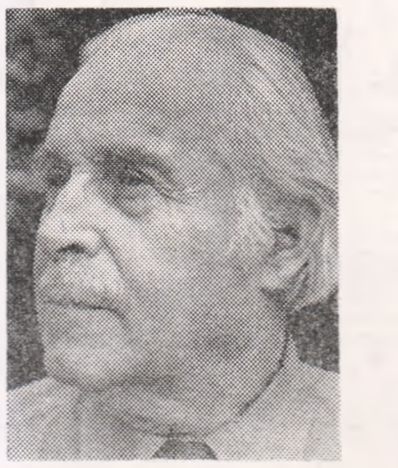
Vis de soare, vis de taină, fulg albastru
ce-mi mai stă de veghe la tristeți...

Ard în pleoape lacrimi nevăzute.

lacrima frunzei ce sărută pămîntul

Și iată se duc și mirajele toamnei
dansîndu-mi mereu și mereu mai departe !
Catedrale de umbre albastre-mi deschid
porțile largi ale văzduhului cu armonii
încă de nimeni știute... O ! călătorule
blînd și suav ca lumina lunii în ape,
tu, iubitorule pătimaș al norilor și pădurilor
călătorule, călătorule ! Ce cuvînt
încă neauzit, și ce umbră a lumii
mai cauți prin amurgirea de veac ?

Și iată cobor în adîncul de taină
clamînd rugător : îndurați-vă ierburi și arbori,
purificați-mă și redați-mă fără prihană
grădinilor de stele din care purces-am
odată cu soarele și pămîntul patern
în paradisiacă înflorire eternă.
Doar ochiul neștiutor și nesigur
ascultă ciudatele lacrimi ale luminii :
de ce te întuneci ?... De ce ai mai vrea
să rămîi și tot să rămîi ? Iată mîinile,
nevăzutele mîini ce cu sîrg modelează
duiosul pămînt în forme și linii de noi armonii,
spre bucuria ta și lauda lor.
Altfel, cum ar mai fi anotimpuri în lume ?
Altfel, cine ți-ar mai auzi
suspinul acesta tîrziu redeșteptînd
freamătul pădurilor, nostalgia stelelor ?
Suspin al infinitelor ritmuri galactice
și al celulelor mele prin care sorb cu nesațiu
dansul de păduri parfumate de aurul clorofilei !
Nu uita, rogu-te, nu uita
lacrima frunzei ce sărută pămîntul !...

haralambie țugui

brize

eutanasie

Am stat toată după amiaza cu aceeași nenorocită de pagină albă pe piept (restul nuvelei il scrisesem tot așa, culcat) și cînd la ușă am auzit prima colindă, un zumzet de albine scăpat atunci din rai, n-am mai putut sta, m-am îmbrăcat și am ieșit. Primele stele, în ceața movie, pîlpîiau speriate deasupra orașului.

Unde? Știam că la Casa Pogor e o conferință despre Titu Maiorescu, da, ar fi fost o soluție, m-aș fi liniștit ascultînd, doar ascultînd, am trecut printre tramvaie, dar în străduța ferită de puterea becurilor, lîngă un grilaj ruginit, i-am văzut mașina, ea era, deci, acolo, sus, la ferestrele acelea ca niște faruri sălbatice, în fața cabinetului așteptau probabil pacienții să intre, să-și detalieze suferința, ea să-i asculte calm, binevoitor, mai mult decît profesional, să dea speranțe cu două, trei vorbe seci, exacte, dar cu atît mai eficace, știam asta, era vocația ei, era notorietatea ei. De cînd n-o mai văzusem? Am bătut la ușă, am deschis, m-a văzut, s-a crispat, mi-a făcut semn să intru. Aștept pînă... Nu, te rog, termin imediat, și mi-a arătat scaunul rotund, de pacient, dincolo, în încăperea cu aparate și cu ecrane cu litere. O vedeam scriind ultima rețetă, concentrată, cu fața ei Nicolae Courcel, cu ochelarii subțiri, metalici, parcă ceva mai plină, mai greoaie, nu, cînd s-a ridicat și a venit spre mine, mi-am dat seama că nimic nu se modificase, era la fel de optic reconfortantă, să zic așa, plăcută pur și simplu ochiului și, totuși, subit, pentru mine: cum, ea, această ființă, e adevărat, realmente frumoasă, e cea care atîția ani îmi dăduse atîtea motive de neliniște și de iritare?, hai, lasă astea acum, uite, ai intrat aici, în cabinetul ăsta ca o navă cosmică, poate regreți că ai făcut-o, mă rog, lasă astea toate și încearcă să fii măcar rezonabil, invit-o, să zicem, pe frumoasa doamnă doctor, unde?, a, la conferință, îi și spui chiar: frumoasă doamnă, ce-ai spune dacă te-aș invita la o conferință?, la o conferință?, întreabă ea încă nedesprinsă de surpriza venirii mele, care-i menține paloarea pomeților și-i rotunjește încă ochii, parcă speriați, parcă supărați, da, la o conferință despre Titu Maiorescu, doamnă, de acord, apare promptă, ca și altă dată, acceptarea ei. Se întoarce, face o piruetă pentru a-și modifica mișcarea, mă privește o clipă peste umăr, mă uit în ochii ei, parcă s-au mai calmat, ochelarii îi marchează frumos curbura lină a pleoapei de sus, terminată prelung într-o tușă albastră, fină. Clipe atît de depărtate, uitate credeam eu, apar acum brusc, iradiind, invadîndu-mă, iritîndu-mă, dar numai pentru un moment, atît cît durează îmbrăcatul ei, paltonul în ocruri degradate, cu gulerul plin, mițos, îi înalță dintr-odată talia, expresia feții s-a modificat și ea, ceva din aerul marțial din perioada în care am cunoscut-o mă tulbură iarăși, dar cu o intensitate ce ține doar de reactivare, de reconstituire, totul se calmează, reintră în normal, pe scara de lemn, boierească, alăturii o simt străină și întîmplătoare. Ce-ai mai făcut?, dar tu?, ai mai fost în pădurile de la Bîrnova?, pe cine-ai mai cunoscut?, dar tu?, genul ăsta de întrebări ne umplu timpul stînjenitor pînă la clădirea albă, intrăm, lume prea multă, ca să mai sperăm la un fotoliu, cîțiva, în picioare, se întorc să ne urmărească, găsim un loc pe o canapea, în prima încăpere, auzim doar vocea calmă a conferențiarului, e un timbru plăcut, cam impersonal, dar plăcut oricum, ea se așează, mă retrag spre ușă, de ce?, s-o văd mai bine?, picior peste picior, e fermecătoare din nou, dar nu ca altădată, e un farmec ce nu mă mai privește pe mine, da, observ mișcarea modificată a bărbaților în jur, și?, și ce-i cu asta?, mai are vreo importanță?, de-acolo, de pe canapea, ea mă privește direct, fără ezitări, aceeași capcană, aceleași știute manevre, dar nu mai are nici o importanță, îmi tot repet, nu mai are, totul pare să fi murit, rămînînd doar acest înveliș strălucitor, staniolat, rece, rece. Îi fac semn că aș vrea să plec, ea vrea să mai rămîn?, poate să mai rămîn, mă și fac înțeles: tu, dacă dorești, poți rămîne, eu plec, se ridică, ieșim, pe treptele lungi de sub marchiză mă ia de braț, autoritar, și-mi privește tăcută profilul, zîmbesc aproape politicos, cine-i această ființă care merge alături de mine, încercînd să-și potrivească pașii după ai mei?, cine sînt eu acum?, în dreptul mașinii ne oprim, ea deschide, așteaptă, mă invită în mașină?, nu, nu înțeleg, e o tăcere atît de silnică, nu mai rezist, îi urez sărbători fericite și plec. În urmă, aud motorul ambalat cu putere, isteric, mă feresc, trece zgomotos pe lîngă mine, dîra de gaze se risipește, orașul își impune iarăși, suveran: murmurul continuu, de după colț se ivește un grup gălăgios, tobe, chitare, un acordeon, castaniete, mascații, exaltați, mă înconjoară, o fată cu pelerină înstelată mă ia de mînă și mă trage în stradă. Să plec cu ei?

Da, acesta ar fi fost un final.

Val GHEORGHIU

ionel bandrabur

întîlnirea

La Bena în cabinet. M-a chemat la el, m-a poftit să iau loc și a început să tacă. De fapt, rezemat de birou, devora cu privirea sumarul unei reviste germane. Figura îi era închisă, meditativă, cu acel nu știu ce ezoteric care acum îmi devenise obișnuit și nu mă mai frapa. Mîinile lui aveau degete lungi și subțiri, degete de violonist. Întotdeauna era îmbrăcat elegant.

In cele din urmă, și-a amintit de mine. A lăsat revista și, încrucișîndu-și brațele, m-a privit cu simpatie:

— Știi nemțește, domnule Andronic?

— Nu, am recunoscut eu.

— Păcat! Ar trebui să cunoști bine o limbă străină. Pentru studiul filosofiei, germana este cea mai indicată.

Am plecat capul jenat. Știam asta. Îmi cunoșteam prea bine golurile, nu era nevoie să-mi fie scormonite. Educația mea fusese aceea a unui fiu de zilier și nu a unui fecior crescut cu bonă, cu nemțoaică... Desigur unele lucruri mai puteau fi îndreptate, nu era prea tîrziu. Cu un pic de voință... Dar cum să mă concentrez asupra învățării unei limbi străine (pentru noi, românii, limba germană nici nu este tocmai facilă), cînd starea mea materială continua a fi precară, cînd mai eram și devastat de uraganul unor impulsuri erotice neîmblînzite?... Să-i spun lui Bena despre tatăl meu, despre învățătorul Iftimie Neagu, care mă întreținea, sau despre Fulvia Moga? La ce bun? Nu ar fi făcut decît să ridice din umeri, poate nici nu m-ar fi ascultat... În cel mai fericit caz ar fi murmurat cu o suverană înțelepciune: „Cele ce-mi spui sînt neajunsuri în orizontul lumii date. Nu merită o prea mare atenție... Menirea omului este creația, actul de cultură".

— E neplăcut că nu cunoști limba germană, reluă profesorul cu vocea lui potolită, chiar foarte neplăcut, dar asta nu te exclude din rîndul filosofilor. Știi bine că te-am apreciat de la bun început. Ești unul dintre studenții mei cei mai sîrguitori, dintre cei în care am încredere...

Elogii din partea lui Silviu Bena? Ele mă făceau să mă simt și mai stînjenit. Un foc îmi ardea în obraji.

Îngînai:

— Sînt foarte tînăr, domnule profesor. Nu știu dacă interesul meu pentru filosofie va persista. În multe privințe, sînt încă un copil, rușinos de copil...

Bena își încreți fruntea:

— Să nu blamezi vîrsta de aur! E bine că te consideri copil, așa și trebuie să se simtă oricare ins ce se ocupă de filosofie.

— Copil?

— Întocmai, făcu el, cu o părere de zîmbet în colțul gurii. Orice filosof e un copil, iar a filosofa nici nu înseamnă altceva decît să răspunzi cu mintea omului matur la întrebări pe care și le pun copiii.

Bena mă scrută o clipă și, observînd pesemne că îl ascult cu interes, urmă:

— Și filosoful și copilul au pasiunea întrebărilor. Amîndoi întreabă și vor întreba în vecii vecilor, căci răspunsurile obținute nu reușesc să stingă nici o întrebare esențială... Ar mai fi o asemănare: copilul, în joacă, își imaginează o lume proprie; și filosoful, filosoful adevărat, cel ce creează, este autorul unei lumi singulare, a sa.

— Scriitorul, de asemenea, făurește o lume, îmi luai eu cutezanța să spun.

— Da. În opera unui scriitor mare e întotdeauna un univers, se întrezăresc esențe... Se întîmplă, uneori, ca un scriitor mare să fie chiar mai convingător decît toți filosofii luați laolaltă. Un Shakespeare, un Dostoievski, un Eminescu... Ai zice că în creațiile lor răzbate o adiere ce vine de altundeva, nu știm de unde. Vîntul îl auzim în copaci, dar nu-l fac copacii. E ceea ce simțim printre fraze, la lectură, și asta ne emoționează, ne aruncă într-o stare de extaz...

Urmă o tăcere. Încă nu știam de ce profesorul mă chemase la el, iar el nu părea grăbit să-mi dezvăluie. Se iscase o discuție interesantă, de idei, în intimitatea a patru pereți — o discuție la care magistrul, ca de atîtea ori, dezmințea faima de a fi „mut ca o lebădă". Mă gîndii să profit de împrejurare și să încerc a mai desluși măcar o fărîmă din cele ce-mi stăteau pe inimă.

— Domnule profesor, îndrăznii eu, v-ați angajat să duceți pînă la capăt un vast sistem filosofic. Două trilogii au apărut, altele vor veni. Unii zic că ați greșit, că nu-și avea rostul să înălțați un edificiu teoretic de asemenea proporții în secolul nostru, al relativității și al scepticismului...

Cu modestie și cu o surprinzătoare sinceritate, el îmi răspunse:

— S-ar putea să fi greșit. Acum e tîrziu să mai dau înapoi. N-am încotro, schelăria mă împinge înainte... Însă cei care mă critică și se uită pieziș la ceea ce eu am clădit sînt oameni care, de teamă să nu greșească, nu fac nimic. Eu, posibil, năzuind la mai mult grandoare, am greșit: dar despre acești critici ai mei se poate spune că însăși existența lor e o greșeală.

— Cred că știți cine este cel mai înverșunat detractor al dumneavoastră din cadrul Universității...

— Știu, firește. Acest coleg, care predă filosofia creștină și care din „păgîn" nu mă mai scoate, nu-i decît un pedant obtuz. A înghițit o rază de lumină și a devenit țeapăn. Nici o suplețe a minții, nici o elevație... De altfel, întreg cursul lui e o înșiruire de nume și extrase... Cu penele altora te poți împodobi, dar nu poți zbura.

Imaginile mă încîntară. Acceptai mica răutate la adresa profesorului Moise (filosof mistic, retrograd, ocolit de majoritatea studenților) și continuai, iscoditor:

— Domnule profesor, ați spus în mai multe rînduri că filosofia dumneavoastră este un pozitivism al misterelor, formulă care mi se pare nespus de fericită... Nu v-ați gîndit niciodată la difuzarea ei în străinătate, la răspîndirea-i pe alte meridiane? Ar fi o mîndrie pentru noi...

Adăugai, cu o mică sfială; temîndu-mă de a nu fi suspect de lingușire:

— Cred, domnule profesor, că, tradus în franceză sau în germană „Eonul dogmatic" ar avea un răsunet cel puțin egal cu acela dobîndit de „Noul ev mediu" al lui Berdeaev. Nu e un eseu obișnuit academic și mediocru onest, ci o operă de creație, de viziune. Ar putea fi lansat cu succes în principalele limbi europene.

Profesorul, grav:

— În definitiv, rostul nostru este creația. Deși nu ne-ar displace să fim cît mai cunoscuți, ne interesează mai puțin dacă producțiile noastre au sau nu au ecou, dacă sînt sau nu tălmăcite și în alte graiuri. Păstorul care a compus „Miorița" nu s-a gîndit la transpunerea ei într-o limbă internațională și nici la premiul Nobel... Nici măcar nu știu dacă a întrezărit că fervoarea lui poetică va fi împărtășită și de alți păstori. El a creat și atît. Chiar fără nici un ecou, prin simplul fapt al creației, destinul omului e împlinit.

Bena tăcu: și, fără a schița de îndată gestul despărțirii, mă făcu să înțeleg că, cel puțin atunci în acea zi, nu-l mai puteam îmboldi la vorbă. Ieșind din cabinet, continuam a fi nedumerit cu privire la scopul pentru care profesorul mă chemase la el. Ce voise de la mine? Mă chemase numai pentru a afla dacă sînt cunoscător al limbii germane? Intenționase cumva altceva și se răzgîndise?... Poate că n-o făcuse decît din dorința — extraordinară la el — de a încredința cuiva un buchet de gînduri care îi erau dragi. Gînduri care, neîndoielnic, trebuiau păstrate și resuscitate într-o zi.

■ **fragment din romanul-evocare UN STUDENT DE ALTĂDATĂ**

pe gînduri tăcute

Pe gînduri, tăcute suliți cad,
copiii aleargă-n neștire.
O viață, am spune...
Ora bolții fără culoare
stoluri de păsări
aleargă de azi,
pe mîine...
Unde sîntem noi?

cetatea

Cetatea, ziduri fără aripi,
aspră, cu ochi de nesomn
străjuie orașul.
Fără trufie, învie
arcurile dacilor și pădurea
prieten vechi, de restriște.
Printre toate acelea care au fost
mișcarea ta imparte cămașa
raniței mele.

adesea din gînd în gînd

Ne-adună-n rînduri largi
Iubirile de om cu suferinți
Ce nu se cîntă de cei dragi,
O, cît aș vrea să nu le uiți,
La ceas de taină.
Adastă clipa ploii-n timp,
Este sublimul nostru astrolog.

Ne încălzim sub uitatul nimb
Adus pe ulițele largi,
Seară de seară, fără gînd...
Te-ascult cum mergi
Adesea, din gînd în gînd!...

Ștefan **MIHĂILESCU**

magie

există o magie a pămintului și o magie
a vieții omului
a spicului de griu fără somn, mărturisind
păcatele călăreților și ale cailor rătăcindu-se
există o magie a omului sălbăticit in orașele
mari, devenit fiară iubitoare de ciuperci
roșii, uriașe
a rugului unde ard cuvintele sobre sau
nerușinate
există o magie a rufelor spălate și intinse
la uscat, pe sfori
a ieslei unde boii cu aburul lor nu pot
să incălzească decit maldărul de fin
există o magie a limbii românești și a
supușilor săi.
o magie a cunoscutului și a necunoscutului

mărunțișuri

muzica tuturor lucrurilor se confundă
cu liniștea absolută
biografia — un film de scurt metraj
mă interesează perioada de timp care ne desparte
iubito
inima prinsă in bolduri
manualele școlare uzate
mă interesează o familie trainică
recompensa
sfidarea
salata de roșii din fața lui Shakespeare
tălmăcirea unui sens ascuns
mă interesează cum pot fi inlocuite eșarfele
negre cu steaguri albe
bunavestire
și urma ridurilor de pe fața pe care s-a
intins o plasă de cînepă
muzica tuturor lucrurilor poate fi ascultată
în cască specială
cu ochii închiși
mărunțișuri, veți spune, mărunțișuri
privirea aspră din oglindă mă urmărește
amenințătoare

contur

omul are un contur mereu nou
se modifică
așa ca un imperiu care își lărgește mereu granițele
se adaugă mereu sieși
georgafia feței poate fi oricînd contestată
omul se schimbă între două războaie mondiale
nu are timp să observe tristețea în oglindă
se agită
acceptă și respinge
fără să-și dea seama că mereu i se modifică
propriul contur
luna nechează straniu
departe
omul și-a cucerit libertatea cu lancea
a umplut străzile cu miresme de piine
a schimbat fizionomia sentimentului
omul are un contur mereu nou
semeț ca un coș de fabrică
neobosit ca un motor
sub ochii lui totul se schimbă
fără ca să observe
în timp ce șoimii de vînătoare
îi dau tîrcoale flămînzi

George **BĂDĂRĂU**

stele de omăt

George Sidorovici părea desprins din lumea străveche și fantastă a personajelor sale, un „rătăcit" de pe acel tărîm al „Dalbului pribeag". A nu se crede cumva că era rupt de vremea în care trăia. A fost, cum se spune, un om al timpului său. Avea însă bunătatea uriașilor, credea în curățenia omului și în triumful binelui în lume. În felul lui de a fi se deslușea o stîngăcie fermecătoare. Masivitatea făpturii și miopia privirii, stricate și de patima lecturilor nesfîrșite, într-o vreme cînd se mai citea la feștilă și la lampa cu gaz, îl făceau să se miște stingher, parcă nesigur pe el. Siguranța lui, acolo unde se simțea slobod ca un mînz căruia nu i s-a pus încă șeaua, apărea atunci cînd venea vorba de cele ale spiritului și mai ales cînd se așeza la masa de lucru. Scria greu, cu niște litere și o caligrafie chinuită, nu pentru că nu ar fi putut scoate mai ușor la lumină cuvîntul, ci pentru că el căuta în steril, întocmai ca un miner, grăuntele de minereu.

George Sidorovici a fost robit cuvîntului, cuvîntului și fantasmei. Scrisul lui a pendulat între Mihail Sadoveanu și Vasile Voiculescu ca între cei doi poli magnetici ai pămîntului. De la Mihail Sadoveanu a învățat lecția cuvîntului și a naturii, iar de la Vasile Voiculescu a fost sedus de tîlcurile bătrînelor eresuri. Totul s-a cernut însă prin sita simțirii, inteligenței și culturii sale, pentru că George Sidorovici era ceea ce se cheamă un om de bibliotecă, Viața, care nu i-a fos podită cu marmoră, i-a dăruit totuși cîteva prilejuri de a se simți bine, și de ce nu?, chiar fericit. Cînd se afla în fața unei cărți, sau lîngă un bun tovarăș, cu un pahar de absint înainte, ori cu stiloul în mînă, aplecat peste o hîrtie albă, omul acesta era cel mai fericit din lume.

Așadar, el a reușit, cu experiența vieții sale, cu acele universități gorkiene, prin întinsa sa cultură și prin truda la masa de lucru, să-și găsească matca originală. George Sidorovici are locul său sub soare, chiar dacă tăcerea s-a așternut cam groasă peste amintirea și scrisul lui. În genul său, de neîntrecut povestitor a unor timpuri străvechi, prozatorul din Bucovina rămîne un nume de referință. Nu s-a dus în piața cetății să-și strige în gura mare numele și talentul. Îi displăceau profund asemenea gesturi, erau potrivnice firii lui. Este de datoria noastră să-i facem cunoscută astăzi opera, o operă viabilă și originală. La fel ca și omul, trecut în neființă acum zece ani, într-un decembrie, cînd la moartea lui au căzut stele de omăt.

Grigore **ILISEI**

dialogul artelor

ecranizări sadoveanu

Sadoveanu este cel mai ecranizat scriitor român și faptul se poate explica atît prin bogăția operei sale cît — mai ales — prin fascinația pe care aceasta a exercitat-o în timp asupra cineaștilor. În mod aproape paradoxal — am spune — scriitorul a ignorat însă arta a șaptea. Nu se cunosc texte care să fi adus precizări privitoare la atitudinea sa față de cinematograf. Contemporani ai săi precum Liviu Rebreanu, Tudor Vianu, Camil Petrescu ori G. Călinescu au făcut-o și contribuțiile lor — chiar nesistematice — aduc puncte de vedere ce fixează o atitudine culturală ce nu poate fi neglijată. În schimb Sadoveanu, zidit în muntele creației sale, nu și-a formulat în texte revelatoare opiniile, nici măcar alături de filmele realizate după cărțile sale, la care — e lucru știut — ținea enorm, ca orice părinte. Trebuie văzute în această tăcere o anume convingere, aceea că filmul nu se poate ridica nicicum la înălțimea literaturii sale ori — poate secreta impresia că opera nu se lasă dezvăluită în întreaga sa măreție decît la o lectură intimă, și nu la una colectivă, propusă de film? Dincolo de această indiferență auctorială istoria cinematografului consemnează o succesiune de încercări — unele izbutite, altele eșuate — de apropiere a filmului de literatura sadoveniană.

Prima încercare a fost făcută încă din 1929 cînd o echipă de cineaști străini în frunte cu regizorul Martin Berger a dobîndit dreptul de a filma „Venea o moară pe Siret“, romanul ce apăruse șase ani mai devreme, în 1923 și care cunoscuse rapid o mare recunoaștere a publicului. Recunoaștere ce ar fi putut asigura imediat — considerau producătorii — succesul comercial al peliculei. Realizat cu mijloacele de expresie ale momentului — arta a șaptea abia se pregătea să abordeze sonorul — filmul s-a vădit mult sub nivelul calitativ al modelului său literar. De altfel — din motive de neînțeles — realizatorii aveau să-și permită modificări ce atestă o trădare nu numai a literei dar — mai ales — a spiritului romanului. Poate de aceea, ani în șir colaborarea dintre Sadoveanu și cinematograf a părut să intre într-un con de umbră în care scriitorul se complăcea cu voluptate. Abia în 1952 doi remarcabili oameni de artă — Marieta Sadova și Victor Iliu — aveau să ecranizeze „Mitrea Cocor“, carte cu o valoare supralicitată în epocă de o critică literară conjuncturală. Transcrierea în imagini a eposului sadovenian a fost făcută fără prea mare strălucire, autorii purtînd parcă în tentativa lor uriașa uimire a divorțului de fond dintre cartea în cauză și restul operei scriitorului. Cu toate acestea filmul a adus noii noastre cinematografii prima distincție obținută într-o confruntare cinematografică de amploare — respectiv la festivalul de profil de la Karlovy Vary. Pentru marele cineast care a fost Victor Iliu (autor între altele al remarcabilei ecranizări a „Morii cu noroc“) Sadoveanu a continuat să rămînă — sub aspectul translării operei desigur — o aspirație de prim-plan. Jurnalul de creație al regizorului consemnează începînd cu datele de 20—21 ianuarie 1958 proiectul unei transcrieri filmice a „Baltagului“. Timp de optsprezece luni și mai bine Iliu a fost obsedat de ideea unei ecranizări-model. Nu pentru a răscumpăra eșecul parțial al lui „Mitrea Cocor“ ci pentru a potența fabulosul prezent într-o epică extraordinară, Din motive ce ne-au rămas necunoscute regizorul nu a realizat filmul. Dar fișele sale rămîn o pildă de lectură sensibilă a creației sadoveniene. Iliu vedea filmul „construit ca o sonată sau o simfonie, cu aceeași structură și cu aceeași riguroasă suită de teme și raporturi. Vitoria e tema (motivul) în jurul căreia se realizează totul: și celelalte personaje, în timpul și anotimpul cu intemperiile lui și împrejurările sociale în care are loc aventura ei. Vitoria e o forță a naturii, e simbolul poporului, matca lui“.

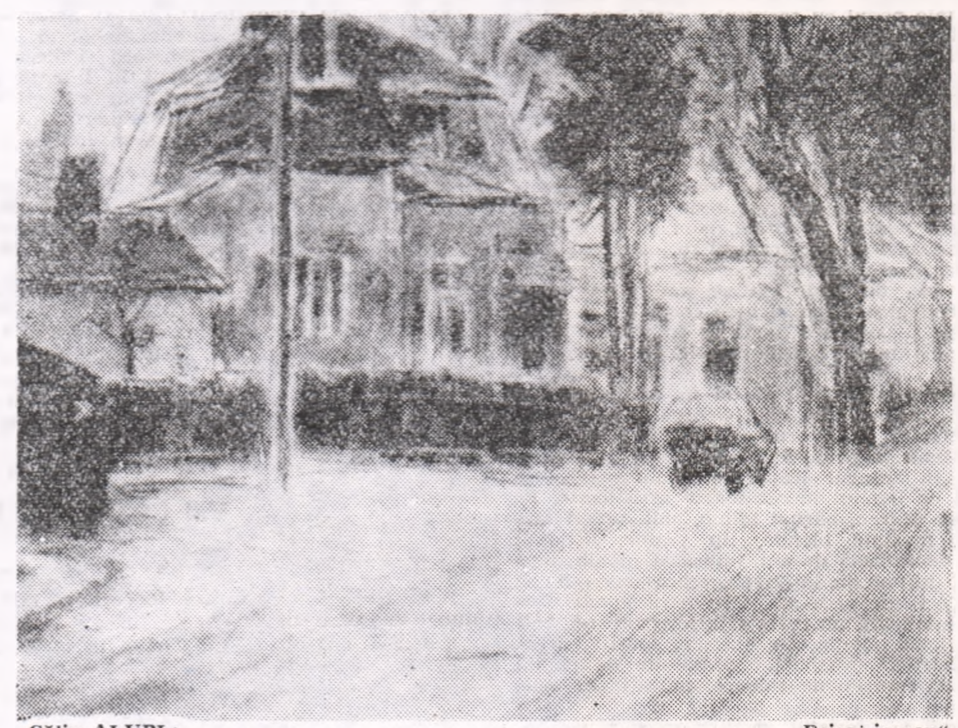
E limpede că Victor Iliu este primul — și deocamdată unicul — cineast român care a intuit în creația lui Sadoveanu uriașa sa forță simbolică, văzînd în personajele ce o străbat niște structuri arhetipale fixînd fondul etic al unui întreg popor. Cît de adîncă este meditația lui Iliu ne-o dovedește și nota din 11 aprilie 1959 în care își propune: „Pentru conținutul imagistic al filmului să folosesc sugestiile poeziei eminesciene. Stilul general al filmului ar căpăta o autenticitate profundă (dacă, bineînțeles, voi fi în stare să găsesc echivalențele cele mai proprii). De pildă „Sara pe deal“...

E limpede că regizorul se opune unei viziuni cinematografice pedestre a eposului sadovenian. El știa că „oricare ar fi modalitatea tehnică“ trebuie „să se păstreze referința la spiritul fundamental folcloric“. Din păcate nu aceleași rațiuni estetice i-au condus pe ceilalți cineaști care au avut șansa să se apropie de cosmosul unic numit Sadoveanu. În 1964 Mircea Drăgan ecranizează „Neamul Șoimăreștilor“ apelînd în mod eronat, după părerea noastră, la mijloacele superproducției — care făceau vogă în filmul istoric al momentului '60. Dorința regizorului de a se racorda la această modă avea să marcheze brutal rezultatul. Căci, așa cum spunea la momentul potrivit criticul Florian Potra, „nu se poate realiza o superproducție pe firul unui text literar clasic fără a-l degrada. Nu poți să preiei și să aplici rețete, locuri cinematografice comune, scheme de succes vulgar și să fii în același timp artist. Nu e îngăduit stilul (conținut și formă) al unei opere literare fără să imprimi un stil nou, echivalent — filmic, desigur — al operei cinematografice“. Zece ani mai tîrziu, în 1974 deci Mircea Drăgan avea să revină — poate cu aceleași bune intenții clare și în urmă cu un deceniu — asupra scrisului marelui prozator angajîndu-se cu similare rezultate de echivalare în ecranizarea „Fraților Jderi“. Tot opera lui Sadoveanu avea să stea și la baza realizării — în 1975 — a filmului „Ștefan cel Mare“. Popasul prelungit al cineastului în „continentul Sadoveanu“ nu și-a vădit roadele. Nici unul dintre filmele sale nu a dobîndit pecetea poetică pe care o poartă în timp suverane cărțile ecranizate.

„Baltagul“ — filmul îndelung visat de Iliu — avea să fie (totuși) realizat în 1969 de Mircea Mureșan, cineast ce obținuse cu cîțiva ani mai înainte un succes de prestigiu prin ecranizarea „Răscoalei“ lui Liviu Rebreanu. Concesiile făcute însă unor exigențe comerciale aveau să degradeze substanța inițială. O distribuție internațională era chemată să dea expresie filmica tocmai celei mai specific românești creații a literaturii noastre culte. În pofida unor momente de aleasă izbîndă, filmul a rămas mult sub nivelul modelului. Intonația tragică ului toare a romanului s-a auzit abia murmurat în acest film care n-a reușit să impună nici măcar un personaj atît de pregnant precum cel al Vitoriei. În plus, „raportul constant cu peisajul românesc, cu oamenii, cu superba tradiție“ pe care îl reclama cu asiduitate Iliu nu s-a manifestat decît parțial în lectura cinematografică mult prea rapidă a lui Mircea Mureșan. Iată însă că — aidoma unui pisc torturînd nopțile de veghe ale alpiniștilor încăpățînați — Sadoveanu continuă să-i fascineze pe cineaștii români, atît de diferiți ca formulă și înzestrare. Pornind de la „Nada florilor“ și de la alte scrieri ale sale, regizorul Constantin Vaeni a încercat — și parțial a reușit — să se racordeze la lumina unei creații în care între cuvînt și sugestia plastică pe care o oferă acesta există o permanentă relație. Natura lui Sadoveanu, acest personaj fabulos al romanelor, dar mai ales al povestirilor sale este prezentă pentru întîia oară într-o peliculă cinematografică în superioara sa frămîntare. Spectacolul acela unic pe care ne-au ajutat să îl înțelegem și Ralea și Vianu ca fiind nu atît creația unui pictor ci chiar a unui demiurg născocind cu voluptate priveliști care să păstreze însemele unei tectonici spirituale fără egal. Lucru mai puțin înțeles de un alt cineast (Gh. Naghi) care aplecîndu-se asupra „Dumbrăvii minunate“ a campat lumea sadoveniană în datele convenționale ale unui basm tip Perrault, nereușind să intercepteze acele sensuri înalte care conduc la sublimul unei opere uluitoare.

Tentativele restituirii prin cinematograf a creației sadoveniene se revendică desigur dintr-o specială atracție exercitată de literatură în general (din cea a lui Sadoveanu în special) asupra artei a șaptea. Emoția unică a acestei creații unice trebuie surprinsă în punctul său de fierbere, în zona cea mai înaltă a împlinirii sale. Încercările de translare au eșuat în bună măsură și datorită faptului că limbajul operei în cauză nu este un simplu limbaj literar pretabil la decodări comode ci este în primul rînd un „limbaj Sadoveanu“. Numai un cineast preocupat pînă la deplina identificare de descifrarea **totală** a acestui limbaj poate avea sorți de izbîndă. Echivalarea prin imagine devine abia din acea clipă o problemă de devoțiune și mai ales de talent. Avem din fericire acel „corpus“ al unei gîndiri cinematografice numită Victor Iliu. Avem, cum s-ar zice premizele teoretice de bază ale unei lecturi Sadoveanu. Ea stă la dispoziția oricărui cineast care dorește să pătrundă în teritoriul unei mari creații literare nu din obligații culturale pe care și le-a însușit în mai mare ori mai mică măsură ci din imperioasa dorință de a surprinde spiritualitatea națională într-unul din cele mai fericite momente ale sale. Căci, așa cum spunea Călinescu „ca și poezia lui Eminescu, proza lui Sadoveanu atinge fondul cel mai adînc al specificității noastre“. Or, tocmai această specificitate trebuie redată și prin cinematograf în întreaga ei măreție și puritate.

Titus VÎJEU

Călin ALUPI : „Peisaj ieșean“

teatrul lumii și slujitorii săi: convorbiri cu autori dramatici latino-americani (I)

cu juan miguel demora (mexic)

— De cîte ori conversăm despre teatru, dumneata, prietene, apeși, cu multă insistență, pe termenii valoare și nonvaloare. **Ce înțelegi prin „valoare“ în această artă?**

— Pentru mine, **valoarea** esențială în dramaturgie și în arta teatrului e calitatea artistică a produsului. Ea mă preocupă ca ansamblu de însușiri, ca întreg, înainte de a cunoaște și aprofunda tema sau morala. Ca să pot analiza o lucrare ce mi se recomandă a fi **artă,** întîi trebuie să am de la ea o impresie globală că e de **artă.** Restul, adică orice fel de considerație, vine după aceea.

În teatru, concret, calitatea artistică o văd **teatrală,** nu **literară.** Calitatea artistică nu se va putea reduce niciodată la calitățile textului scris. Textul scris e o **parte** a unei creații teatrale, ceea ce și face ca niciodată, nicăieri, o reprezentație cu un text să semene cu vreo alta pe același text. Dar nu e acesta un fapt admirabil? Ca o operă, montată de un regizor, cu o echipă de actori, să ajungă la un stadiu atît de înalt de realizare încît să devină unicat? Eu cred că și fiecare reprezentație e unică. Marea bogăție a acestei arte e că se naște mereu, în fiecare zi, cu fiecare mișcare, cu fiecare cuvînt al actorului.

— Ar rezulta, de aici, că opera dramaturgului e moartă, înghețată, rămîne veșnic egală cu ea însăși?

— Rezultă pentru dumneata, poate, prietene, nu și pentru mine. Fiecare punere în scenă caută și găsește altceva în piesă și-i dă un nou chip, proaspăt. Am avut totdeauna o adîncă satisfacție cînd am văzut un **alt** spectacol cu vreo piesă de-a mea decît cel anterior și chiar decît cel pe care mi l-am închipuit eu. Iar dacă am fost în dezacord cu regizorul, ori cu vreun interpret, am fost pentru că sînt și critic, și am făcut observații în acest sens. Dar închipuiește-ți: să vezi personajele tale trăind mereu alte vieți și tu, părintele lor, văzîndu-le și simțindu-le mereu **ale tale...** Ce bucurie!

— Deci ce ar fi în esență, pentru dumneata, calitate artistică?

— Ceea ce produce o puternică emoție estetică în cadrele artei. Atenție, teatrul poate produce și mari emoții neestetice. Melodramele faimoase și teribile ale secolului XIX european dădeau publicului frisoane intense și îndelungi. Filmele comerciale hollywoodiene, reluate obsesiv azi la televiziune, dau de asemeni cutremure interioare unor largi categorii de public. A ști că bărbatul frumos și viteaz va veni la timp pentru a salva eroina din ghearele bandiților ce vor s-o siluiască poate să fie o așteptare emoționantă pentru unii spectatori. Dar după ce văd un atare film, o atare melodramă, îmi șterg sufletul de urmele lăsate și-mi văd de treabă. Însă după ce văd un **Hamlet** cutremurător revin la amintirea lui din cugetul meu, cît trăiesc.

— Înseamnă că și percepția poate conferi, într-un fel, valori, actului artistic prezentat?

— Într-o măsură, evident. Îl fixăm nu numai prin valorile sale intrinsece, ci și prin reflecție. Iar dacă reflecția se bizuie pe cultură și pe un gust cît de cît format, pe cunoaștere, fixarea de care vorbesc e durabilă. De aici începe acțiunea criticului, care trebuie să fixeze pentru prezent și pentru viitor impresiile esențiale.

— Esențiale?

— Decisive.

cu virginia vidal (venezuela)

— Ce e pentru dumneata, stimată colegă, un critic teatral?

— Intermediarul între spectacol și public. O persoană care scrie pentru public și ale cărui articole sînt citite mai cu seamă de grupul la care se referă în scenă. Dar de a cărui judecată țin seama și mulți alți componenți a ceea ce numim public. O persoană care trebuie să se descurce cu un **text** teatral și cu o **operă** teatrală: două fenomene artistice ce pot exista în forme diferențiate și înseamnă două limbaje diferite. O persoană care are a considera ca autor veritabil al operei teatrale (spectacolul) pe regizor, sau echipa de actori, dar care prea adeseori se refugiază în analiza prelungă a textului pentru a eluda analiza teatrală specializată. O persoană care oferă publicului impresiile sale dar care s-a format, îndeobște, în cursul unei veșnice improvizații cotidiene: asistînd seara la reprezentație și scriind iute, noaptea, un comentariu.

— E un om cult? Trebuie să fie cult?

— E un autodidact. Încă n-au fost create unitățile care ar putea contribui la formarea sa. Dacă vrea să cerceteze sursele de informație găsește istorii ale teatrelor latino-americane, care sînt ale literaturilor dramatice, nu ale **teatrului.** Se întîmplă astfel că dezvoltarea criticii teatrale în America Latină are o funcție reacționară față de procesul evolutiv al teatrului. Criticului i se deschid în față doar două căi false: să se adreseze numai oamenilor de teatru, sau numai publicului. În ambele cazuri e acuzat că face o critică parazitară. Și se cere să devină **autonom.** Să exercite o critică menită să fie un aport la **procesul de înțelegere** al fenomenului teatral, care să aibă legătură cu procesele sociale și cu condițiile istorice ale realității înăuntrul căreia se produce fenomenul teatral.

cu eduardo marcellos dacante (columbia)

— Domnule Dacante...

— Zi-mi Eduardo.

— Domnule Eduardo...

— Zi-mi Eduardo.

— Eduardo, ce ești dumneata în primul rînd, autor ori critic?

— În primul rînd și în primul rînd sînt un om pasionat de arta teatrală și de discuții asupra ei. Vrei să discutăm despre teatru?

— De asta v-am și abordat.

— Te-am abordat. Nu-mi da complexe, amice. Hai să ne tutuim. Cine știe cînd ne vom mai vedea? Și pe urmă avem și aceeași vîrstă.

— Sînt mult mai în vîrstă decît tine.

— Nu cred. Să știi că teatrul ne ține pe toți tineri. Ai auzit vreun actor ori regizor zicînd „Sînt bătrîn“? Dar o actriță?

— Ce-i drept... Ce consideri a fi hotărîtor pentru mișcarea teatrală internațională?

— Existența criticii de specialitate. Am văzut-o în acțiune, în 1983, la festivalul mondial de la Caracas. E un spectacol fermecător. Și aici, la Congresul nostru mondial, din Mexic, Să tot asculți... Ei, sigur: spectacole, autori, regizori, actori, experiențe, idei concrete în acțiune. Dar, pe deasupra tuturor, strîngînd, colecționînd, clasificînd: **criticul.** Toată lumea teatrală are **obsesii.** El e **lucidul.**

— Ce autori latino-americani ți se par reprezentativi pentru ziua de azi?

— Pot să-ți enumăr cîțiva din cei care m-au interesat la Caracas: peruanul Mario Varga Llosa, cu piesa sa despre viața sumbră a unei femei burgheze **Kati și hipopotamul.** Eugen Griffero, argentinian, cu **Principiul albastru,** operă de un subtil umor nostalgic. Chilianul José Donoso — **Visurile morții rele,** lăcomia proprietarilor și mizeria frustraților. Venezueleanul de 32 ani Larry Herrera, care mi se pare o mare speranță, un scriitor viguros, polemic. Piesa sa documentară despre scriitorul Cesar Vallejo, care a fost multă vreme bolnav, internat în spital, ne-a emoționat profund. Din Columbia au venit creații colective: grupul „La Candelaria“ și „Teatrul-Atelier“, acesta cu un grandios spectacol politic, făcut cu 100 de oameni, **Războiul contra sfîrșitului lumii.**

— Și contribuția ta?

— Să-ți vorbesc despre ei, azi. Mîine, despre mine. Eu, ori alții.

Interviuri realizate de Valentin SILVESTRU

cal și călăreț

Gîndit în linia mai nouă a prozei lui Paul Georgescu, romanul **Natura lucrurilor** continuă un ciclu epic al cărui personaj autoritar e Secolul XX. Plasată în preajma primului război mondial, în Huzurei (toponimia are la Paul Georgescu funcții caragealești), acțiunea romanului este foarte sumară, redusă la cîteva convulsii matrimoniale, pe care autorul nici nu le urmărește în latura psihologică. Toți bărbații, începînd cu Ministrul și terminînd cu bărbații din generața tînără, Marcu, Ioan și Matei, sînt nerealizați în plan sentimental. Ei nici nu caută lucrul acesta. Interesul pentru planul erotic survine doar pentru a constata eșecul și nu este însoțit de mari surpări interioare. Decepția, cîtă există, duce la placiditate și hotărăște în mod definitiv opțiunea exclusivă pentru politică.

Natura lucrurilor e un roman politic, de cazuistică pură, nelipsit de satira de moravuri și de un comic de caractere, ce operează mai categorial decît în celelalte cărți. Schița tabloului politic nu aduce noutăți față de romanele anterioare, unde mașinăria fusese demontată și remontată de tot atîtea ori. Aici și femeia, Emilia, discută cot la cot cu bărbații și-și examinează amantul, pe Marcu, pentru care și-a sacrificat onoarea părăsindu-și familia, nu atît prin prisma legăturii dintre ei, ci în raport cu interesul politic: „Toți vă aranjați, afară de Marcu. Dacă pierde deputăția, ceea ce e sigur, și nu e numit Director la **Albina**, ceea ce e posibil, ba chiar probabil, rămîne cu acela pe gheață și să-l văd atunci pe unde întoarce carul (...) Dacă Marcu știe că poate rămîne în aer, știe, că nu-i prost deloc, atunci de ce să taie podul cu socrușul tocmai acum și să nu aștepte pînă vine **Albina** în zbor? Că, de, poci să știi? Eu nu zic că vrea să mă păcălească, nu!, de-i vine mîine numirea, poimîine dă divorț, dar vrea să fie sigur întîi".

„Conflictul" între indivizi este tot una cu ciocnirea intereselor politice, care vor să scoată România din neutralitate. Huzurei este oglinda mică în care se reflectă întreaga epocă, toate partidele politice, interesele de clasă, cu gust balzacian pentru totalitate, cum și pentru explicația sociologică. Naratorul se instalează tiranic deasupra unei lumi pe care o privește de foarte sus, de unde nu se mai citesc decît linii strategice, raporturi de forță — un cîmp ideologic și politic, o hartă de front dacă vreți, unde individul își pierde identitatea în masa uriașă de forțe de manevră. Formula epică s-a schimbat fundamental fie și în comparație cu ultimul roman al lui Paul Georgescu, **Mai mult ca perfectul.** Naratorul își mișcă personajele pe o scenă trăgîndu-le de sfori, ca pe marionete: „In adîncul scenei se luminează o ușă masivă cu lemnul lucrat foarte artisticește. Pe ea apare Marcu, bărbat falnic, nalt, umeri lați, avocat, mustață blondă, tip vrabie, deputat, în jur de treizeci de ani, îmbrăcat în alb după ultimul jurnal de la Viena, adică moda de la Paris de acum zece ani. Orchestra Pompa Funebre intonează un marș săltăreț **(Huzurei, colț de rai!)**, Marcu pășește energic, sportiv, drept spre Chirică" (ș.a.m.d.). Sînt sute de pagini dialogate, însoțite de sumare indicați de regie, un dialog savuros, spiritual, stil Bernard Shaw, paradoxal și aforistic, strălucitor, dar prin acumulare obositor. E o piesă de teatru interminabilă, o scenă pe care se vehiculează, cu viteză amețitoare, idei. Un păpușar de mare clasă se substituie creatorului de destine. Personajele sînt păpuși grotești, caricate, tipologizate la extrem, ca la Guignol. Iluzia epică se destramă pagină cu pagină, păpușarul, parcă plictisit de convenție, lasă să-i cadă sforile, nu-și mai preface vocea pentru a deosebi personajele și rămîne despuiat de toate trucurile în fața publicului. De acolo, de pe scena goală, spune textul tuturor personajelor, citind cu voce egală dialogurile și indicațiile de regie, lăsîndu-l pe spectator să umple golurile cu imaginea vie. Cam așa stau lucrurile în romanul lui Paul Georgescu, unde spectacolul ideilor este golit de substanță romanescă. Din arta prozatorului au rămas doar sarcasmul și inteligența cinică, precum și savoarea lingvistică, invenția denominativă și lexicală.

Paul Georgescu nu este singurul stilist al prozei române contemporane. In schimb, este adevărat că orice fragment decupat la întîmplare din carte poartă amprenta personalității locutoare în stil. Observația a făcut-o I. Simuț și n-am înțeles pentru ce motiv criticul este ironizat în **Săptămîna**. În adevăr, nu știu dacă există un alt prozator contemporan al cărui stil să poată fi recunoscut în fiecare frază. De esență ludică, acest principiu deformant combinatoriu face din Paul Georgescu personajul cel mai interesant al romanelor sale. Paul Georgescu ascultă cuvintele cum ar plimba prin gură un vin vechi sau o zaharicală. Un pact hedonist al lecturii îi așează alături pe Paul Georgescu și Frédéric Dard, și acela din urmă un autor citit mai mult pentru invenția verbală. Amîndoi scriitorii gustă din cuvinte și din combinația lor ca din fructe zemoase. Paul Georgescu e, ca să zic așa, mai „mușcător". El e, în primul rînd, un ideolog, și în spatele jocului de artificii se aud și bubuiturile istoriei.

Cu cărțile în iarbă este o parodie inteligentă, plină de inventivitate, la faimosul **Don Quijotte**. Povestit autorului („Cum ar veni, eu să vă povestesc, dumneavoastră să scrieți") de noul Sancho Panza — șoferul Anghelache Sotir, romanul reiterează călătoria cavalerului rătăcitor („Avea părul alb, purta ochelari și era îmbrăcat într-un halat, ce-i drept, cam ros") cu o mașină veche („Avea o formă care nu aducea cu nimic din ceea ce mai văzusem. Să fie oare un PANHARD, mă gîndeam, sau vreun BENZ coupe, vreun RENAULT 1901. Mai degrabă, după aripi și înălțime, părea un BUGATTI 1905"), o mîrțoagă ca și Rosinanta, dar care poartă numele iubitei: Felicia Imaculata (Ionescu). Aventura pleacă și ea din bibliotecă: „Știți cum m-a primit? În primul rînd, m-a poftit în casă, chiar în biblioteca sa, unde zicea că și doarme, mănîncă, mă rog, acolo își face veacul. Avea atîtea cărți că nu mai încăpeau pe rafturi, stăteau mormane pe jos, pe pervazul ferestrelor, pe pat, pe scaune, că n-aveai unde să-ntorci".

Roman „picaresc", **Cu cărțile în iarbă** reia, într-un regim burlesc și episoade ale romanului cavaleresc, localizate cu umor, culminînd cu scena întîlnirii cu Dulcineea — Felicia Imaculata, „un zdrahon de muiere, nu trecută de patruzeci de ani. Era deci înaltă și voinică, avea mînecile sumese pentru că tocmai spăla ceva. Mamă! cred că dacă îți dădea o palmă făcea gaură. Și-avea și niște mustăți, că mă miram de ce nu și le rade". Mai norocos decît cavalerul rătăcitor, eroul lui Costache Olăreanu are parte de femeia visurilor sale, într-o scenă de haz enorm, dar și de inefabilă tandrețe. Fără să fie uitat, modelul este concurat cu reverență și tras înspre o bătălie de limbaje de cea mai pură modernitate.

Oralitatea frustă a lui Anghelache, delicios împotmolită în sferele abstracțiunii: „Cred că cel mai bine i-am convins citindu-le din He.. He-si... și nu mai știu cum, acolo unde se vorbește de cea de-a cincea epocă a omului, cea de fier, venind după cele ale aurului, argintului, bronzului și epoca se-mi... semizeilor... Cît de sen... sensibil au fost la cele citite de mine mi-am dat seama cînd am ajuns la descrierea epocii de fier. Cum să nu recunoască tur... pi... tu.. dinele de tot felul, atît de bine înfățișate de He... He... și nu mai știu cum?" și divagația morală, în spirit clasicist, a cavalerului rătăcitor: „Uite ce, a zis dumnealui ceva mai moale, important nu e cum ne cheamă sau cum ne spun oamenii, important e să nu purtăm numele Nebuniei sau al Prostiei, cele mai temute dușmane ale omului... Ele sînt însoțite de damele ei de onoare care nu-s altele decît Lingușirea, Uitarea, Trîndăvia, Plăcerea, Pofta și Sminteala Acestea umblă prin lume nesulemenite ., se dau de gol chiar fără a vorbi", produc, prin contrast, un umor livresc de cea mai bună calitate.

Experiențele cunoașterii, cum și acumularea uriașă a cărților aduc aminte de un alt cuplu celebru al literaturii — Bouvard și Pécuchet. Nu știu dacă autorul a avut în intenție dublarea pistei parodice. Cert este că spiritele zeilor tutelari, Cervantes și Flaubert, sînt congenere și mixtura celor două modele se produce în modul cel mai firesc.

Lectura nu presupune o comparare a celor două texte — **Don Quijotte** și **Cu cărțile în iarbă** — episod cu episod. Sugestia livrescă e suficientă pentru perceperea dublei referințe — la o „realitate" produsă de text, precum și referința la textul model. Cert este că arta lui Costache Olăreanu e de natură cărturărească, și că efectul literar în ceea ce are el propriu nu se poate obține decît avînd în minte romanul lui Cervantes.

Inteligent și jovial, știind a adapta cum nu se poate mai bine citatul cultural la împrejurarea de viață, Costache Olăreanu a scris una din cele mai frumoase cărți ale anului literar.

Val CONDURACHE

Paul Georgescu: **Natura lucrurilor**, Ed. Eminescu, 1986.

Costache Olăreanu: **Cu cărțile în iarbă**, Ed Militară, 1986.

perpessicius... pentru toți

Editura Minerva a avut lăudabila inițiativă de a tipări, sub titlul **Scriitori români**, o largă selecție din studiile și foiletoanele lui Perpessicius, de la a cărui naștere s-au împlinit, la 21 octombrie, 95 de ani. Primele două volume, la care ne vom referi în continuare, acoperă — cum scrie în **Nota** însoțitoare, datorată lui Andrei Roman, prefațatorul și îngrijitorul ediției — „răstimpul dintre cronicarii moldoveni și scriitorii noștri clasici". Precizare înșelătoare, de vreme ce antologia reține și texte despre Maiorescu, Caragiale, Slavici și Macedonski! Aceeași notă ne mai informează că au fost preferate „acele articole care tind către o privire sintetică sau comentează o operă sau o temă esențială". Afirmația poate că adevărată în cazul studiilor **Bogdan Petriceicu Hasdeu, Kogălniceanu, literatul, La centenarul lui Anton Pann** ori **Alecsandri și limba literară**, însă greu de susținut pentru altele precum **Ion Ghica, Amintiri din pribegia după 1848**, scurtă recenzie a ediției lui Olimpiu Boitoș de la Scrisul Românesc. Am atins, astfel, chestiunea cea mai delicată, aceea a criteriilor selecției de față. Din dorința, altminteri firească, de a oferi un tablou cît mai complet al literaturii române în viziunea lui Perpessicius, Andrei Roman a introdus în culegere și pagini ce nu raspund pomenitelor exigențe. Foiletonul consacrat **Scrisorilor inedite ale lui I. Heliade Rădulescu**, de pildă, e departe de a le satisface, căci discută fugitiv o problemă mai degrabă de biografie decît formulează o judecată critică asupra inegalei literaturi a autorului **Sburătorului**. Însuși Perpessicius recunoștea, de altfel, modestia obiectivelor prea succintei sale intervenții, așa că înălțarea ei la rangul de opinie critică personală nu folosește nimănui. Sîntem, apoi, în drept de a ne întreba ce înțelege editorul prin „scriitori români". Are sintagma în vedere pe toți cei care, de bine de rău, au scris ceva sau numai valorile incontestabile? Dacă prima accepțiune va fi funcționat la trierea textelor, atunci prezența lui Nicolae Costin, a spătarului Milescu, a lui Iordache Golescu, a lui — în fine — Iosif Vulcan nu comportă discuții. Dacă însă a avut cîștig de cauză cealaltă, și spre o asemenea concluzie ne îndreaptă faptul că unele cercetări consacrate scriitorilor de a doua mînă au fost lăsate deoparte (vezi **George Baronzi și poezia politică**), atunci preferarea celor mai înainte pomeniți devine un simptom de inconsecvență Sîntem de părere că o asemenea antologie, destinată publicului larg, nici nu e datoare a reține decît intervențiile critice concentrate asupra scriitorilor și operelor ce reprezintă cu strălucire scrisul artistic, nu experiențele minore, de felul beletristicii lui Iordache Golescu, și cu atît mai puțin manifestările purului amatorism, de felul literaturii lui Iosif Vulcan. Sau, dacă tot i-am amintit numele, ce justifică antologarea comentariului la cronica lui Nicolae Costin, compilator silitor din cronicarii autohtoni și străini, inclusiv din manuscrisele propriului părinte? „La fiecare autor prezentat— adaugă Andrei Roman — am menționat, de asemenea, și celelalte contribuții ale criticului, necuprinse de noi în selecția de față". Promisiune în genere respectată. Au fost, totuși, omise cîteva foiletoane și nu dintre cele nesemnificative. Lipsește, deci, **Fantazii și capricii critice la Alexandru Macedonski** (I, II), comentariu la volumul al patrulea de opere, retipărit în Perpessicius, **Opere**, 12, pp. 160—179, de unde — culmea! — au fost, în schimb, extrase însemnările pe marginea volumului al treilea din ediția îngrijită de Tudor Vianu. Lipsește, deopotrivă, **Monografia T. Maiorescu** (I—V), reluat în **Opere**, 9, pp. 55—78, ce examinează personalitatea maioresciană plecînd de la exegeza lui E. Lovinescu. In altă ordine de idei, ar fi de discutat în ce măsură textele culese în antologie sînt mai consistente decît acelea înșirate doar la bibliografie. De ce, prin urmare, foiletonul despre volumele al patrulea și al cincilea al ediției Caragiale, nu și cel despre volumul al VII-lea, afectat corespondenței? Să fi avut prioritate paginile de exegeză a operei literare propriu-zise? Dar atunci nu era normal să figureze la loc de cinste studiul **Note despre arta prozei la Caragiale?** Nu căutăm cu orice preț noduri în papură. Observăm numai că nota asupra ediției abundă în afirmații fără acoperire. Iată încă una: „Criteriul de ordonare al (sic!) contribuțiilor lui Perpessicius este cel cronologic, al evoluției literaturii noastre, orientîndu-ne după periodizările devenite curente". Cum se face atunci că medalionul **Ion Slavici** figurează între studiul despre Hasdeu și trecerea în revistă a meritelor culturale ale lui Iosif Vulcan, înaintea acelora despre Alecsandri, Maiorescu și Caragiale? E de presupus și de dorit ca viitoarele volume ale antologiei astfel inaugurate să-și țină măcar promisiunile făcute de bunăvoie și nesilite de nimeni. Perpessicius pentru toți nu înseamnă un Perpessicius antologat la voia întîmplării!

Principalul motiv de interes al unei asemenea culegeri stă în valorificarea unei zone, nu atît secundare, cît mai puțin cunoscute din scrisul lui Perpessicius. Foiletonistul de o viață a umbrit în ochii publicului pe istoricul literar sau, mai exact, l-a restrîns la dimensiunile editorului operei eminesciene, activitate din care au rezultat și studiile despre poetul național. Elaborate, cele mai multe, în deceniile al patrulea și al cincilea și strînse în volumele de **Mențiuni de istorie literară și folclor**, studiile pe teme de istorie literară n-au avut ecoul **Mențiunilor critice**, deși atîtea merite imediat vizibile le recomandau unei circulații mai largi într-o vreme cînd foiletonistul Perpessicius devenise „intermitent" și-și însușise, măcar de formă, rigorile artistice ale momentului, baletînd cu o grație forțată în jurul subiectelor la modă, istoricul literar era mai liber în mișcări, probabil unde și materia sa primă nu se înfierbîntase pînă la incadescența disputelor ideologice. Adevăratul Perpessicius, a cărui reputație se împlinise pînă la război, se prelungește în studiile despre Dinicu Golescu și Anton Pann, Alecsandri și Caragiale, unde, aidoma foiletonistului de altădată, rostește, risipite, în noianul considerațiilor de amănunt, judecăți neechivoce, atingînd, printre atîtea informații îngrămădite cu nonșalanță, chestiuni delicate, cu o libertate de spirit și o franchețe în stare să spulbere definitiv legenda mansuetudinii lui proverbiale. Îți trebuie, desigur, o atenție în permanență încordată ca să urmărești complicatele meandre ale frazelor, să te descurci în mulțimea incidentelor, destinate parcă să descurajeze. Perpessicius se cere citit pe îndelete abia atunci măiestria țesăturii de cuvinte arătîndu-și frumusețea desenului. O afirmație aparent neutră se încarcă, alăturată celorlalte, de înțelesuri contrare acelora proprii, o trimitere, ai zice că prisositoare, trădează bine mascata ironie. Subtil întotdeauna, partizan al unei critici artiste, ce-și face din încifrarea sensului un blazon, avînd oroare de exprimarea brutală, fie ea cît de plastică, Perpessicius a ridicat arta criticii pe una dintre treptele cele mai înalte. Și ce altă mai bună dovadă în favoarea rafinamentului său, fără egal, în critica noastră, decît următorul fragment din cercetarea poeziei lui Alecsandri, unde excursia în jurul pastelurilor cunoaște atîtea popasuri desfătătoare, iar amabilitățile convenționale se succed cu atîta rigoare încît judecata critică lucidă pare amînată pentru o mai favorabilă ocazie? „Ce poate fi mai firesc, mai întremător, mai tonifiant și mai uman decît o fereastră luminată rasărită din benza nopții călătorului «rătăcit în viscolire»? O plimbare cu sania în plină zi însorită, pe un «ger cu stele», alături de aleasa inimii, printre cristalele scînteietoare și-n agitația veveriței neastîmpărate, trecînd dintr-o creangă într-alta a stejarului, o încoronează gestul iubitei, care scutură o gingașă mlădiță cu fulgi răcoritori. Alteori, ca-n **Sfîrșitul iernii**, tabloul se rezolvă în explozii de imn («O, Doamne! iat-un flutur ce prin văzduh se pierde»), însă poetul nu stăruie, și notația de rar miniaturist a gîndăcelului ce urcă, aplecîndu-se sub greutatea lui, firavul fir de iarbă, se impune ca cea mai naturală dintre viniete. S-ar putea oare să revină în primăvara aceasta din călătoria lor peste mări și țări oaspeții primăverii și să nu reedităm, cu compasul aș zice, imaginea cocostîrcului ce se arată ca un punct negru, în fund, pe cer albastru, în zarea depărtată? Ce poate fi mai actual, de o mai pregnantă prezență și mai tulburător totodată, în veacul nostru, familiarizat cu peisajele intercontinentale și-n epoca avioanelor de lungă escală, ca această revenire a cocoarelor care au hibernat prin Ceylon, pe la Nil, pe la lacul Ciad, și chiar prin Cașmirul atît de disputat în ultimii ani în adunările generale ale O.N.U.-lui? Muncile cîmpului, aratul, semănatul, secerișul, cositul, Alecsandri le-a săpat în mici scene de un relief atenuat, a căror lectură față-n față cu scene identice de pe scutul lui Ahile, în poemul homeric, suscită un sentiment de duioșie, la care concură fie o inscripție ca aceea a versului programatic (Sfîntă muncă de la țară, izvor sacru de rodire!), fie ca-n tabloul cositului, un detaliu viu, nevinovat în aparență — cercelul pe care un flăcău îl descoperă încîlcit în iarbă și care amintește de romanițele din pastelul helenic al lui Duiliu Zamfirescu și poate sugera, prin contrast hiperbolic, chiar scene din **Paradisul pierdut** al lui Milton sau Cîntecul Evei al poetului belgian Charles V. Lerberghe..."

Al. DOBRESCU

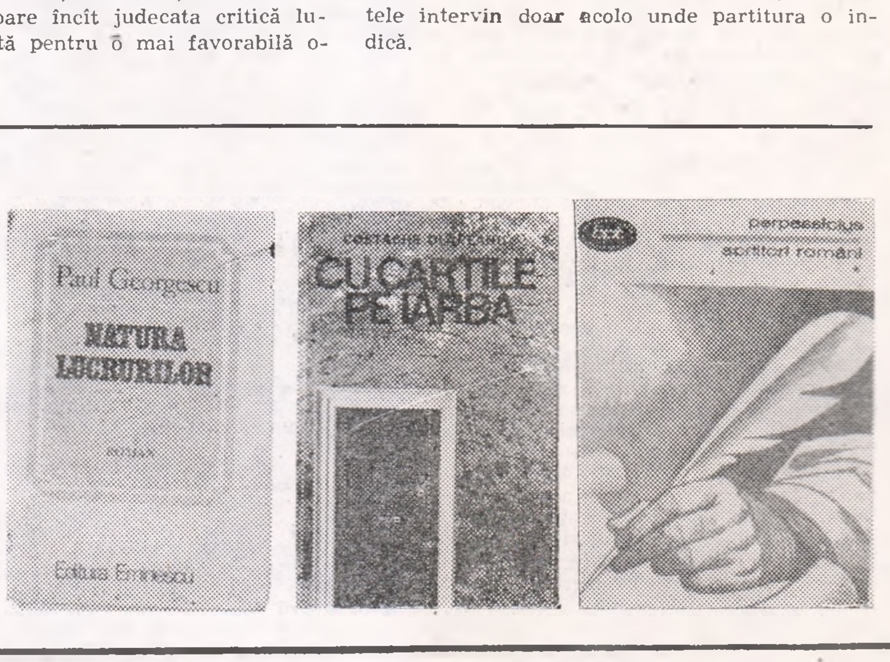
---

1 Perpessicius, **Scriitori români**, antologie și prefață de Andrei Roman, tabel cronologic de Teodor Vârgolici, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, 1986.

breviar

Într-un articol apărut tot în această pagină acum cîteva luni îmi propuneam să scot în evidență trăsăturile tipice ale unui gen de compuneri poetice publicate frecvent în reviste, antologii de debut, volume personale ș.a.m.d. Aici aș adăuga un simptom căruia atunci nu i-am acordat suficientă atenție: suprasolicitarea procedeelor poetice, a imaginilor etc. la modă în momentul respectiv. Poeții la care mă refer sînt persoane cu excelente calități auditive: dar, așa cum de regulă se întîmplă cu diletanții, rețin mai ales ceea ce impresionează ușor, ceea ce e îngroșat; toba mare și trîmbițele cu sunetul lor ascuțit sînt extrase din context, li se atribuie calitățile întregului, ale orchestrei în ansamblu; bubuitul și trîmbițatul sînt, ca urmare, prelucrate, fortificate, amplificate — și ți se prezintă cu eticheta de creații originale: poezii bîntuite de la un capăt la altul de un soi de „visuri" confuze, amplificînd o confuzie înnăscută (ce vreți, se poartă... parabola); imagini în care creierii sînt zdrobiți mai ceva ca în G. Benn; mai mult sînge decît într-o măcelărie; mai multă moarte decît în morga celui mai mare oraș din lume (expresionismul e iarăși la modă); un aer citadin nu te agresează de parcă autorii ar fi copilărit în New York (poezia citadină e în vogă); bîlbîială... metafizică (are și metafizica... succesul ei) ș.a.m.d.

Știu că dacă nu accepți pe loc asemenea producții riști să fii acuzat de conservatorism, de neaderență la spiritul modern etc. Am observat această atitudine în discuțiile cu cîțiva producători: apărîndu-și, cum se pricepeau mai bine, capodoperele, erau îngroziți că aș putea face confuzie între estetic (pe care ei, vezi bine, îl vizau) și existențial (în care n-ar trebui să mă amestec, întrucît fiecare „simte" în felul lui). Pot să-i asigur că observația mea privește numai și numai esteticul. Chiar dacă unele dintre temele și imaginile amintite apar și în scrierile unor adevărați poeți, la aceștia toba bate numai atunci cînd e nevoie, trompetele intervin doar acolo unde partitura o indică.

literară

Poezia mimetică poate face rău și poeziei adevărate. A fost un moment în care **crinul** nu era decît o simplă floare nevinovată, simbolul purității etc. S-a făcut însă atîta abuz de crini încît astăzi puțini poeți serioși își mai permit să folosească un simbol atît de uzat. Un proces asemănător are acum loc în legatură cu o parte din arsenalul poeziei moderne.

De aceea mi se pare că, ori de cîte ori descopăr o evoluție către simplitate, către discreție, exista șanse de poezie adevărată. Scriitorii de versuri prefabricate nu vor renunța niciodată la „efecte" — pentru ei poezia nu e decît efecte.

Față de volumele mai vechi versurile din **Cabinetul doctorului Apollon** ni-l arată pe autor tocmai într-un astfel de progres. Tentat altădată să spună cît mai multe deodată, grăbit să-și etaleze toate cunoștințele în materie de poezie Liviu Pendefunda e acum mai temperat, mai atent față de cuvinte: „Candelă lacomă de lumină / cum aș putea / să-ți risipesc nebunia / orgoliul ce-l implori / în pragul somnului?" **(Pragul somnului).** Poeziile sale, epurate uneori excesiv, rămîn în stadiul de schiță („În spatele oglinzii / aștept / zadarnic" — **Argint)** mărindu-și, totuși, puterea de sugestie. Notația sumară reușește nu o dată să reconstituie o atmosferă. Semănînd cu haiku-urile, textele lui Liviu Pendefunda conțin mai degrabă nucleul poemului, decît poemul în întregime; această reducere la strictul necesar e urmată, nu o dată, de o dispersare a puținelor elemente reținute: „O fecioară țigancă pe-un cal / la marginea urbei / Apa mi-e vis / și prin vis / văd ocean // Gîndul meu trecea / Gîndul ei trenul" **(Insemnare).** E drept că în cazul unui asemenea gen de poezie se poate „greși" foarte ușor; lipsește „paravanul" retoricii care în compunerile pletorice are uneori darul de a masca ezitările. E de-ajuns o banalitate („Inzăpezit de gînduri / cum aș putea / să nu iert / stelelor / lacrimile în care se ascund / tăcerea" — locuri comune: „înzăpezit de gînduri"; „lacrimile în care ascund tăcerea"), un pas prea mult către absurd („Agonică iluzie / rîs ciudat de apă băută // E-o boală în aer / în vis / în întîlnire" — **Sindrom),** suprasolicitarea unui fals mister („Se făcea în vis / că mergeam cînd împreună / cînd singuri / pe drumul închipuit al aleșilor, / cavalerii astrali, cavaleri / mie, marelui comandor de corabie / cosmică, / acum" — **Drum)** sau o prelungire inutilă a textului („Urmă de vînt / în umbra dintre gene // această / corabie de plumb / călătoare-ntre stele" — **Urme**; ultimele trei versuri puteau foarte bine să lipsească) pentru ca mirajul poeziei să se spulbere. În astfel de împrejurări mai puțin fericite îți vine să crezi că retorica primelor volume, deși pare abandonată, a supraviețuit: autorul doar elimină din textele mai lungi o anumită cantitate de cuvinte și mizează pe efectele condensării. Aceasta e, bineînțeles, numai o impresie, și poate fi lesne spulberată de următoarele cărți. Deocamdată aș încheia cu ceea ce am început: cucerirea simplității mi s-a părut întotdeauna un pas către adevărata poezie.

Textele lui Sterian Vicol din **Repaosul focului** sînt de cu totul altă factură. Autorul nu se mulțumește să ne transmită doar cîteva cuvinte din „mesajul poetic"; îndrăgostit de amănunte el folosește prilejul pentru a desfășura în fața noastră un întreg scenariu — cu introducere, excurs, și încheiere: „Pe vîrful muntelui cînd am ajuns / deodată, / săpînd galerii și rîpi prin zăpezi, / de iarbă albă mi-am adus aminte / iarba-nspumînd piatra dedesubt în amiezi / prin care nici o furnică / n-a fost s-o străbată... / Și-n timp ce visam în tăcere / schitul fu cuprins de flăcări, și iată, / din turnul iernii, cînd vîntul îmi cere, / mai trimit scrisori și-aștept un răspuns!" **(Scrisori).** Sterian Vicol nu se sfiește să urmeze căile binecunoscute ale poeziei tradiționale, din care nu lipsesc bunele sentimente, acestea înfiorînd, cum se spune, coarda lirică a poetului: „Pentru cel de-afară / rătăcind drumul și satul, / fuiorul prins în furcă, / oblic cu mersul lui înstrăinat, / întunecă lampa prin geam; / Pentru cel de dincolo, / norul ascunde luna / și-n umbra destrămată, / răsar mîinile mamei întotdeauna! // Grei de sunet / pașii ei, ușori, / ca pleopa lămpii / mai leagănă floarea-i / pînă-n zori — // Nimeni astăzi nu mai strigă, / rîpa din icoană a-nflorit, ehei, / ceru-nmormîntat în grîu de pe casă / se-nalță rourat pe vîrfuri de tei!" **(Grîul de pe casă);** „Cînd sărutam pămîntul Moldovei / chiar în clipa cea repede, / o, poeți, în aburul limbii române, / mamele noastre, / îngropate cu ani cu tot / le-auziți?, își strigă fiii / în Steaua EMINESCU". **(Clipa cea repede).** Acestea se numără, de altfel, printre creațiile din momentele inspirate ale autorului. Tematic, Sterian Vicol se îndreaptă, așa cum o făcea și în volumele sale mai vechi, către vîrsta copilăriei, către o existență cu sentimente puțin complicate, exprimate într-un mod ceva mai complicat: „Trăgînd din somnul casei părintești, / salcîmul ce mă știe pe de rost, / mai poartă-n litera tăiată peste ani / aburul albăstrui al funiei / întinsă de mama pentru rufe / ca o frontieră a primăverii! // Salcîmul cel știu pe de rost / unduie, mai unduie în somnul casei, / precum brațele / ce-mpart în piața primăriei / pîinea cu porumbeii flămînzi". **(Insemne).** Universul său e, de altfel, bine cunoscut. Sterian Vicol se află, cu **Repaosul focului,** la a șaptea carte. În zece ani — șapte cărți de poezie: cîți autori contemporani se mai pot lăuda cu o asemenea performanță? Și pentru **Repaosul focului** se potrivește ceea ce scrie Laurențiu Ulici pe ultima copertă a volumului: „O discretă neliniște se instaurează în clima poeziilor, o intuiție a «eternei reîntoarceri» e tot mai prezentă în dicțiune, cu alte cuvinte, poetul e pe cale să-și schimbe «miezul» psihologic și, odată cu aceasta, «coaja poeziei»..." Sterian Vicol își trece, dintr-un volum în altul, aspirațiile poetice. Ca încheiere m-aș opri la această **Sub floarea mărului,** una din piesele reprezentative ale volumului: „Fierăstraie de maci / taie capul din fugă, / calul scăpat de piatră / orașului, / de propria-i iluzie, / Acolo, sub floarea mărului, / iată, aburește un ban / cu efigia unui rege / îngropat de-a dreptu-n maidan!"

Octavian Voicu își prelucrează și mai puțin textele: el „narează" pur și simplu ceea ce își imaginează a fi o stare poetică: „cel care ascultă timpul rotunjind un măr / cel care știe cum sămînța crede / că va vedea lumina pînă la umăr / bătută-n vînt / cel care chiar aude armele sunînd / dar le topește cu visul fier de plug / cel care-și știe împotrivă totul / dar pune-n pom lîngă fîntîna lui" etc. E de remarcat, fără îndoială, sinceritatea; mărturisirea eroului liric e cu totul neprefăcută. Că această sinceritate trage după ea un șir de naivități — asta e altă poveste. În plus mi s-ar putea replica și faptul că poezia are întotdeauna nevoie de o doză de naivitate care celorlalți le lipsește — altfel cum ar putea percepe ea misterul universului? Pînă la un punct trebuie să recunosc că așa e. Aș mai adăuga, ca urmare a celor semnalate, prezența prozaismelor: „cu buzele tale caută să atingi cuvîntul / ca pe un rod / cu capătul privirilor tale / apropie tronul ideal / pe care frumusețea-i de sine / cu gîndul tău mută steaua-n orbita / albastră a unui zeu tînăr" **(Cu gîndul tău)** și cantitatea de locuri comune. Totuși autorului nu-i lipsește puterea de a se ridica deasupra întîmplătorului, într-o formulă care pare, pe drept cuvînt, numai a lui. **Amîndoi într-o trăsură verde** dă, aș zice, măsura calităților poetice ale lui Octavian Voicu: „amîndoi într-o trăsură verde / și mînînd iubito caii albi / visul ne purta peste-orizonturi / amîndoi într-o trăsură verde // amîndoi într-o trăsură verde / poate Cupidon copil pe scară / nu priveam decît peste genuni / amîndoi într-o trăsură verde // amîndoi într-o trăsură verde / pajiștile le luam din zbor / m-aplecam după o floare-n pulberi / și-amîndoi într-o trăsură verde..."

Chemarea albatrosului de Cătălin Băjenaru nu se înscrie în această serie; menționez volumul aici pentru că n-aș vrea să-i las apariția nesemnalată; el nu se înscrie, de altfel, în nici o serie; este unul din acele rare semnale, triste semnale, pe care le primim, pe nepregătite, de dincolo. Autorul ei, un tînăr de numai 15 ani, a dispărut într-un accident. Nicolae Motoc prefațează versurile și fragmentele de proză adunate sub titlul **Chemarea albatrosului.** Nu aș „analiza" aici poezia și proza din volum. În astfel de triste împrejurări criticul nu mai poate fi un simplu critic, nu mai poate căuta semnele bune și semnele rele, nu se mai poate gîndi la o viitoare evoluție. Cîte sînt, textele închid în ele o existență — brusc și nemilos retezată. Sînt în piesele din **Chemarea albatrosului,** inevitabil, destule semne ale vîrstei. Nici nu se putea altfel. Dar talentul autorului e neîndoielnic, există în scrisul său acel „ceva" care te face să simți că te afli în preajma unui temperament poetic; de după cuvintele sale te pîndește mereu o surpriză, spiritul mereu viu al tînărului poet îți atrage atenția, îți face un semn, îți tulbură cotidiana siguranță.

E greu și mai ales lipsit de sens să emiți, în asemenea cazuri, supoziții. Cuvintele cu care Nicolae Motoc își încheie prezentarea mi se pare că spun cum nu se poate mai bine ceea ce se cuvine a fi spus în legătură cu **Chemarea albatrosului** de Cătălin Băjenaru: „Unde ar fi ajuns dacă ar fi trăit? Iată o întrebare nu numai melodramatică, dar și inutilă. Rămîn convins că, oricum, Cătălin Băjenaru, în fulgerătoarea, uluitor de tensionata lui existență («trăiesc avînd un catod pe umărul stîng și un anod pe umărul drept») a izbutit să se exprime într-un mod original ca poet. Poezia lui își deschide aici și acum aripile pentru un zbor fără moarte".

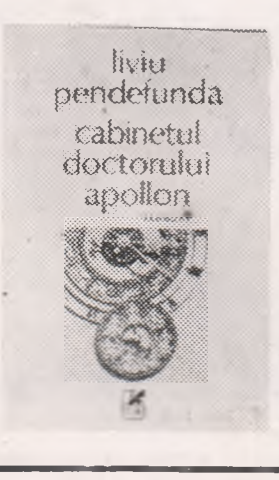
Constantin PRICOP

Liviu Pendefunda, **Cabinetul doctorului Apollon,** ed. Cartea Românească, 1986

Sterian Vicol, **Repaosul focului,** ed. Eminescu, 1986

Octavian Voicu, **Cartea locului,** ed. Junimea, 1986

Cătălin Băjenaru, **Chemarea albatrosului,** ed. Litera, 1986

balzacia și lorena

Își au soarta lor articolele! ca și cărțile. Inițial, și conform înțelegerii cu redactorul de pagină, această cronică trebuia să vorbească despre volumul lui Bedros Horasangian, *Parcul Ioanid,* și despre destoinic și migălos alcătuita (de către cine alt decît Romulus Vulpescu, mai devotat parcă altora decît sieși) ediție din poeziile lui Romulus Guga, prefațată de Ștefan Aug. Doinaș. Zisul era aproape și făcut, cînd în librării „intră" cărțulia Adrianei Bittel, *Iulia în iulie.* E clar că — după cum cita chiar un personaj de-al ei — necesitatea își croise cu hotărîre drum prin jungla hazardului. Întrucît scrisul acestei prozatoare, mai cu seamă în urma volumului *Somnul după naștere* (v. *Convorbiri...*-le din mai '84), mă interesa și chiar ispitea în mod deosebit, am citit iute. Conspiritualitatea cu Bedros Horasangian (mutatis mutandis) m-a frapat într-atît, încît (fiat justiția pereat mundus, boscorodească-mă D.D. că nu respect planificarea) ideea că aceste două cărți trebuie comentate grupat mi s-a impus cu vigoarea specifică certitudinilor.

Trec peste amănuntele lejere că cei doi autori au cam aceeași vîrstă, cam același număr de cărți publicate, cam aceeași poziție în viața literară (ex-centrică), că și la una și la celălalt există un personaj Pompi, dar peste următoarele elemente, de fond și de spirit, comune, nu mai trec:

Amîndoi sunt, prin excelență, prozatori ai Bucureștiului, pe care îl cunosc, pare-se, pînă în cotlonașe (și pînă la obsesie) și căruia îi conferă nu o dată un rol primordial, proeminent, decisiv în atmosfera scrisului lor. (Nu întîmplător Bedros Horasangian îl citează undeva pe Radu Albala). Sunt, la ambii, pasaje sau chiar bucăți, în care orașul, cu străzile, clădirile, parcurile, localurile, locurile sale invadează copleșitor pagina.

Amîndoi sunt, într-o manieră dincolo de medie, fini pricepători ai sexului opus. La Bedros Horasangian figurile feminine predomină canti- și calitativ, după cum Adriana Bittel are mîna mai sigură decît multe surate de breaslă atunci cînd schițează un bărbat. După părerea mea, această competență psihologică anume este o componentă sine qua non a adevăratului talent literar.

Amîndoi sunt, cehovian, niște pasionați și experți ai cotidianului. Exponenți de vîrf ai neorealismului în proza mai mult sau mai puțin tînără, atît Adriana Bittel cît și Bedros Horasangian evită, cum diavolul tămîia, grandiosul și briz-brizul, rozul și romanța, romanescul și pelteaua. Cu o frază pe care mi-o amintesc din manualul de școală (eheu, fugaces...) și care, iată, e bună la ceva, aș spune că în obiectivul acestor doi scriitori se află viața de zi cu zi a oamenilor muncii. (Horasangian chiar se întreabă, pe șleau, la pagina 114: „De ce n-ar putea înțelege un cîntăreț, chiar și de operă, VIAȚA unui miner? Nimic din ce e omenesc nu-i desparte"). Cu mijloace subtile și grave, ei confirmă agasantul primat al lui *vivere* în fața lui *philosophare.* Sarina din *Iulia în iulie* (Numele) are 29 de ani și părinții logodnicului ei sibian o privesc cam rece și lung iar el e insuportabil de conformist. Sorina din *Parcul Ioanid (Femei vulnerabile, 2)* „n-are încă 30 de ani", e divorțată cu un copil, trebuie să alerge de la slujbă la cămin etc. Va ajunge Sarina o Sorină?

În fine, punct esențial, și prozatoarea și prozatorul au tentația vădită — inocent și benign imperialism al instinctului artistic — de a acapara... cum să zic?... și Balzacia și Lorena. Mă explic imediat. Ambele volume în discuție ilustrează efortul autorilor lor de a-și extinde aria de „acțiune" dincolo de granițele eului propriu. Persoana întîi, oricît de bogată epic și psihologic, are un sfîrșit. (Mă gîndesc desigur la situația, curentă, cînd ea este un reflex al eului auctorial). Aceasta e Lorena. Sfînt trup și hrană sieși un prozator nu-și poate fi, rămîne la proza mică, de cabinet, relatînd la nesfîrșit, mai cu sau mai fără voal, ce a pățit și ce a gîndit pățind. Ieșirea din sine, acesta e membrul major al alternativei. (Cît și-o dorea Anatole France: să poți vedea măcar o clipă lumea cu ochiul fie și al unei muște). Numai pe această cale se intră în Balzacia, universul fără țărm al Celorlalți. (Cred că pe această idee se poate citi cu folos eseul lui Ibrăileanu *Creație și analiză).*

În amîndouă volumele sunt proze cu caracter net de jurnal intim epicizat, venind sau tinzînd spre Lorena, și proza în care autorul e escamotat, eminamente absent, populate cu ființe diferite adînc de el ca vîrstă, stare socială, meserie, preocupări ș.c.l., proze care trag către Balzacia. Lui Bedros Horasangian acestea îi reușesc parcă mai bine, în cele lorenice o anumită pudoare, excesivă discreție, descărnează nițel figura holbaniană a împătimitului de muzică și literatură. La Adriana Bittel, dimpotrivă. Sforțarea e lăudabilă, nuvela *Iulia în iulie,* cu ceva din Rusoaica lui Gib, nu e rea — deși, ca să fiu franc, în ciuda atmosferei bine prinse, e artificială — însă scriitoarea atinge nivelul de excelență încă tot în prozele eului, lorenicele. Textul capătă îndată fosforescență de cum e vorba de biografia acelei tinere, nu chiar frumoasă, „ochelaristă", inteligentă și de aceea greu adaptabilă, cocoloșită de părinți, mai dezinvoltă printre cărți decît printre juni deși știe să aibă tocmai din timiditate tupeu etc.

Horasangian își exersează în cartea de față ochiul și mîna alcătuind *cicluri* de portrete sau de situații pe o sugestie-leitmotiv (femei vulnerabile, suta de lei, parfumul). Mai zace în el o brumă de ispită quasi-textualistă, de a se descrie scriind sau de a se iți din text ca să-i dea un pumn în nas cititorului, dar nu e grav și bănuiesc că nu va dura.

Adriana Bittel, calcă încă ezitant în Balzacia, pe alocuri încrîncenarea componistică se dezvăluie prin literaturizare, prin șlefuirea prea lucioasă a textului.

Dar, dincolo de inegalitățile volumelor în cauză, definitorie pentru cei doi scriitori rămîne ambiția prizei perfecte la real, îndărătnicia de a nu denatura, tenacitatea scotocirii în dedesubtul aparențelor.

George PRUTEANU

Adriana Bittel, **Iulia în iulie,** Ed. Eminescu, 1986.

Bedros Horasangian, **Parcul Ioanid,** Ed. Eminescu, 1986.

comemorări

inedit

cu george lesnea despre nicolae labiș

— Aș vrea să ne amintim de Nicolae Labiș. Dialogurile noastre au decupat chipuri de oameni mai de demult. Unii dintre aceștia au trecut în lumea umbrelor cu mult mai tîrziu decît Labiș. Iată, s-a dus un amar de vreme de la acel asfințit tragic al poetului de la Mălini și nici o jumătate de veac de la nașterea sa. Între acestea două vămi ale timpului curge poezia lui Nicolae Labiș. Dv. l-ați cunoscut ?

■ Țin bine minte ziua descinderii lui la Iași. Era un eveniment deși între noi venea un țînc. Aducerea lui aici a fost urmarea inițiativei Filialei din Iași a Uniunii scriitorilor. Secretar era pe atunci Ion Istrati. S-a zbătut mult pentru venirea lui în Iași profesorul Constantin Ciopraga. El s-a dus după dînsul la Fălticeni. Îmi aduc aminte că îndată după sosirea lui la Iași, Nicolae Labiș mi-a făcut o vizită acasă ca să mă cunoască.

— În casa aceasta din strada Cloșca, unde stăm acum de vorbă ?

■ Da. Era însoțit de Ion Istrati. Am depănat amîndoi versuri de Serghei Esenin, un poet al cărui destin se aseamănă oarecum cu cel al lui Nicolae Labiș. Acesta prețuia mult învolburata și, totodată, tînguitoarea poezie eseniană. Eu văd chiar și unele apropieri între unele poeme ale lui Esenin și ale lui Labiș. Între **Moartea căprioarei** și **Moartea vulpii**, de pildă. După aceea ne-am întîlnit de nenumărate ori, chiar după ce el a plecat la București. Își căuta des drum la Iași și-l puteai găsi adesea în casa părintelui Constantin Nonea. Se înfiripau îndată discuții despre poezie, care era nu parte din ființa lui, ci ființa lui întreagă. Ne îndemna să ieșim în natură, să cutreierăm pitoreștile împrejurimi ale Iașului. Un loc predilect pentru asemenea ieșiri era la Bucium, la Casa lui Ștefan Cortez, acel minunat om care a dispărut și el de multă vreme. Acolo, sub nucul bătrîn, cu patru crengi mari, mîncînd nuci și bînd vin toamna, vorbeam despre poezie, rosteam versuri. El, de altfel, a și închinat o poezie acestui loc binecuvîntat. Sigur, între noi era o distanță de vîrstă. Reprezentam generații diferite, raporturile au fost însă cordiale. Era în felul de a fi a lui Nicolae Labiș ceva ce trecea de fiecare dată peste barierele timpului. Ne-am simțit bine întotdeauna împreună.

— Nicolae Labiș era un adolescent, care avea maturitatea unui om trecut prin multe ?

■ Da, această maturitate se simțea mai cu seamă în poezia sa. De altfel, în poezie nu este neapărat nevoie de o mare experiență de viață. Poeții însumează experiența înaintașilor lor. Acesta era și cazul lui Nicolae Labiș, un poet hărăzit cu geniu, căruia poezia dintotdeauna a țării și a lumii îi dăruise o viziune largă asupra existenței, asupra istoriei, asupra tuturor celor alcătuitoare ale universului.

— Vorbind de maturitatea poetului Nicolae Labiș mă gîndeam la angajamentul său, la participarea lui la viața cetății.

■ În privința aceasta Nicolae Labiș era un om născut pentru vremurile noi. Trecut prin tragismul anilor de război și vîltoarea celor de după război, el trăia cu toată ființa lui zvîrcolirile și zbuciumul ivirii acestei lumi noi. Într-un fel el mergea, am în vedere poezia lui, mesajul **luptei sale cu inerția,** înaintea timpului. Nicolae Labiș vedea cu înariparea imaginației sale o lume nouă, descătușată de inerțiile, de schematismul și dogmatismul ce se manifestau încă în noua societate. Era un poet angajat spontan prin firea lucrurilor.

— Fii dîrz și luptă Nicolae, **așa se intitulează poezia pe care a publicat-o revista „Iașul nou", revistă la care ați colaborat și dv. Care au fost atunci ecourile ?**

■ Era epoca unei asemenea poezii militante. Cu stîngăciile ei, ce ni se par mai evidente, acum. Apariția acestei poezii a stîrnit entuziasm în redacția „Iașului Nou". Curînd, Nicolae Labiș a devenit un obișnuit al redacției. Îmi făcea plăcere să-l văd pe la revistă. Nu purta încă mustață, figura lui avea o frăgezime de plantă la vremea primăverii, pe care ne-o transmitea firesc și nouă. Era mic de statură, dar îți lăsa impresia unui om puternic.

— Nicolae Labiș a stat totuși puțin la Iași. Prezența lui s-a făcut simțită în oraș ?

■ Era iubit. Faima lui nu era încă atît de mare. Ieșenii își dăduseră seama de talentul lui deosebit, chiar dacă acesta nu se maturizase, ceea ce avea să se întîmple, la puțin timp, în București.

— Perioada ieșeană a însemnat mult în formarea lui Nicolae Labiș. El era un fin observator al realității. Îmi amintesc acum de o scrisoare a lui Labiș, nepublicată încă, (n.r. scrisoarea a apărut între timp), adresată profesorului Valeriu Bogdăneț din Bacău. Sînt în această epistolă observații interesante, unele ascuțite, despre viața literară de atunci a Iașului.

■ Nu cunosc această scrisoare, dar pot să vă spun că Nicolae Labiș manifesta un cult pentru tradiția înaltă a Iașului, dar și o mîhnire pentru pustiirea vieții literare îndată după război. Existau însă în Iași cîțiva scriitori, între care Mihai Codreanu și Otilia Cazimir. Contactul cu aceștia i-a fost, după cîte mi-a mărturisit și după cîte mi-am dat seama, folositor. Erau bineînțeles și lucruri față de care trebuia să manifești rezerve, să fii chiar ironic, denaturări, exagerări, caracteristice, dealtfel, întregii vieți literare de la noi din acea vreme.

— Avea, deci, după cîte v-ați dat și Dv. seama, un cult pentru înaintași ?

■ Te impresiona la el prețuirea față de înaintași, prețuire care se manifesta, cum e și normal, în primul rînd, prin cunoașterea poeziei acestora. Nu-i idolatriza, îi privea cu spirit critic, apreciindu-le izbînzile, cunoscîndu-le neîmplinirile, limitele. Aici se vedea maturitatea lui în gîndire. De asemenea, nu trebuiesc uitate legăturile lui afective cu folclorul, explicabile și prin bogăția și unicitatea creației populare în ținutul unde s-a născut și unde a copilărit, pe valea Suhăi, la poalele Stînișoarei.

— Unde stătea în Iași ?

■ Asta nu-mi amintesc.

— Patosul lui de adolescent, pe care ni-l transmite poezia sa, se manifesta și în viața obștei ?

■ Pot să vă spun că era un om care știa să asculte cu înțelepciune, iar atunci cînd era cazul să-și rostească răspicat cuvîntul.

— Moartea, plecarea lui nefiresc de devreme, l-a trecut în legendă. I s-a spus ied, mînz, căprior. Cum era Nicolae Labiș de-a adevăratelea ?

■ Eu cred că Nicolae Labiș intrase în legendă încă din timpul vieții. Sadoveanu ținea enorm la el. Îmi amintesc de o vizită a lui Nicolae Labiș acasă la maestru. Uriașul se ridicase în picioare ca să-i vorbească lui Labiș, îl mîngîia pe creștet și-i spunea din cînd în cînd, răsfățîndu-l ca pe un copil al lui, „mînzule". Mai apoi cînd Labiș a murit, familia Sadoveanu i-a ascuns un timp maestrului acest lucru, deoarece era și el suferind și aflarea unei asemenea vești l-ar fi mîhnit peste măsură. Nicolae Labiș era un adolescent vioi, dornic să facă ceva în viață. Căuta să învețe de la alții tot ceea ce aceștia aveau mai de preț. Respectul lui față de creatori, față de înaintași, îndeosebi, era deosebit.

— Sadoveanu l-a înțeles ca nimeni altul pe Nicolae Labiș. El nu făcea altceva decît să se cufunde în apa fermecatelor fîntîni.

Autoportret

■ Sadoveanu a înrîurit cu scrisul lui o întreagă seminție de scriitori, și a avut o influență covîrșitoare și asupra lui Labiș. Se regăsește aceasta în prețuirea cuvîntului, în venerația pentru frumusețea expresiei.

— Aș vrea să încheiem cu un gînd al Dv. privitor la ceea ce a însemnat apariția lui Nicolae Labiș pe bolta poeziei românești.

■ Eu cred că apariția lui Nicolae Labiș a mărturisit încă o dată permanența geniului poporului român. Sînt izvoarele noastre nesecate. El a înrîurit evoluția poeziei de după dînsul și prin asta dăinuiește. Dacă ar fi trăit sînt sigur că ar fi făcut mai mult. A murit tocmai cînd se pregătea pentru marele salt.

Iași, 1975

Gr. I.

un poem sadovenian

„Sadoveanu credea foarte mult în Labiș, poate că vedea în el un discipol și un continuator. Distanța era prea mare între academicianul aureolat de toate gloriile posibile și junele poet care, extrem de firesc, se comporta ca și cînd ar fi fost într-adevăr un biet cenaclist din Fălticeni. Sadoveanu a fost cel care a girat șansa literară a lui Nicolae Labiș". Am avea de adăugat opiniei lui Gheorghe Tomozei (vezi... Urmele poetului Labiș, 1985, p. 229—230), că Mihail Sadoveanu reprezintă pentru Labiș un adevărat spirit tutelar și (de ce n-am spune-o?), pentru unele împrejurări ale vieții, o autentică pavăză, bineînțeles fără ca Maestrul să-și fi dat seama de acest lucru și, deasemenea, fără ca poetul de la Mălini să fi încercat vreodată a se prevala de un atare privilegiu excepțional. Nu este, acum și aici, locul să insistăm asupra unei chestiuni de „istorie literară" pe care temeinicii științtori a toate cîte au fost să se întîmple le evoca cu pudoarea și „sfiala" de rigoare (Gheorghe Tomozei, Lucian Raicu, Ion Gheorghe ș.a.). Vom nota însă că Labiș a hălăduit prin galaxia sadoveniană nu numai pe valea Suhăi, la Fălticeni, (unde, aidoma unui alt Schlieman, refăcea itinerariile sadoveniene, bătînd ulițele și împrejurimile urbei cu cărțile marelui prozator în mînă), sau la Iași (în scurtul popas — de vreo opt luni și mai bine — de prin 1952, sau în vremea trecătoarelor reveniri ulterioare), ci, pretutindeni și în tot timpul cît i-a fost dat să înfioare „al filelor polei" cu „Tot ce gîndurile țes : / Dansuri repezi, legănate, / De pe arcuri înstrunate, / Săgetarea de idei". Mai mult, universul sadovenian și-a găsit în sufletul poetului un receptacul în care s-au depozitat profunde rezonanțe (detectabile ca irizate transfigurări lirice îndeosebi în **Primele iubiri**), ce aveau să se dezvăluie sub configurația unei eflorescențe poematice intitulată **Sadoveniene** și publicată ca atare. Durabilitatea trăirilor afective, generate de consubstanțialitatea contactului cu opera sadoveniană, la altitudinea unor purități siderale, se desprind însă cu limpezime și din alte două poeme intitulate, simplu și direct, „Mihail Sadoveanu" : unul publicat postum în superbul supliment „Nicolae Labiș", din 1955, al ziarului sucevean „Zori noi", iar altul, neterminat, rămas inedit pînă acum între manuscrisele poetului păstrate în fondurile documentare de la Muzeul județean Suceava. Îi deschidem cuvenita cale spre cunoștința publică în acest decembrie aniversar și (vai !) comemorativ.

Nicolae CÂRLAN

legendă și adevăr

Legenda tragică a vieții și morții lui Nicolae Labiș, nu numai că ne-a cutremurat ființa, dar a influențat covîrșitor receptarea poeziei sale. Umbra poetului colinda ca o nălucă tărîmul versurilor lui. Totul era proaspăt, dogoarea dureroasă a nefericitei întîmplări din decembrie, cu o pasăre cu clonț de rubin, se risipea greu, ca un laibăr de ceață în tîrzia și înceda toamnă. Părea greu să putem privi, ne lipsea acea limpezime, acea seninătate, pentru a vedea în lumina cea adevărată întinderile și adîncurile unei simțiri poetice. În fiecare decembrie, în luna nașterii și morții sale, și întotdeauna cînd ne amintim de Nicolae Labiș, ne înfioara cu mîhniri povestea — nepoveste a omului. Dar timpul, necruțător cu ființa lui pămînteană, lucra benefic pentru astralul și eternul poet Nicolae Labiș. Legenda lui n-a murit și nu va muri vreodată, dar a început să aibă strălucirea, frumoasă e drept, dar rece și depărtată, a bolții înstelate. Nu ne mai revoltăm, nu ne mai cutremurăm de destinul lui, deși, poate, în sufletul cîte unuia dintre noi mai picură, ca în hăuri, o lacrimă de nemîngîiere. Povestea omului își estompează contururile, poezia sa apare tot mai mult în prim-plan. Viața lui Eminescu a fost, cumva, mai puțin tragică ? De bună seamă că nu, dar mult, infinit mai mult, ne captează interesul opera sa, acel fruct ivit din sfîșierile existenței omenești. Iată că Nicolae Labiș, poetul fulgerat de moarte la douăzeci de ani și încă unul, a început să aibă, după atît de timpuria lui trecere în neființă, după nemiloasa soartă, privilegiul de care se bucură clasicii. Poezia lui, cum spunea cineva, s-a clasicizat.

La 30 de ani de la moartea sa, posteritatea unui creator nu se mai poate bizui doar pe o legendă, fie ea cît de răscolitoare. Amintirea frumoasă despre Nicolae Labiș, la care rîvnea poetul în ultimele sale zile de viață, este o realitate, ce-și are izvoarele în opera sa, un univers cu linii de forță clar definite, liniile de forță ale unei viziuni puternice și originale.

De multe ori am auzit oameni întrebîndu-se pe ce drum ar fi mers poetul dacă ar mai fi trăit, încotro, spre ce zare s-ar fi călătorit poezia sa ? Întrebare firească, deși minată de zădărnicie. Mai drept mi se pare să spunem că destinul, neîndurător cu omul, a grăbit niște procese, hărăzind lui Nicolae Labiș o maturitate ce o lua cu mult înaintea vîrstei. Din amalgamarea acestei gravități a gîndirii cu năvalnica curgere a tinereții lui dezlănțuite, s-a născut rostirea lui, altfel decît a altora, vizionară, dinamitînd inerții, aruncînd în aer dogme, deschizînd drumuri pe care vor umbla cei ce vor veni după dînsul, datori însă de a nu uita, că Nicolae Labiș a fost și va rămîne mereu o amintire frumoasă a literaturii române.

Dragoș VĂLEANU

litanie în decembrie

Și iată, îl chemăm între noi,
Pe el, Nicolae Labiș,
În acest tăcut
Și mult prea trist
Anotimp,
În care el se duse,
Zbuciumat,
Și-adînc tulburat,
Într-un tărîm
Pe care îl știm perpetuu.
Și toată împrejurarea
Stă sub semnul
Acestui decembre,
Lună gînditoare, albă și tristă
În fulgerarea poeților spre dincolo.

De-aceea spunem cu voia lor,
Cu sfînta lor voie,
Dezlegați fiind de George Bacovianul :

Decembre, cum ninge decembre !
Te uită, te uită cum ninge decembre !
Peste Labiș cum ninge decembre !
Cum ninge pe Nichita decembre —
Luna lor albă, decembre, decembre,
Luna mea neagră, decembre,
Ce gînd de decembre, cu alb de
decembre !
Osana înalță Ideii Nichita-n decembre,
De dincolo, Labiș așteaptă-n decembre
Pe drumul lui nins în decembre,
decembre,
Și ninge, pe timpul lor, timpul —
decembre !

Florin BRATU

Inedit

mihail sadoveanu

În țara mea curg rîuri cu sclipăt roș
Pe-un prund de aur roș, sub roșu soare.
În unda lor mai curge sînge de strămoși
și mai tresaltă raze de sudoare.
Foșnesc cîmpii de aur copt, îngălbenind
glii lungi sub care dorm străvechi sînețe.
Prin rădăcini și-acum mai freamătă suind
bălaiul vin curs pe mustăți de-ospețe.
Sînt munți de aur sineliu care străpung
rotunda boltă în inel de nouri.
În miezul lor mai doarme încă osul lung
al vreunui dus omorîtor de bouri...

El s-a iscat din rîuri mari cu sclipăt roș
înfiripînd o roșie dogoare...
L-au îmbăiat în sînge roșu de strămoși
sălbaticele iele ursitoare.
Un spic de aur copt din piept i-a răsărit
cu har vrăjit și miros de fînețe...
Pe vîna lui s-a ridicat și-a împietrit
bălaiul vin curs pe mustăți de-ospețe.

Crescut-a nalt cît munți-albaștri ce străpung
rotunda boltă în inel de nouri
Și azi, toiag, că-i ostenit, i-i osul lung
al vreunui dus omorîtor de bouri.

A dat un semn ; și rîuri mari cu sclipăt roș
s-au zvîrcolit spre el cu-nfiorare.
Sudori străvechi și sînge roșu de strămoși
i-au gîlgîit în pumni ca-ntr-o căldare.
A dat un semn și pe cîmpii s-au sumețit
cu limba-n cer străvechile sînețe...
Și-n pumnii lui, ca-n butii grele-a clocotit
bălaiul vin curs pe mustăți de-ospețe.
A dat un semn și munții nalți sub tălpi i-au
fost
iar brîu i-a fost inel rotund de nouri...
Și-n pumnii lui, prelung răboj i-a stat cu
rost
străbunul os de vînător de bouri.

Cînd buza lui a tremurat în șopot stins,
Adînci cîntări, cimpoi de rîs, vioi prelins,
Au fîlfîit cu zboruri noi rotind chemări
Din om în om, din pisc în pisc, din zări în
zări.

. . . .

Nicolae LABIȘ

Părinții poetului : Profira și Eugen și sora sa: Magda (Colecția : prof. Valeriu Bogdăneț)

pro juventute

„convorbiri literare" prin corespondență

■ **Adelaida ALDMAN — Constanța.** Urmele adolescenței sînt încă proaspete. Emfaza care spune lucruri mici („Pe cine?! Am să te închid / Într-o carapace de euri / Și-am să te azvîrl așa, cuminte / Într-un colț de infinit"), asociațiile comode și desuete („petale de lacrimi") contrastează cu multe pasaje bine amorsate liric. **Dor** e frumoasă aproape în întregime, mai puțin adjectivul final care clarifică, în banalitate, totul. Oricum, semnele bune sînt consistente și mai mult decît încurajatoare.

■ **Ioan-Pavel AZAP — Oravița (Caraș Severin).** Stilul nervos, polemic creează efecte strict retorice. Cînd sînteți calm, recules și subordonat convențiilor versificației parcă e mai bine, dovadă **Pasărea-liră** (mai puțin ultima strofă, și ea ostentativă).

■ **Rodica BERARIU-DRĂGHICESCU—Timișoara.** Ezitările lipsesc. **Tablou, Nașterea mea..., Confesiune** se impun pentru o viitoare publicare. **Loc de clopot** e interesantă în a doua jumătate. Unele secvențe sînt contrafăcute („ecuația lăuntrului", „trupul ei alb nodura ochiul ierbii..." etc.) Reveniți.

■ **Marius BERTEL — Bistrița.** Sper că sînteți totuși, pe recepție, nu putem comunica decît prin revistă. Ceea ce mi-ați trimis nu depășește nivelul unor începuturi incerte. Poate, în viitor, ne lămurim.

■ **Mariana BODOLICA — Iași.** Se impun o mai mare concentrare și o selecție mai severă. Complicații precum „...buze roșii ca florile ce păcătuiesc / cînd ploua cu tristețe" sau „melancoliile ne cresc / din călcîie, ca o liniște / distilînd plictisul" lasă impresia căutării efectelor facile.

■ **Daniela BUNEA — Sibiu.** Îmi trimiteți o scrisorică tristă, și nu e cazul. Ești atît de tînără, ai timp să crești și să scrii poezii frumoase. Trebuie să ai încredere în d-ta, să nu te dai bătută, stîngăciile de azi sînt în firea lucrurilor. **Scriere** e deja un semn bun.

■ **Robert CATANA — Vaslui, Ion CIOACĂ — Roșiori (Teleorman).** Nr. 1 e de negăsit și pentru noi. Deocamdată ne-am oprit la nr. 12. S-ar putea ca anul viitor să continuăm.

■ **Ionel CHIRIȚĂ — Pitești.** Luați legătura cu Al. Dobrescu, materialele de istorie literară ajung la el.

■ **Vasile COLIBABA — Rădăuți.** Ideea nu e rea, există și ceva umor. Dar nici una nici cealaltă nu se rotunjesc într-o istorie (literară) cu tîlc și de sine stătătoare.

■ **Gabriel CORNEA — Baia Mare.** Mai trimiteți.

■ **Romulus Adrian DINU — Giurgiu.** Din cele peste 500 de poezii pe care, spuneți, le-ați scris mi-ați trimis și mie mai multe zeci, unele onorabile, altele nici atît. Apar însăilări care trădează minima rezistență („Cînd printr-o salbă de iluzii / Aș vrea să mîntui semnul întrebării / Cînd aripile larg deschise, / (Sînt aripile așteptării)" etc.

■ **Gabriel DOROBANȚU — Giurgiu.** Fiți mai exigent în selecție. **Alchimia substanțelor sufletești**, de pildă, e mult sub posibilități.

■ **Simona FOFIU — Cluj-Napoca.** Ceva-ceva, prea puțin, în **Clopote.**

■ **Constantin GHERGHINOIU — Brăila.** În Bucovina nu prea sînt podgorii, oricum nu e rău spus: „...cu ciocîrliile trecînd desculțe / prin vadul grîului unde se plămădește în august lumina". Am reținut **Poem în Dunăre** și **Noapte pe țărm.**

■ **Gabriela GÎNDU — Iași.** Stilul nu există. Nici nu trebuie căutat, normal e să se impună de la sine. Mai puține ezitări în **Tablou.**

■ **Paul GON — Turda.** E bine, deși uneori apar prețiozități.

■ **C. GROSU — București.** Mi-ați trimis un scurt exercițiu de stil, convingător la nivelul rostirii pitorești și degajate. Conformați-vă rigorilor prozei (fie și scurte), altfel spus **construiți** un text și face-ți-l să spună ceva dincolo de abilitatea narativă.

■ **Gheorghe IONIȚĂ — București.** Cu îngăduința dv., vom publica în viitor **Mama**, mai puțin ultimele trei strofe care trimit prea evident la omonima lui Coșbuc. Cursivitatea, știința versificării sînt atuuri pe care nu le valorificați pe deplin. Un epic comod, relaxat, primează poeziile de o absolut necesară concentrare lirică.

■ **Romulus LEFTER — Roman.** Descrierile sînt colorate, în schimb povestirea propriu-zisă e greoaie, lipsită de autenticitate și de rigoare.

■ **Ion MACHIDON — București.** Am reținut **La drumul de fier** și **Somnul țăranului.**

■ **Manuel MILIANRĂU — Iași.** Printre banalități exprimate contorsionat apar crîmpeie de insolit. Neconvingător, deocamdată.

■ **Cătălin MÎINESCU — Balș (Olt).** Sînt multe schimbări în bine. Ca să fie și mai bine, trebuie să dispară exactitățile plate, precum: „Cu mîinile îmi căutai pe trup o fisură" sau accentele bombastic-romanțioase: „Simt dragostea ca pe o formă a durerii / ca pe o zvîcnire a infinitului— / pe care-l vrei inimă..." Poezia al cărei prim vers este „Mi-am dorit să stăm și să tăcem" începe slab dar continuă bine. Aceleași inconsecvențe apar mai peste tot; citindu-te am impresia că fac dușuri scoțiene. Încearcă să revii cu ochi limpede asupra textelor.

■ **Iulian NUȚĂ — București.** Nimic nou, afară de nume.

■ **V. IONESCU — Prahova—Ploiești.** Licențele poetice cer o justificare stilistică, ceea ce nu e cazul la dv. cînd spuneți „Conștiinți și vointi" în loc de „Conștiințe și Voințe".

■ **R.M.G. — Slatina.** Din nou, indescifrabil, inclusiv semnătura.

■ **Dan Emilian ROȘCA — Timișoara.** Finalurile nu sprijină notația voit nepretențioasă, nu pun un foarte necesar accent. Cred că se poate mai bine.

■ **Gabriela SAINTY-TRIST — Baia Mare.** Deocamdată versifici mai mult sau mai puțin stîngaci, **teme**, cum spui, idei generale, cum se mai spune. O îndrumare, în continuare, în cenaclul școlar ar putea fi folositoare.

■ **Cătălin SEREDIUC — Suceava** Cînd abandonați laconismul, care nu spune nimic esențial („Am două brațe albe și doi ochi verzi / Sînt singurul animal / Pe care nu-l sperie focul"), vă pierdeți în confesiunea nesemnificativă („Am ascultat cîndva albatroșii însă ei au fugit / Și s-au înecat în valuri / Iar eu / Eu poate am îmbătrînit"). Albatroșii care **fug** mă duc cu gîndul la niște păsări din familia struțului. Supravegheați-vă exprimarea!

■ **Decebal SEUL — Izvoarele Sucevei (Suceava).** Evitați formulările uzate precum „cufărul amintirilor", „imaginea... proaspătă ca o zi de mai". Personajul Rahilei e interesant, dar „fabula" ca atare nu e revelatoare. Cînd vă ceream alt final, mă gîndeam la unul care să dea alt sens întregii întîmplări.

■ **I. S. SICORE — Bumbești — Jiu.** Am păstrat ceva pentru o viitoare publicare.

■ **Constantin SÎRGHI — București.** Vă întrebați: „apariția luminii / ce cale a străbătut?" **Apariția** nu poate străbate nici o cale, nici măcar în poezie. Dialogul nostru nu dă rezultatele dorite de dv. și din pricina faptului că nu sînteți deloc exigent cu dv. Mi-ați trimis pînă acum o cantitate imensă de texte lipsite de o minimă acuratețe a exprimării. Nu vă pot opri să perseverați, dar e de datoria mea să vă previn că, în condițiile în care veți fi la fel de productiv în versuri șchioape, nu vă pot fi în nici un fel de ajutor.

■ **Cornel VAMA — Turda.** Scrieți: **„mi-se** pare", „nu a-ți auzit", „î-și înecă", „m-ă gîndii", **„dute** dumneata", **„ia făcut"**. O eventuală dactilografiere străină nu scuză neglijența cu care v-ați corectat textul. Rezolvați (dacă se mai poate) aceste probleme și după aceea ne ocupăm și de literatură.

■ **Sorin VIDAN — Drobeta T. Severin.** Nici eu nu am nimic deosebit de spus. Trimite-mi referințele exacte privind publicațiile disponibile (număr, dată, an), titlurile cărților, lista manuscriselor etc.

Tuturor colaboratorilor și cititorilor acestei rubrici urări de bine și un gînd plin de speranță pentru anul nou 1987!

D. D.

prezențe la „junimea"

re-întoarcerea

Privesc tavanul. Alb, murdar, afumat, scorojit, cu urme de alt var. Ziua se stinge ușor, lăsînd în urmă amalgam de culori cenușii. Aud, ca de departe, vuietul vîntului, țipătul flămînd al ciorilor. Le simt zburînd deasupra casei, trecînd, venind...

Îmi privesc din cînd în cînd brațul bandajat. Cînd voi scoate bandajul, va rămîne doar o bucată de carne și oase fără viață. Și va trebui să o port mereu cu mine, inutilă, dureroasă, amintindu-mi mereu de viața ratată... Acum nu mă doare e prins încă în puterea anestezicului. Dar după?...

Am închis ochii ușor. O noapte pîcloasă năvăli peste mine, umplîndu-mă de durere. Mă simt dintr-odată aruncat altundeva... Nu mai e noapte, nici vînt și nici ciorile nu mai croncăne. Aveam două brațe iar cel drept avea puterea de a-l lovi, de a smulge și ucide, de a tăia și sfîșia. Îmi priveam cu ură și satisfacție „victimele", le plăteam plînsul cu umor sarcastic. Nimic nu avea în jur culoare, formă. Totul se compunea din dreptunghiuri colțuroase, tăioase, cercuri, în umbra lăsată. Brusc însă trebuie să aud vuiet ca de avion în picaj, să văd în fața ochilor lumină orbitoare, chipuri rîzînd batjocoritor. Scrîșnet metalic. Lăzi căzute. Țipete de spaimă, isterice. Glasuri depărtîndu-se.

Începe să mă doară restul de braț. Printre pleoape văd noaptea căzută greu, fără zgomot. Lacrimile îmi inundă fața. Încerc să mă obișnuiesc cu ideea. Îmi privesc brațul neputincios, bandajul plin de acum de sînge. Nu mă ridic. Îl las să picure pe covor, să băltească. Ciorile cîrîie.

Perdelele fîlfîie. Gîndul îmi aleargă la mare, la valuri spumoase, năvălind flămînde asupra țărmului și în turbarea nepotolită uitînd la retragere scoici, mărgean, alge...

Nu știu dacă mă pot ridica. Nu e nimeni cu mine. Niciodată nu a fost cineva, dar acum mă copleșește singurătatea, mă fărîmă ușor gîndul.

Aș vrea să plîng, dar lacrimile nu vin.

I-am scris mamei. Oare va veni? Pe ea am lovit-o în viață cel mai mult. Și totuși doar de ea am nevoie acuma.

«Era noapte tîrzie iar tata nu mai venea și știam că nu se va întoarce. Mama pîndea poarta, tresărind la orice zgomot. O urmăream cu oarecare dispreț. Știam că o înșeală pe ea, pe mine, pe toți, dar nu știam că dragostea ei este atît de oarbă. I-am și spus: „Degeaba. Nu va veni. Te-a părăsit. Oare niciodată nu ți-ai dat seama că nu te-a iubit, că ne înșală pe toți?" Am tăcut brusc deși vroiam să mai spun ceva. Privirea ei mă înspăimîntă. Mi-am dat seama că mă ura pentru cuvintele rostite și nerostite, pentru gîndurile mele — că pentru ea nu voi mai fi decît în amintire. O lovisem în iubirea ei, în visuri și nădejdi și pentru asta nu mă va ierta niciodată. Altă dată mă legasem de munca ei cinstită, obositoare pentru o femeie la cincizeci de ani care totmai încearcă și speră să își uite trecutul, fiul, suferința. Și totdeauna îmi dădeam seama că lovesc de abia cînd faptul era consumat și nu mai puteam repara nimic. De multe ori încercase să mă întoarcă de pe drumul pe care pornisem, dar de fiecare dată, disprețul meu sau amintirea „palmei" ce i-o dădusem atunci cînd a plecat tata, o întrista, readucînd-o la tăcere. Nu mai avea pentru mine decît milă ca pentru un străin sau, mai rău, pentru un animal în ploaie».

...Oare va veni? Nu știu de ce vreau să vină... Oare chiar vreau?... Nu mai pot scrie... Degetele mi s-au răcit pe stilou... Voi mai înțelege ce am scris? Cine știe?...

Un scîrțîit lung îmi ajunge la urechi. Vreau să mă întorc dar orice mișcare îmi trezește durerea, fiori reci ce îmi străbat corpul.
Îmi privesc mîna stîngă. Ea de ce nu ar putea lovi, trînti, mîngîia? Ea nu e tot eu?

Ridicîndu-mi privirea am dat de mama. Mă privește. Cum aș vrea să îi spun să nu se mai uite așa, să nu-i mai văd mila asta ca pentru animale. Dar nu pot să articulez nici un cuvînt. Am uitat graiul oamenilor. Buzele mi-au amorțit într-o grimasă de dezgust.

De-abia acum îmi simt ochii umezindu-se. De-abia acum simt durerea în tot brațul. Capul mi se prăvale. Un hohot de plîns îmi înăbușă orice urmă de ironie și răutate. O simt pe ea mîngîindu-mă și îi văd lacrimile lucind fierbinți în ochii întunecați de singurătate. O privesc nedumerit, înciudat... Ea e un om întreg fizic, eu...

Și dintr-o dată simt noaptea, pătrunsă pe fereastră, apăsîndu-mă cu dușmănie, greu, strivitor...

— Mamă!!!

Glasul mi-e străin, șoptit mai mult.

— Mamă!!! am reușit să mai spun.

Vîntul se potolise. Ciorile se risipiseră. Imaginea ochilor, uitată în tavan, urmărește noaptea.

Dana CRISTIAN

arpegii

nichitiana

in memoriam

Ce umbră deasă avea
frunzișul cărnii mele

cînd tu adevăr grăiai
cum pasărea în ea
are altă pasăre
cu fiecare spațiu
depărtîndu-se
între ele

cînd iarba se mărturisea
cu fruntea pe gleznă
recunoscîndu-te:
sunt pletele în vînt
pe tîmpla
acestui pămînt.

există un ungher

Există un ungher al sufletului
întunecat unde din cînd în cînd
simt nevoit să mă retrag
în bezna lui nu deslușești
nici o licărire a stelei
nici a lemnului putred

eu și sufletul meu
stăm față-n față
ca într-un adăpost
de apărare civilă
așteptînd să sune
încetarea alarmei.

Rose TALL

* * *

Să lași
să ți se
limpezească
fîntînile
pînă la cer

și să nu simți
bolta deasupra

să mîngîi
cu glezna
firul de iarbă

și să nu simți
pămîntul

sub picioare

fantastică
e poezia

încape
într-un
cuvînt

și n-are loc

în imensitatea
lumii.

I. D. SICORE

adolescență

cînd liniștea se aude vibrînd
în timpanele cuminți ale cailor
cînd primăvara se scaldă goală
în ochiul albastru al serii,
oh,
iată și trupul meu nedescoperit încă
încercînd timid
cu vîrfurile degetelor
tandrețea firelor de iarbă
fragile
ca o amintire de demult.

Elena-Zorina CUZA

parfum

În piața de piatră
printre legăturile verzi
și peștii încă dansînd
pe caldarîm,
Un pictor își vindea
tablourile
ca niște neiubite uitate ce
își scurgeau lacrimile
colorate spre aripile
porumbeilor albi..
În piața de piatră
un vînzător de păsări
colorate, le împărțea
cîntecul...
Dar ploaie s-a scurs
ca un sărut și deodată
ochii peștilor
deveniră albi
pe caldarîm...

aduceri aminte

Îmi sfîșii degetele crude
prin lumină.
Se-aprind rînd pe rînd
în jurul meu asemeni unor
candelabre vii
copacii cu merele necoapte...
În față, soarele gol
se rostogolește pe scări
— ieșirea din mare —
Îmi spăl ochii printre boabele
de struguri dulci ale timpului
dansînd prin secetă...
Imaginea tuturor statuilor
nespălate încă în mare
îmi furnică pe pumni,
par niște mult iubite
fecioare blonde subțiindu-se,
scurgîndu-se prin orificiile
orizontale ale inimilor mele...
În jur nici o șoaptă
doar lovitura aripii albe
îmi aduce aminte de
orașul risipit printre
grădinile cu flori de cenușă...

Flavius Iancu OBEADĂ

voci tinere

cîntecele de despărțire ale miresei

I

Maică-mea era tînără și nu știa nimica,
Maică-mea avea șaisprezece ani și nu știa nimica,
Au venit și i-au spus să se mărite și să zămislească
un copil,
Dar ea era tînără și nu știa nimica,
A venit domnul și i-a spus să se mărite
și să zămislească un copil,
Dar ea tăcea și nu știa nimica,
Intr-o zi a venit la ea un bărbat și nu i-a
zis nimica,
Mama a înțeles că el mergea spre țara mirilor,
Maică-mea auzise despre țara mirilor,
Maică-mea s-a dus în țara mirilor.

II

Tata mi-a cumpărat sandale de aur,
Tata mi le-a cumpărat ca să am cu ce să plec
în lume,
Tata mi le-a cumpărat și eu le-am păstrat,
A venit Aurel și mi-a furat sandalele,
Fratele meu Aurel mi-a luat sandalele și a fugit
cu ele în lume,
Aurel a fugit cu sandalele mele de aur în lume,
O, Aurel, Aurel, Aurel.

IV

Au venit îngerii și mi-au spus că mă vor veghea,
Dar maică-mea n-a știut cine sînt și a ieșit
cu nuiaua,
O, au venit îngerii și maică-mea i-a alungat
cu nuiaua
I-a alungat cu nuiaua,
Cu nuiaua.
O, și au venit cîntăreții și mi-au cîntat
În grădina cînd eu eram bolnavă
Și maică-mea a ieșit și i-a bătut cu nuiaua,
I-a bătut cu nuiaua,
Cu nuiaua.
O, și a venit un bărbat înalt și m-a luat,
M-a luat cu el și eu m-am uitat înapoi
Și n-am mai văzut-o pe maică-mea cu nuiaua,
O, unde-i maică-mea cu nuiaua,
Maică-mea, cu nuiaua,
Cu nuiaua.

V

Iazul pe care-l clădisem an vară,
Iazul căruia-i clădisem zăgazul mai anii trecuți,
Iazul în care veneam vara la scăldătoare,
Iazul în care nu ne vedea nimenea, nimenea,
Iazul nostru, al fetelor,
Au venit ploile și au rupt zăgazul,
Au venit ploile și acum nu mai e,
Nu mai e, iazul, iazul.

Marcel VÂRLAN

● PREMIUL REVISTEI „CONVORBIRI LITERARE" la Festivalul de poezie Sighetul Marmației, octombrie '86

scrisoare de mai

Mamă
Brațele-ți — casă — ascunză-mă-n cer
dorul tău nerostit pat de rugă-mi aștearnă
abataje de soare prin a visului vamă
cu un plîns podidit de cuvinte
mă-nseamnă.
(Rană cerșetorului de iluzii
Să mai pot fi
Mamă!)

întru împăcarea luminii

Și poate mă voi împăca
în exilul din inima toamnei
și poate mă voi risipi cum o pulbere
peste o iarnă tîrzie
și poate mă voi duce spre fîntînile ochilor tăi
mustind de dragoste și poate
voi izbi cerul de sigurătate înfrunzind
și poate cînd iarba își cere iertare
punîndu-și mireasma sub pașii tăi voi înflori
(ninge tîrziu, ninge în inima mea
ochii-fluturi obosiți în corola timpului
mă predau macilor!)
Asemeni regelui Lear
veți înțelege de ce pădurea plînge în cer
și de ce coboară cerul
în visele noastre.

hamlet modern

Soldatul cu brațe încărcate de războaie
gloanțe în ochi, în gură gloanțe,
soldatul din mine țipînd
pînă unde pînă cînd cu laserul urii
cu ultima frunză cu ultimul gînd?
Soldatul din mine copil cu copii
mi-aducea acadele de stronțiu, uraniu,
soldatul din mine în mîini cu-al său craniu.

Emilia DABU

nobel '86

wole soyinka

(nigeria)

locuitorii mlaștinilor

(fragment din piesa cu același titlu)

(IGWEZU, fiul lui ALU și al lui MAKURI — tatăl — tocmai s-a întors de la oraș, unde fratele lui geamăn, om înstărit, i-a luat soția. Dezgustul față de viața de la oraș și de fratele lui l-a îndemnat să se întoarcă acasă, cu speranța de a-și găsi petecul de pămînt în stare bună, gata să dea o recoltă bogată. Contrar așteptărilor, își găsește pămîntul prefăcut într-o masă de noroi de inundațiile devastatoare. Cît timp a lipsit, părinții au continuat să-și dea obolul CADIULUI, preot al cultului Șarpelui, ca o firească manifestare de devoțiune, și IGWEZU simte o inverșunare crescîndă față de preotul al cărui zeu nu a salvat recoltele. CADIUL a sosit acasă la IGWEZU pentru a fi bărbierit de acesta : în casă mai este prezent un CERȘETOR orb care a venit din nord și dorește adăpost. CADIUL și însoțitorii lui sînt la ușă. MAKURI aleargă să dea rogojina la o parte și însoțitorii își fac intrarea ca mai înainte ; ALU le iese din nou în față și face o plecăciune).

CADIUL : S-a întors ? A, Igwezu, ce bine-mi pare că te văd din nou. (IGWEZU se ridică în picioare fără grabă. CADIUL încearcă să-l binecuvînteze dar IGWEZU îl evită ca din întîmplare) Ce bine-mi pare că te văd teafăr și nevătămat... (Se așază pe un scaun). Ah, prin ce pățanie am trecut. Copilul plîngea așa de tare că putea să înece toate broaștele din mlaștină...

MAKURI : (Aplecîndu-se spre el. Cu ferocitate în privire). S-a întîmplat pînă la urmă. Cadiule ? S-a răzbunat copilul ?

CADIUL : Ba bine că nu. Dintr-o singură țîșnitură l-a udat pe vraci din cap pînă-n picioare ! (MAKURI joacă încîntat, hohotind în felul lui macabru).

CADIUL : Și asta n-a fost tot. Proasta de maică-sa ! A auzit țipetele și a încercat să ajungă la fiu-său tocmai de unde era închisă.

MAKURI : Ca să-și profaneze propriul fiu !

CADIUL : S-a mai pomenit așa ceva ? În mame nu poți avea încredere niciodată... și cînd te gîndești că pînă la urmă tot a reușit !

MAKURI : (pocnind din degete deasupra capului). Zeii să ne aibă-n pază !

CADIUL : Zău c-a reușit. A trebuit să purific băiatul și să-l absolv de crima profanării. Asta-i a patra circumcizie cînd mi se-ntîmplă așa ceva.

MAKURI : Cel mai bun lucru este să îndepărtezi mama din casă.

CADIUL : Crezi că nu s-a încercat și asta ? E mai greu să le urnești din loc decît să faci pruncul să stea nemișcat.

MAKURI : Așa e. E adevărul adevărat. Femeile sînt toate o adunătură setoasă de sînge. Nu mai pot de bucurie cînd își aud odrasla urlînd și hohotind de durere. Atunci pot și ele să se strîngă-n brațe și să spună : „Așa-ți trebuie, mucosule. De-acum ai să știi și tu prin ce dureri am trecut ca să te aduc pe lume".

CADIUL : Daa, acesta-i adevărul... Oricum, totul s-a terminat... s-a terminat și s-a-nchinat... (își drege glasul cu gravitate și se întoarce către IGWEZU). Și cum mai arată orașul, domnule ? Ai făcut destui bani, Igwezu ?

IGWEZU : N-am făcut nici un ban... Unde trebuie să te bărbieresc, Cadiule ?

CADIUL : (nedumerit). Cum unde ?

IGWEZU : Pe cap sau pe bărbie ?

(Chipul CADIULUI îngheață brusc).

MAKURI : (Icnește, apoi încearcă să vorbească degajat). Nu-i da atenție, Cadiule. Așa-i umorul orășenilor.

CADIUL : A-ha... Pe bărbie, Igwezu. Rade-mi barba.

IGWEZU : (Începe să pregătească instrumentele). Ai mai făcut jurăminte, Cadiule ? Au mai fost plăceri de la care te-ai abținut pînă s-au potolit ploile ?

CADIUL : A, da. Fără doar și poate. Am jurat că trupul meu va rămîne nespălat.

IGWEZU : Aha. Și ai stat numai în casă ?

CADIUL : Nu. Am avut și eu îndatoririle mele... Știi, oamenii încă mai mor. Iar mamele dau naștere la copii.

IGWEZU : Și a plouat tot timpul ? Aproape fără încetare ?

CADIUL : Întocmai.

IGWEZU : Atunci poate că o dată sau de două ori tot ai ieșit în ploaie... ?

MAKURI : (repede) Igwezu... vroiai... vroiai... vroiai să-i povestești Cadiului despre orașul cel mare.

IGWEZU : Chiar așa ?

CADIUL : A, da. Povestește-mi despre oraș. Afacerile merg chiar atît de bine pe cît se vorbește ?

IGWEZU : Pentru unii, da.

CADIUL : Dar pentru tine ? Ai făcut ceva avere ?

IGWEZU : Nu mai mult decît am făcut cu bucata aia de pămînt.

CADIUL : Haide, Igwezu. Să știi că nu încerc să obțin promisiunea sacrificării unui bou.. Ai făcut totuși ceva bani ?

IGWEZU : Nu.

CADIUL : Văd că trebuie să-l iau cu frumosul. Hai, recunoaște că ai făcut destui bani ca să cumperi satul ăsta — oameni, vite și toate celelalte.

IGWEZU (îi leagă prosopul în jurul gîtului). Nu, Cadiule. N-am făcut nici un sfanț.

CADIUL : (Îl privește cu asprime, vizibil deranjat de maniera de a vorbi a lui IGWEZU. Nervos). Ei, lasă, atîta pagubă, atîta pagubă. Unora banii le vin cît ai bate din palme ; altora puțin mai încet. Dar va veni și rîndul tău, curînd, Igwezu, va veni nu peste multă vreme.

IGWEZU : Mă tem că rîndul meu a și trecut. Am pierdut tot : economiile, chiar și poziția mea socială. Am făcut și datorii.

CADIUL : Imposibil !

IGWEZU : Vrei să-ți spun ce-am pus zălog ? Ai vrea să știi, Cadiule ?

CADIUL : Sper că nu pe mîndrețea de nevastă-ta (rîzînd zgomotos). Văd că a trebuit să te întorci fără ea.

IGWEZU : Nu, preasfinția ta. N-am pus-o zălog pe nevastă-mea. Dar ce-am pus eu zălog a fost legat de ea. Am pus recolta de pe pămîntul meu.

MAKURI : Ha ?

ALU : Igwezu. Sărmanul meu Igwezu.

CADIUL : (rîzînd). Ei, drept cine ne iei ? De parcă orășenii atît ar aștepta : să împrumute bani în schimbul unei recolte pe care nici măcar n-au văzut-o. Sînt chiar atît de proști — oamenii ăștia cu care ai făcut afaceri ?

IGWEZU : Nu. Nu sînt proști ; fratele meu cu atît mai puțin. Este orice, numai prost nu.

ALU : Cum, chiar el ?

MAKURI : Propriul meu fiu ? Sîngele tău ? (ALU rămîne cu privirea țintă la IGWEZU timp de cîteva clipe. Apoi, clătinînd din cap, buimăcită și îngrozită, se întoarce încet și iese din încăpere, și mai gîrbovită decît pînă acum).

IGWEZU : (pe același ton calm, necruțător). Așteaptă, mamă... Nu ți-am spus totul. (Începe să săpunească fața CADIULUI).

ALU : Știu destul (s-a oprit dar nu se întoarce). Dar nu mai înțeleg nimic. Mă simt ostenită, fiule. Cred că am să mă duc la culcare.

IGWEZU : Nu vrei să afli vești despre nevastă-mea ? Nu te interesează copila nevinovată și neprihănită pe care ai pețit-o în numele meu ? (ALU iese încet din încăpere. IGWEZU începe să-l bărbierească pe CADIU. Tăcere).

IGWEZU : (fără să se oprească). Tată. Spune-mi, tată. fratele meu este un om mai bun decît mine ?

MAKURI : Nu, fiule. Numai că inima lui e mai pe potriva orașului.

IGWEZU : Și totuși sîntem gemeni. Dar, netinînd cont de asta, s-a uitat la nevastă-mea iar ea s-a dus la el de bună voie... Spune-mi, tată, bogăția le schimbă chiar atît de ușor pe femei ? Toate femeile sînt la fel ?

MAKURI : Alu era altfel. Le sucea capul la toți dar pe-al ei și-l păstra pe umeri.

IGWEZU : Mulțumesc, tată. Ei, și-acum unde-i străinul care ar vrea să-mi fie slujitor ?

CERȘETORUL : Aici, stăpîne.

IGWEZU : Voi, cei lipsiți de vedere, sînteți înzestrați cu mai mult decît înțelepciunea omenească. Ți-ai dat seama numai după vocea Cadiului că e un om gras... Stai liniștit, preot al mlaștinilor ; briciul e ascuțit și mîna mi-e nesigură... Mai ești atent la ce vorbesc, slujitorule ? M-ai ascultat pînă acum. Există ceva în glasul meu care să-ți spună ce îmi lipsește ? Ceva din glasul meu îți spune de ce mireasa de nici jumătate de an își părăsește soțul ?

CERȘETORUL : Trebuie să caut răspunsul în glasul miresii.

IGWEZU : Ai vorbit cu înțelepciune. Ai toate însușirile unui adevărat slujitor.

MAKURI : Vorbești ciudat, Igwezu. Ce se petrece-n mintea ta ?

IGWEZU : E doar un joc de copii, tată. Doar un joc de ghicitori. Tu ai găsit răspunsul la ghicitorile tale. La fel și slujitorul. Acum e rîndul Cadiului.

CADIUL : Sînt pregătit.

IGWEZU : Pentru tine, preasfinția ta, întrebările trebuie puse pe ocolite. Dar tu le vei găsi răspunsul, căci prin tine vorbesc zeii...?

CADIUL : După cum ți-am spus, sînt gata.

IGWEZU : Cine trebuie să-l mulțumească pe Șarpele Mlaștinilor ?

CADIUL : Cadiul.

IGWEZU : Cine primește darurile oamenilor pentru a îmbuiba fiara și a face să-i cadă ochii de somn, la ospățul sacrificării ?

CADIUL : Cadiul.

IGWEZU : (Vorba i se iuțește și crește în intensitate). De cine depinde ca pămîntul să se bucure de bunăvointa reptilei ? Spune-mi, părinte. Răspunde cu un singur cuvînt.

CADIUL : Cadiul.

IGWEZU : Vezi masca aia, părinte ? Îmi aparține. Este din satul acesta ?

CADIUL : Da.

IGWEZU : Lemnul din care-i făcută a crescut în satul acesta ?

CADIUL : Da.

IGWEZU : Cîntă împreună cu toate celelalte ? Plînge împreună cu toate celelalte ? Se luptă cu mlaștinile ca tot restul tribului ?

CADIUL : Da.

IGWEZU : Și pentru ca șarpele să nu verse înainte de vreme și să înece pămîntul, să nu bea înainte de vreme și să-l înghită pe călătorul neștiutor, nu-mi dărui eu caprele preotului ?

CADIUL : Ba da.

MAKURI : Igwezu, cîteodată paznicii văzduhului sînt greu de mulțumit...

IGWEZU : Tăcere, tată !... Și le-a dăruit, la rîndul lui, Șarpelui ?

CADIUL : Le-a dăruit.

IGWEZU : Tot ce a primit, de la bobul de porumb pînă la taur ?

CADIUL : Tot.

IGWEZU : Și capra și cocoșelul alb pe care le-am dat înainte de a pleca ?

CADIUL : Fiecare fir de păr și fiecare pană.

IGWEZU : Și l-a făcut să înțeleagă — că ofranda era de la mine ? Că eu vroiam ca zeii să-mi ocrotească sufletul și trupul, casa, tatăl, mama, nevasta, pămîntul și toate celelalte bunuri ?

CADIUL : De fiecare dată.

IGWEZU : Și cînd Cadiul mi-a binecuvîntat căsătoria, și a făcut nodul ceresc, nu i-a făgăduit o viață îndelungată ? Nu a făgăduit copii ? Nu a făgăduit fericire ? (IGWEZU mai are de ras numai o urmă de spumă de pe fața CADIULUI. Rămîne nemișcat, cu o mînă în jurul gușii CADIULUI, în cealaltă ținînd, indiferent, briciul, cu care-i atinge ușor obrazul. De data aceasta CADIUL nu răspunde).

IGWEZU : (rar și cu dezgust). De ce ești atît de gras, Cadiule ? (Pînă acum, cei doi membri ai suitei CADIULUI au stat cuviincioși lîngă ușa din dreapta. În acest moment se ridică în picioare, unul după altul, și privesc înfricoșați la cei doi. CADIUL stă țeapăn, fiindu-i teamă să și clipească din ochi).

IGWEZU : Socot că poate nu ai ucis vițelul îngrășat...

MAKURI : Ia-ți vorbele înapoi, fiule ! Ia-ți-le înapoi numaidecît !

IGWEZU : Cadiule, poate că nu ai ucis vițelul îngrășat... (Toboșarul privește lung, șovăie și fuge afară. Slujitorul se dă mai aproape de ușă).

MAKURI : (pocnind din degete în jurul capului). Cerul să ierte tot ce s-a spus aici în seara asta. Pămîntul să se lepede de prostia spusă de fiul meu.

IGWEZU : Te-ntinzi cît ești de mare pe pămînt, Cadiule, și îl înăbuși cu valurile tale de carne...

MAKURI : Fiule, ascultă-mă...

IGWEZU : Dacă aș ucide vițelul îngrășat, Cadiule, crezi că pămîntul ar putea răsufla din nou ? Dacă aș ucide toate vitele de pe pămînt și aș sacrifica orice urmă de bunătate, s-ar schimba cu ceva viețile noastre, Cadiule ? S-ar schimba cu ceva destinele noastre ? (Slujitorul fuge și el afară).

CADIUL : (cu vocea sugrumată) Makuri, vorbește fiului tău...

CERȘETORUL : Stăpîne... stăpîne... (IGWEZU rade ultima urmă de spumă cu o mișcare rapidă care îl face pe CADIU să tresară. Îi dă drumul și aruncă briciul pe masă. CADIUL se chinuie să se ridice în picioare cît mai repede. Smulgîndu-și prosopul din jurul gîtului, se îndreaptă spre ușă).

CADIUL : (gîfîind). Ai să plătești pentru asta... Jur că am să te fac să plătești pentru asta... Crezi că îți poți bate joc de CADIU ? Crezi că-mi poți turna-n urechi vorbele tale profanatoare fără a fi pedepsit ?

IGWEZU : Pleacă repede, Cadiule (se lasă să cadă pe scaun). Și cînd mai dorești să celebrezi oprirea ploilor, nu mai alege un bărbier a cărui recoltă putrezește sub noroi și care poate citi minciuna în osînza ochilor tăi !

CADIUL : Ai să plătești, ți-o jur... Ai să plătești pentru asta (dă furios rogojina la o parte și iese).

MAKURI : Fiule, ce-ai făcut ?

IGWEZU : Acum știu că inundațiile pot veni din nou. Că mlaștina va continua să rîdă de strădaniile noastre. Știu că putem îndopa Șarpele Mlaștinii și pupa picioarele Cadiului la nesfîrșit — dar aburii tot se vor înălța și vor distruge mătasea de porumb.

MAKURI : Trebuie să mă duc după el, altfel va stîrni tot satul împotriva noastră (se oprește la ușă). Aceasta este casa ta, Igwezu, și nu te-aș izgoni din ea pentru tot aurul din lume. Dar cel mai bine ar fi să te întorci în oraș pînă se va uita totul. (iese). (Pauză).

CERȘETORUL : (cu blîndețe). Stăpîne... stăpîne... ucigător de șerpi.

IGWEZU : (cu voce obosită). Mă întreb ce m-o fi apucat.

CERȘETORUL : Ce, stăpîne ?

IGWEZU : Crezi că singura mea putere a fost aceea a disperării ? ori a fost un fel de dorință de a mă dovedi și eu bun de ceva ? (CERȘETORUL rămîne tăcut).

IGWEZU : Amicul tău gras a plecat. Dar va rămîne el deoparte ?

CERȘETORUL : Eu socot că bătrînul a avut dreptate. Ar trebui să te întorci în oraș.

IGWEZU : Are vreun rost măcar să schimb o mlaștină cu alta ?

CERȘETORUL : Am să vin să-ți țin tovărășie. Și de va fi nevoie, voi cerși pentru tine.

IGWEZU : (îl privește lung, clătinînd încet din cap). Ce fel de om ești tu ? Ce am făcut eu pentru tine ca să merit să cerșești pentru mine ?

CERȘETORUL : Eu singur m-am făcut slujitorul tău. Asta înseamnă că trebuie să împart cu tine toate greutățile.

IGWEZU : Sînt prea obosit ca să le înțeleg pe toate. Cred că ar trebui să mergem cu toții la culcare. Ți-au dat vreun loc unde să dormi ?

CERȘETORUL : Vrei să mă întorc cu tine în oraș ?

IGWEZU : Nu, prietene. Ție îți place pămîntul ăsta. Îți place să-ți umpli căușul palmelor cu el. Visezi să netezești movilele sub viitură și să faci mici bulgări de nămol în care să-nvelești semințele. Nu am dreptate ?

CERȘETORUL : Ba ai, stăpîne.

IGWEZU : Și ești un om de bună credință, nu-i așa ? Nu-i așa că încă mai crezi în ceea ce semeni ? Că va-ncolți și va vedea soarele culesului ?

CERȘETORUL : Trebuie. În peregrinările mele socot că am ajuns să cunosc leacul multor rele.

IGWEZU : Atunci rămîi. Rămîi aici și te-ngrijește de pămînt. Eu trebuie să plec. (Traversează încăperea, de parcă ar vrea să intre în odaia părinților. Șovăie în fața usii, apoi se întoarce și iese încet). Spune-le alor mei că n-am putut trece să-mi iau rămas bun.

CERȘETORUL : Doar nu pleci acum, stăpîne ?

IGWEZU : Nu trebuie să fiu aici cînd oamenii îmi vor cere sîngele.

CERȘETORUL : Dar apele sînt mari. Ar trebui să aștepți pînă descrește viitura.

IGWEZU : Nu. Vreau să pășesc prin apă, cum făceam, odată, cînd eram copil.

În românește de Petru IAMANDI

lucette junod

(elveția)

poeme în proză

1.

Chiar dacă nu-l veți resimți ca min știam prea bine că acest soare o să vă reaprindă, era necesar, căci nu poți răm ne atît de inert în umbra în care sufl tul se revoltă sau cîntă întru aducerea a minte a fostelor veri, lumina

Se făcea cald. gesturile deveneau m simple mai ușoare în pofida gîndurile grele de marmură ce le aveam de înfruntat

Pentru întîia oară mă priveați cum se atacă o femeie. Surîsul vă trăda că erați insensibil la elganța-mi. Îndrăznisem (oare) să arat ca o supirantă ? Mai mul decît atît, aici și acum, rolul era de a vă plăcea. Trebuia să vă surînd, să-mi dez leg părul, să port tocuri înalte, rochii pi piitoare și largi, de muselină ori mătase să am pleoapele și tenul fardate

Fiindcă urma să ne revedem în locu a căror taină noi o vom deține, unde vom strecura, unde vă voi afla, exalta precum astăzi, trecînd peste ape moarte însemn de lună plină, nouă, sosit la chemarea mea, șuierat atît de adînc str pungînd pînă și aorta vulcanilor marini

Nainte de-a ne despărți, încă o dată dădeam de înțeles că mă voi îndepărta plecăciunea cuvenită doar prinților — a cules ca alinare umbra de îngăduință bătea pe chipul Dumneavoastră

Pe pridvoarele tăcerii și împăcării a dispărut fără urmă amîndoi, apoi

2.

Ultima noastră întîlnire avusese loc la Praga, în grădina lui Wallenstein, unde am stat față în față sub bolțile de trandafiri roșii, orgolioasă să Vă știu în acel burg tocmai pe Dumneavoastră, care pînă acum V-ați preumblat atît de puțin.

Erați în spatele grădinii, imobil, nerezemat de zid, ci în picioare în unghiul unei firide, adulmecînd ca o strajă încetineala apropierii mele pe nisip, neliniștin pe nimeni, abia atingind în prelingere ochii acel medalion sculptat în spați pe care-l intuiați venind către Dumne voastră.

Cîtă pace, ce zăbavă în privirea promisă dintotdeauna tristeții ori cîtorva rare străfulgerărări de bucurie, exaltare cu atît mai surprinzătoare după turburătoarea încercare pe care o am avut de înfruntat.

Aceeași stare de întinerire. Erați într-un costum ușor, de flanelă gri, cu dungi fine ; ținută — la patru ace — mă uimea știind după ce călătorie infe nală, da, al cărei punct de plecare pierdea la nemarginea zăpezii și gh Aceeași garoafă la butonieră, ca și c s-ar fi mers la bal sau la operă. Pă ria în mînă, mîinile acelea albe pe c le urmăream în admirare pe cînd pieptănați ori duceați spre buze cupa șampanie.

Să ne mai fi rostit ceva ? Imposibil, verbul ar fi fost de prisos. Eram aici, acolo, împreună, reculeși ca mult mai nainte, în aceeași scoică și cu aceeași adîncă vuindă tăcere. Un surîs fin, o bătaie a genei spuneau cu mult mai mult d cît cel mai baroc ritual.

Neclintirea era rodnică. Așișderea coarea locului, joaca apelor, irizarea l delor, razele astrului, ca niște fuse, patinînd pe săgeata lui Saint-Guy, plonjînd în cascade peste acoperișuri, turburînd boarea crengilor de tei și castani, sfîrși în a se înhăita în de-a v-ați ascunse pe gazonul verde-crud, cu voioasele mie lițe.

Transpuneri Horia ZILIERU Ion DEACONESC

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție :
Redactor șef : Corneliu Sturzu
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar : lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM departamentul export-import presă, București, Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 11226.

I. P. Iași, cd. 1155